

ವಾಲ್ಯೇಕ ಮುನಿಗಳ ಹಾಸ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ

ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಮಾರ್

ಸುದರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ

೬೮೪, ಗಂನೇ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ, ೩ನೇ ವಿಭಾಗ,
ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಚೆಂಗಳೂರು-೫೬೦ ೧೦೦

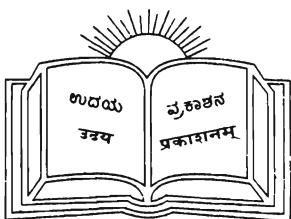
ದೂರವಾಣಿ - ೯೬೭೬೧೪೨೬೨೬

ರಾಮಕृಷ್�ಾ ಭಟ್: ಕುಟೈತ್ತ

೨೨೧೦೨೧೦೬

ವಾಲ್ಯೇಕಿ ಮುನಿಗಳ ಹಾಸ್ಯಪ್ರಪ್ರವೃತ್ತಿ

ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಮಾರ್

ಉದಯ ಪ್ರಕಾಶನ

೯೮೪, ೧೧ನೇ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ, ೩ನೇ ವಿಭಾಗ,
ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦ ೧೦೦

ದೂರವಾಣಿ - ೫೫೮೮೧೪೫

Vālmīki Munigala Hāsyapravṛtti

by Vidwan N. Ranganatha Sharma

Published by M. S. Srinivasa Rao

Udaya Prakashana, No.984

11th A Main Road, 3rd Block

Rajajinagar, Bangalore-10

Phone : 3389143

1996

No. of Pages : 80

Typeset & Printed at : Vāgartha Printonics

Bangalore-4, Ph. 627677

ಆದಿಕವಿ ವಾಲ್ಯೇಚೆ ಮುನಿಗಳು

ಕೂಡಂತಂ ರಾಮ ರಾಮೇತಿ ಮಧುರಂ ಮಧುರಾಷ್ಟ್ರರಮ್ /
ಆರುಹ್ಯ ಕವಿತಾರಾಖಾಂ ವಂದೇ ವಾಲ್ಯೇಚೆಕೋಚಲಮ್ //

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಶ್ರೀಮದ್‌ಮಾಯಣವನ್ನು ಬರೆದವರು ವಾಲ್ಯೇಚಿ ಮುನಿಗಳಂಬಿದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆದಿಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಆದಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಎಂದೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳುಂಟು. ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮ ಕಾವ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಆದಿಕಾವ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟುವ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಆದರ್ಥವಾದ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತಯೂ ಇದೆ. ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಹೇಳುವ ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಿರುತ್ತವೆ. ಶೃಂಗಾರಾದಿ ಸಮಸ್ತರಸಗಳೂ ಭಾವಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃತ್ತಿಗೊಂಡಿವೆ. ಅಷ್ಟದರ್ಶವರ್ಣನೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಎಲ್ಲ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ಲಕ್ಷಣ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಅರಣ್ಯ ಸಮುದ್ರಾದಿಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಎಳೆದು ತಂದಿಲ್ಲ.

ವಾಲ್ಯೇಚಿಮುನಿಗಳ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಇವರ ಎವೆಯಿವಾಗಿ ಒಂದರಡು ಸಂಗತಿಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ವಾಲ್ಯೇಚಿ ಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ವಾಲ್ಯೇಚಿಗಳೇ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಅಹಂ ಪುರಾ ಕಿರಾತೇಮ ಕಿರಾತೈಃ ಸಹ ವರ್ಧಿತಃ ।

ಜನ್ಮಮಾತ್ರದ್ವಿಷಿಷಂ ಮೇ ಶಾದ್ರಾಭಾರರತಃ ಸದಾ ॥ ೧-೬-೬೫

“ನಾನು ಹಿಂದೆ ವ್ಯಾಧರ ನಡುವೆ ಇದ್ದು ಅವರೊಡನೆಯೇ ಬೆಳೆದೆ. ಕೇವಲ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ನಾನು ಬಾಹ್ಯಣ. ಶೂದ್ರಾಜ್ಞಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಬಿಟ್ಟೆ”

‘ಜನ್ಮಮಾತ್ರದ್ವಿಷತ್ವಂ ಮೇ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳಿಗೆ ‘ಪ್ರಚೀತಸ್’ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಪ್ರಚೀತನ (ಪ್ರಚೀತಸ್-ಎಂಬವನ್) ಮಗನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಚೀತಸ್. ಈ ಪ್ರಚೀತನು ಒಬ್ಬ ವಿಪ್ರನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಪ್ರಚೀತಸ್-ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಪಾಲಕನಾದ ವರುಣನೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ವರುಣನ ಮಗನೆಂದು ಹೇಳಲು ಆಧಾರವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳನ್ನು ವಾರುಣಯೆಂದು ಯಾರೂ ಕರೆದಿಲ್ಲ. ಮೂಲತಃ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ವಿಪ್ರನೇ ಹೊರತು ಬೇಡರ ಜಾತಿಯವನಲ್ಲ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳೇ ಹೇಳಿದ ಮುಂದಿನ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ.

“ರಾಮ, ನನಗೆ ಒಬ್ಬ ಶೂದ್ರ ಸ್ತೋಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಕ್ಕಳಾದರು. ಅನಂತರ ನಾನು ಕಳ್ಳರೊಡನೆ ಸೇರಿ ಧನುಭಾರಣಾಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ-ಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಯಮನಂತೆ ಭೀಕರ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಒಮ್ಮೆ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ತೇಜಸ್ಸಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಏಳು ಜನ ಯುಷಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡೆನು. ಅವರಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ವಸ್ತು-ಗಳನ್ನು ಅವಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಅವರನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದೆನು. ಆ ಯುಷಿಗಳು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ “ಎಲ್ಲೆ ದ್ವಿಷಜಾಧಮ, ಏಕೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದ್ದೀಯೇ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ನಾನು “ಮಹಣ್ಣಿಗಳೇ, ನನಗೆ ಹಂಡತಿ-ಮಕ್ಕಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳು-ಪುದು ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶ” ಎಂದೆನು. ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹೆದರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ನನಗೆ “ನೀನು ಮಾಡುವ ಈ ಪಾಪ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಯಾರು ಹೊಣೆ? ಇದರ ಫಲವನ್ನು ಅವರು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೇನು? ಮನಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕರೆದು ವಿಕಾರಿಸಿ-ಕೊಂಡು ಬಾ. ನೀನು ಬರುವವರಿಗೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತೇವೆ.

ಇದು ನಿಶ್ಚಯ, ಹೋಗು” ಎಂದರು. ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದ ಸರಿ ಎನಿಸಿತು. ನಾನು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕರೆದು ವಿಚಾರಿಸಿದೆ. ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ, “ನಾವು ಪಾಪ ಕರ್ಮವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ನೀನೇ ಹೊಣೆಗಾರ. ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ನಿನಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸು ಎಂದು ನಾವೇನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ” ಎಂದು. ನಿನಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾಯಿತು. ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ವೃರಾಗ್ಯವು ತಲೆದೋರಿತು. ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಖುಷಿಗಳಿಗೆ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿದನು. “ಪೂಜ್ಯರೆ, ಈ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ನರಕಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿರಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದನು. ಹಾಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಿಸಿದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಕರುಣಾಳಗಳಾದ ಆ ಮುನಿಶೇಷ್ಟರು “ಎದ್ದೇಳು, ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳಿಯದಾಗಲಿ. ಸಜ್ಜನರ ಸಮಾಗಮವು ಸಫಲವಾಯಿತು. ನಿನಗೆ ಯಾವುದಾದರೂಂದು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಪಾಪಗಳು ನೀಗುತ್ತವೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅವರವರೇ ಏನೋಂ ಮಾತಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈತನು ಪಾಪಿಯೂ ಭೃಷ್ಟನೂ ಆದ ಬಾಹ್ಯಣ. ಜನ್ಮಾಂತರ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಈಗ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಶರಣಾಗತನಾದ ಇವನನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಇವನಿಗೂಂದು ಉತ್ತಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ನಿಜಾಯಿಸಿದರು. ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ‘ಮರಾ’ ಎಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ಜಪಿಸುತ್ತಿರು. ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಜಪಿಸಬೇಕು. ನಾವು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಜಪಿಸುತ್ತಿರು. ಕುಳಿತ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಚರೀಸಬೇದೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಮಹಾತ್ಮರು ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ನಾನು ಅವರ ಉಪದೇಶದಂತೆ ‘ಮರಾಮರಾಮರಾ’ ಎಂದು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಜಪಿಸುತ್ತೇ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟೇನು. ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ

ಮರೆತು ಹೋಯಿತು. ಹಾಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಕುಟಿದ್ದನೂ ತಿಳಿಯದು. ನಿತ್ಯಲವಾಗಿ ಕುಳಿತ ನನ್ನ ಮೇಲ ವಶೀಕವು (ಹುತ್ತುವು) ಬೆಳೆಯಿತು. ನನಗೆ ಅದರ ಪರಿವಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಆ ಮಣಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಬಂದರು. ಹುತ್ತುವು ನನ್ನ ಮೇಲ ಬೆಳೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು “ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಾ” ಎಂದು ಕರೆದರು. ಆಗ ನನಗೆ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಜ್ಞ ಬಂದಿತು. ಎದ್ದು ಬಂದು ಅವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಿಸಿದನು. ಆವರು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ “ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠನೇ, ನಿನ್ನ ಪಾಪಗಳಿಲ್ಲ ಕಳೆದವು. ಹುತ್ತುದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಜನ್ಮವೇ ನಿನಗೆ ಬಂದಂತಾಯಿತು. ವಶೀಕರಿಸಿದ ಉದ್ದೇಶಿ ಕಾರಣ ವಾಲ್ಯಾಚಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗುವೆ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ನಿರ್ಗಮಿಸಿದರು.”

ರಾಮನಾಮದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಕಥೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ರಾಮ ಎಂಬ ತಪ್ಪಿವನ್ನು ಹಿಂದುಮುಂದಾಗಿ ‘ಮರಾ’ ಎಂದು ಜಪಿಸುವಂತೆ ಮಣಿಗಳು ತಿಳಿಸಿದ್ದೀಕೆ? ‘ಮರಾಮರಾಮರಾ’ ಎನ್ನಾಗ ರಾಮಶಬ್ದದ ಜಪವೇನೂ ಉಗುವುದನ್ನೇಣಿ. ಅರ್ಥ-ಗೂತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಹೀಗೆ ಜಪಿಸಿದರೂ ರಾಮಮಂತ್ರವು ಫಲವನ್ನೀಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದಿತು. ಕೆಲವರು ಹೇಳುವುದೇನೇಂದರೇ : ಆ ವ್ಯಾಧನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದರಿಂದ ‘ಮರ’ದ ಪರಿಚಯವಿರುತ್ತದೆ. ಮರಾ ಎಂದರೆ ಅರ್ಥವು ಆವನಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಾಗೆ ಮಣಿಗಳು ಹೇಳಿದರು.

ಹಾಗಾದರೆ ಆ ವ್ಯಾಧನು ಕನ್ನಡಿಗನಾಗಿರಬಹುದು! ಆದಾವುದೂ ಸರಿದೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಓದ್ದುಬಳಿರನಿರತನಾದವನಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ರಾಮ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವಂದು ಮಣಿಗಳು ಭಾಸಿಸುರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಮರಾ’ ಎಂದು ಜಪಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಿದರಿಂದ ತೋರುತ್ತದೆ. ವಾಲ್ಯಾಚಿಯೊಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಈ ಕಥೆ ಮಟ್ಟರಬೇಕು.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ವಾಲ್ಯೇಕಿ ಮುನಿಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಬಂದಿದೆ. ಇವರು ಇಂದ್ರನ ಸಭ್ಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಸಭಾಪರ್ವದಲ್ಲಿದೆ (೨-೧೯). ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಶಾಂತಿದೂತನಾಗಿ ಹಸ್ತಿನಾಪರುಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಇತರ ಮುನಿಗಳೊಡನೆ ವಾಲ್ಯೇಕಿ ಮುನಿಗಳೂ ಆತನಿಗೆ ಶುಭವನ್ನು ಹಾರ್ಜೇಸಿದರು. (ಉದ್ಯೋಗ. ೮೨-೮೩) ಭೂರಿಶ್ರವಸ್ಸು ಯುದ್ಧವನ್ನು ತ್ವರಿಸಿ ಧ್ಯಾನಸ್ಥನಾಗಿ ಕುಳಿತಾಗ ಸಾತ್ಯಕಿಯು ಖಿಡ್ಗದಿಂದ ಅವನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಕೌರವ ಪಕ್ಷದವರು ಹೇಯಕೃತ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾತ್ಯಕಿಯನ್ನು ನಿಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುವಾಗ ಸಾತ್ಯಕಿಯು ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ-

ಅಪಿ ಚಾಯಂ ಪುರಾಗಿತಃ ತ್ಯಾಙ್ಕೋ ವಾಲ್ಯೇಕನಾ ಭೂವಿ ।
ನ ಹಂತವ್ಯಾಃ ಸ್ತೀಯ ಇತಿ ಯದ್ ಬ್ರವೇಷಿ ಷ್ಟ್ವಂಗಮ ।
ಪೀಡಾಕರಮಾಮತ್ರಾಣಂ ಯತ್ ಸ್ಯಾತ್ ಕರ್ತರವ್ಯಮೇವ ತತ್ ॥

(ದೂರ್ಣ. ೧೪-೧೫-೧೬)

‘ನ ಹಂತವ್ಯಾಃ ಸ್ತೀಯ ಇತಿ’ ಎಂಬ ತ್ಯಾಙ್ಕೋಕವೈ ವಾಲ್ಯೇಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿದೆ. (ಯುದ್ಧ. ೪೧-೫೮). ಮಾಯಾಸೀತಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲು-ವುದಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದ ಇಂದ್ರಜಿತುವಿಗೆ ಹನುಮಂತನು ‘ಸ್ತೀಯರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದು’ ಎಂದು ಬುಧಿ ಹೇಳಿದಾಗ, ಇಂದ್ರಜಿತು ಹನುಮಂತ-ನಿಗೆ ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. “ಎಲ್ಲೆ ವಾಸರ, ಸ್ತೀಯರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೀಯಲ್ಲ. ವೈರಿಗಳಿಗ ಯಾವರೂವೆದರೀಂದ ಪೀಡಯುಂಟಾಗುತ್ತದ್ದಾರೋ ಆದನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು!”

‘ರಾಜ, ನಾನು ಒಂದು ಸಲ ಕೆಲವು ಮುನಿಗಳೊಡನೆ ವಾದಮಾಡಿದೆ. ತಮ್ಮ ತೇಜೋವಧಯಾಯಿತಂದು ಅವರು ಕುರ್ದಧರಾಗಿ ನೀನು ಬ್ರಹ್ಮ-ಪತ್ನಿ ಮಾಡಿದ ದೂಷಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗು’ ಎಂದು ಶಹಿಸಿದರು. ಒಡನೆಯೇ

ಆ ದೋಷವು ನನ್ನನ್ನ ಅವರಿಸಿತು. ನಾನು ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಶರಣಾಗತ-
ನಾಗಿ ಶಿವನಾಮಗಳನ್ನು ಜಪಿಸಿ, ಆ ದೋಷದಿಂದ ಪಾರಾದನು”
ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. (ಅನು. ೧೮-೪-೧೦)

“ರಾಮಾಯಣದ ವೃತ್ತಾಂತವು ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವ-
ದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದದ್ದು. ಆದರೆ ವಾಲ್ಯೀಕಯು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು
ಬರೆದದ್ದು ಮಹಾಭಾರತದ ರಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ” ಎಂದು ಆಧುನಿಕ
ವಿಮರ್ಶಕರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಾತ್ಯಕಿಯು “ಅಪಿ ಜಾಯಂ ಪುರಾ ಗಿತಃ
ಶ್ಲೋಕೋ ವಾಲ್ಯೀಕನಾ ಭುವಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲ್ಪುಂಡ ಉದಾ-
ಹೃತ ಶ್ಲೋಕವು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಈ ವಿಮರ್ಶಕರ ಹೇಳಿಕೆ
ಹರುಳಿಲ್ಲದ್ದಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವು ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಪುರಾಣವಲ್ಲ.
ಓದುಗರಿಗೆ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸೌಂದರ್ಯವು
ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಚೇಪ್ರ-
ಡಿಸುವ ವಿಭಾಜಕವೇ ಈ ಸೌಂದರ್ಯ. ‘ಕಾವ್ಯಂ ಗ್ರಾಹ್ಯಮಲಂಕಾರಾತ್,
ಸೌಂದರ್ಯಮಲಂಕಾರಃ’ ಎಂದು ಆಲಂಕಾರಿಕನಾದ ವಾಮನನು ಹೇಳಿದ್ದು
ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದವು ಹಲವಾರು.
ಪದ, ರೀತಿ, ಶಯ್ಯೆ, ಉಪಮಾದ್ಯಂಕಾರ, ಗುಣ, ಭಾವ, ರಸ,
ಮೊದಲಾದವು. ಭಂದೆಂಬಧ್ವನಾದ ಗೇಯತೆಯು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವ-
ಭೋಭೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ
ಜೀವಾಳವು ರಸ, ಅದು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಜೀವವಿದ್ದಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಕಾವ್ಯದ ಜೀವಾತ್ಮಕವು ರಸವೆಂದು ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ರಸವಾದರೋ ಶೃಂಗಾರ, ವೀರ, ಕರುಣ, ಅದ್ವಾತ, ಹಾಸ್ಯ,
ಭಯಾನಕ, ಬೀಭತ್ಸ, ರೌದ್ರ, ಶಾಂತ- ಎಂದು ಒಂಬತ್ತು ವಿಧ. ಇವೇ

ನವರಸಗಳು. ರಾಮಾಯಣವು ನವರಸಭರಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಇದನ್ನು
ಲವಕುಶರು ಹಾಡಿದರೆಂದೂ ಈ ಶ್ಲೋಕಂಬಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ರಸ್ಯಃ ಶೃಂಗಾರಕರುಣ ಹಾಸ್ಯ ರೌದ್ರಭಯಾನಕ್ಷಃ ।

ವೀರಾದಿಭಿಷ್ಟ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಕಾವ್ಯಮೇತದಗಾಯತಾಮ್ ॥

- ಬಾಲಕಾಂಡ ೪-೬

‘ವೀರಾದಿಭಿಃ’ ಎಂಬ ಆದಿಪದದಿಂದ ಅದ್ವೃತ, ರೌದ್ರ, ಶಾಂತ ರಸಗಳನ್ನು ಗೃಹಿಸಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಸಕ್ಕೂ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಒಂದು ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಯಿಭಾವವನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಾಯಿ-ಯೆಂದರೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಇದು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾದಾಗ ರಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ರಸವು ಶಬ್ದದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವಾಚ್ಯ-ವಲ್ಲ. ರಸವು ಯಾವಾಗಲೂ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಾಯಿ-ಭಾವವೇ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೃಂಗಾರಕ್ಕೆ ರತಿ, ವೀರಕ್ಕೆ ಉತ್ಸಾಹ, ಕರುಣರಸಕ್ಕೆ ಶೋಕ, ಅದ್ವೃತಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತೃಯ, ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಸ, ಭಯಾನಕಕ್ಕೆ ಭಯ, ಬೀಭತ್ಸಕ್ಕೆ ಜಗುಪ್ಪ, ರೌದ್ರಕ್ಕೆ ಕೌರೀಧ, ಶಾಂತ-ರಸಕ್ಕೆ ಶಮ- ಇವು ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಗಳು. ಇನ್ನು ವಿಭಾವ, ಅನುಭಾವ, ಸಂಚಾರಿಭಾವ, ಸಾತ್ವಿಕಭಾವ - ಇವು ರಸದ ವ್ಯಂಜಕಗಳು ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವಿವರವು ಅಪ್ರಸ್ತುತ.

ವಾಲ್ಯೈಕೆರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ರಸಗಳಿಗೂ ಉಚಿತವಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ರಸವೂ ಎಳೆದು ತಂದಿದ್ದಲ್ಲ. ಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿದೆ ಲಜ್ಜೆ, ಅಸೂಯೆ - ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಭಾವಗಳಿಗೆ ರಾಮಾಯಣವು ಆಕರಷಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೀತೆಗೆ ಶ್ರೀರಾಮ-ನಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದ ಅನ್ವೋನ್ಯವಾದ ಅನುರಾಗವೇ ರತಿ. ಆಯೋಧ್ಯಾ-

ಕಾಂಡದಿಂದ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲ ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಅಭಿವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಸೀತಾಪಹರಣವಾದ ಮೇಲೆ ಅವರಿಬ್ಬರ ವಿರಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃತ್ತವಾದ ಅನುರಾಗಕ್ಕೆ ವಿಪ್ರಲಂಭಶ್ಯಂಗಾರವೆಂದು ಹೇಸರು. ರಾವಣನು ಸೀತಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಪ್ರೇಮವು ರಸವನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಸ್ತೀಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಆದು ರಸಾಭಾಸ. ಹೀಗೆ ಇತರ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಗಳೂ ಅನುಚಿತವಾಗಿ ತೋರಿದಾಗ ರಸಾಭಾಸಗಳನಿಸುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀರಾಮನು ಏರದೂಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ವರ್ಧಿಸುವಾಗ, ಶ್ರೀರಾಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಯುದ್ಧಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ವೈರಿಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವಾಗ ಅಭಿವೃತ್ತವಾಗುವ ಉತ್ಸಾಹವು ಏರರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕೌರಾಧಮಯವಾಗಿದ್ದರೆ ರೌದ್ರವನಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಲಿ ಸಂಹಾರವಾದಾಗ ತಾರಾವಿಲಾಪ, ರಾವಣವಧೆಯಾದಾಗ ಮಂಡೋದರಿಯ ಏಲಾಪ-ಇವು ಕರುಣ ರಸಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಸೇತು ಬಂಧನ, ಹನುಮಂತನ ಸಮುದ್ರ ಲಂಘನಗಳು ಅದ್ಯತಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಲಂಕಾದಹನವಾದಾಗ ರಾಕ್ಷಸಿಯರಲ್ಲಿ ವೃತ್ತವಾಗುವ ಭಯವು ಭಯಾನಕರಸ. ಕುಂಭಕರನ ನಡವಲ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಭತ್ಸವಿದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾದಿ ಮುನಿಗಳ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಶಾಂತರಸವಿದೆ. ಇವು ದಿಂಜ್ಯಾತ್ರನಿದರ್ಶನಗಳು. ಇನ್ನೂ ನಾನಾ ಸ್ಥಳ-ಗಳನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಉಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಹಾಸ್ಯರಸ

ಹಾಸ್ಯರಸಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವವಾದ ಹಾಸವು ಒಂದು ಮನೋವೃತ್ತಿ. ಇದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಸವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಗು. ಇದು ಹಾಸದ ಅನುಭಾವ. ಹಾಸ್ಯಮಾಡತಕ್ಕವನಲ್ಲಿರುವ ಹಾಸವೆಂಬ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಈ ನಗು ಅಭಿವೃಂಜಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಸಂಸ್ಕಾರರೂಪದಿಂದ ವಾಚಕ-ರೇಲ್ಯಿಯೂ ಶ್ಲೋತ್ತಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಭಾಸದರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಹಾಸ್ಯಗಾರನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಹಾಸನನ್ನು ತನ್ನದೇ ಎಂದು ತಾದಾತ್ಮಕಿಂದ ಈ ಜನರು ಅನುಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಇವರಲ್ಲಿಯೂ ನಗು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಸ್ಯವನ್ನುವಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮತ್ತು ನಗತಕ್ಕವರಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಗು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಸ್ತಿತಿ ಅಥವಾ ಮಂದಹಾಸ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಧ್ವನಿಗೈಯಿವ ದೊಡ್ಡ ಅಟಹಾಸವಾಗಬಹುದು. ಈ ನಗುವನ್ನು ಸ್ತಿತಿ, ಹಸಿತ, ವಿಹಸಿತ, ಪ್ರಹಸಿತ, ಅತಿಹಸಿತ - ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಂಟು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧೀರೋದಾತ್ಮರಾದ ಮಹಾಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಸ್ತಿತವು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಹಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಇತರ ರಸಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಒಂದು ವೃತ್ತಿಷ್ಟುವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಸರ್ವಜನರಿಗೂ ಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಬಾಲಕರಿಂದ ಹಿಡಿದು ವೃದ್ಧರವರಿಗೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಹಾಸ್ಯವು ರಂಜಸಬಲ್ಲದು. ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಭಿಕ್ಷುಕ, ಸೇವಕ, ಅಧಿಕಾರಿ, ವ್ಯಾಪಾರಿ, ಗೃಹಸ್ಥ, ಸಂನ್ಯಾಸಿ - ಎಲ್ಲರೂ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಅಹಾದಿಸಬಲ್ಲರು. ಇತರ ರಸಗಳು ಹೀಗಲ್ಲ. ಶೃಂಗಾರವು ಬಾಲಕರಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ವೃದ್ಧರಿಗೆ ಹಿಡಿಸದು. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ನಿಷಿದ್ಧ. ಏರರಸವೂ ಅಷ್ಟೇ ಬಹಳ ಜನರಿಗೆ ಅದು ರುಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕರುಣರಸ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಥಾಭಾಗವನ್ನು ಓದಲು ಸಹ ಇಷ್ಟಪಡದವರಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಸ್ಥಿತಿ ಅನ್ಯರಸಗಳಿಗೂ ಅನ್ಯಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಅಹಾದಿಸದ ಸ್ತೀಪುರುಷರು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಸ್ಯದೇಷಿಗಳನ್ನು ನಾನು ಇದುವರೆಗೂ ನೋಡಿಲ್ಲ. ಎಂತಹ ಶೋಕಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರಾದರೂ ಹಾಸ್ಯದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದರೆ, ಒಂದು ಕ್ಷಣಿಕಾಲವಾದರೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೌಖ್ಯವು ಏಂಬುತ್ತದೆ. ‘ಶೃಂಗಾರಪ್ರಭವೋ ಹಾಸ್ಯಃ’ ಎಂದು

ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶೃಂಗಾರದಿಂದ ಹಾಸ್ಯವು ಹುಟ್ಟತ್ತದೆಯಂತೆ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂಬುದು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥ ಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಹಾಸ್ಯವು ಹುಟ್ಟತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಉಲ್ಲಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಹಾಸ್ಯದ ಮಾತು ಹೊರಡಿರಾರದು. ಶೃಂಗಾರವೆಂದರೆ ಮಾನಸಿಕವಾದ ಉಲ್ಲಾಸವೆಂದು ಆ ಮಾತಿನ ತತ್ವರ್ಥವಿರಬಹುದು.

ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನಿಲ್ಲ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು:

ಭಿಕ್ಷೋ ಮಾಂಸನಿಫೇವಣಂ ಪ್ರಪುರುಷೇ, ಕಿಂ ತೇನ ಮದ್ಯಂ ವಿನಾ
ಮದ್ಯಂ ಭಾಪಿ ತವ ಪ್ರಿಯಂ, ಪ್ರಿಯಮಹೋ ವಾರಾಂಗನಾಭಿಃ ಸಹ ।
ವೇಶ್ಯಾ ದ್ರವ್ಯರುಚಿಃ ಕುತಸ್ತವ ಧನಂ, ದೂರ್ತೇನ ಚೌರ್ಯೇಣ ವಾ
ಚೌರ್ಯದ್ವಾತಿ ಪರಿಗ್ರಹೋರಷಿ ಭವತೋ ಭ್ರಷ್ಟಸ್ಯ ಕಾ ವಾ ಗತಿಃ ॥

ಒಬ್ಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಮಾಂಸದ ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗು-
ತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ವಿಸ್ತಿತನಾದ ಒಬ್ಬ ಗೃಹಸ್ಥನು ಅವನನ್ನು
ಕೇಳುತ್ತಾನೆ-

ಗೃಹಸ್ಥ - ಎಲ್ಲೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಮಾಂಸ ಸೇವನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೀಯಾ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ - ಹೆಂಡವಿಲ್ಲದಿದ್ದಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿನು ಸಾರಸ್ಯವಿದೆ!

ಗೃಹಸ್ಥ - ಒಹೋ, ನಿನಗೆ ಹೆಂಡವೂ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ವೋ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ - ಖಂಡಿತವಾಗಿ, ಜೊತೆಗೆ ವೇಶ್ಯೇಯರಿದ್ದರೆ ಇನ್ನು ರುಚಿ!

ಗೃಹಸ್ಥ - ವೇಶ್ಯೇ ಹಣವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ. ನಿನಗೆ ಹಣವಲ್ಲಿಂದ
ಬರುತ್ತದೆ?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ - ಜೂಜಿನಿಂದಲೋ ಕಳ್ಳತನದಿಂದಲೋ ಬರುತ್ತದೆ!

ಗೃಹಸ್ಥ - ಅಬ್ಬು, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಜೂಜಾ ಕಳ್ಳತನಗಳೂ ಉಂಟು?

ಸಂನ್ಯಾಸಿ - ಸರ್ವ ಭ್ರಷ್ಟನಾದ ನನಗೆ ಚೇರೆ ಗತಿ ಏನಿದೆ?

ಈ ಕವಚಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ನಿಶ್ಚಯಿಂದ ಹೊಡುವ ಉತ್ತರಗಳು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ನಾ ಮುಂದೆ ತಾ ಮುಂದೆ ಎಂದು ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಮಿನುಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಮಲೇ ಕಮಲಾ ಶೇತೇ ಶಿವ: ಶೇತೇ ಹಿಮಾಲಯೇ ।

ಕ್ಷೀರಾಬ್ದಿ ಚ ಹರಿಃ ಶೇತೇ ಮನ್ಯೇ ಮತ್ತುಣಾಶಂಕಯಾ ॥

“ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು (ನೀರಿನ ನಡುವೆ) ತಾವರೆ ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತಾಳೆ. ಶಿವನು ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಮಲಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಿಗಣೆಗೆ ಹದರಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತಿರಬೇಕೇಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ!”

ಮಶಕ್ತಾ ಮತ್ತುಣಾ ರಾತ್ರೌ ಮಕ್ಕಳ ಭಿಕ್ಷುಕ್ತಾ ದಿವಿ ।

ಪಿಟೇಲಿಕಾಶ್ಚ ಧಾರ್ಮಾಶ್ಚ ಪೀಡಯಂತಿ ದಿವಾನಿಶಮ್ ॥

“ಸೋಳಿಗಳೂ ತಿಗಣೆಗೂ ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತು ಪೀಡಿಸುತ್ತವೆ. ನೋಣಗಳೂ ಭಿಕ್ಷುಕರೂ ಹಗಲು ಕಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇರುವೆಗಳೂ ಹಂಡತಿಯರೂ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿಯೂ ಪೀಡಿಸುತ್ತಾರೆ!”

ಇಂತಹ ಹಾಟು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಇವೆ. ಇವು ಬಿಡಿ ಶ್ಲೋಕಗಳು. ಸಂದರ್ಭ ವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದವು. ಹಾಸ್ಯರಸ ಪೂರ್ಣಾಂಶಗಾಗಿ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ತರುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿದೂಷಕನೇ ಮೀಸಲಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರವ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೂಷಕನಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವರ್ಣನಾಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯೇ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಮಿನುಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಕವಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಉಳಿಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಾಸ್ಯಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅನುಭವಿಸಬಲ್ಲರು. ಕವಿಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಇದೇ. ಕಾಳಿದಾಸ. ಭಾಸ-ಮೋದಲಾದ ಕೆಲವರು ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ತರಬಲ್ಲರು. ಭಾರವಿ, ಭವಭೂತಿ,

ಮುರಾರಿ- ಮೊದಲಾದವರು ಶ್ರವ್ಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಾಗಲಿ ಹಾಸ್ಯದ ಸುದ್ದಿಗೇ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಅವರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೂಷಕನ ಪ್ರವೇಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಭಾಷಾಕವಿಗಳಿಗೂ ಇದು ಸಮಾನ.

ಕಾಳಿದಾಸನ ಕುಮಾರಸಂಭವದಿಂದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ-ಪಾರ್ವತಿಯ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ-ದಿಂದ, ಅವನನ್ನೇ ಮೆಚ್ಚಿಸಲು ಕರೋರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಈಶ್ವರನು ಪ್ರಸನ್ನನಾದರೂ ಮೊದಲು ಅವಳನ್ನ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ವಟುವೇಷಧಾರಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಮಾತಾಡುತ್ತ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನ ಕೊಕು-ತ್ತಾನೆ. ಶಿವನು ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಪತಿಯಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ! ಅವನು ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು.

ವಪ್ಯೋರೂಪಾಕ್ಷಮಲಕ್ಷ್ಯಜನ್ಮತಾ

ದಿಗಂಬರತ್ವೇನ ನಿವೇದಿತಂ ವಷು ।

ವರೇಷು ಯದ್ ಬಾಲಮೃಗಾಕ್ಷ ಮೃಗ್ಯತೇ

ತದಸ್ತಿ ಕಂ ವ್ಯಸ್ತಮಷಿ ತ್ರಿಲೋಚನೇ ॥

‘ಶಿವನ ರೂಪವನ್ನ ನೋಡಿದರೋ ದೇಹವು ವಿರೂಪಾಕ್ಷ. ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಣ್ಣಿ! ಅವನ ಕುಲಗೋತ್ತರಗಳು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಯಾರ ಮಗನೋ ಎಲ್ಲ ಹುಟ್ಟಿದನೋ ತಿಳಿಯದು! ಸ್ವಯಂ ದಿಗಂಬರ. ಉಡಲು ಬಟ್ಟೆಯಿಲ್ಲ. ಅವನ ಆಧಿಕಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಅದ-ರಿಂದಲೋ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇ ಹರಿಣಲೋಚನೆ, ವರನಲ್ಲಿ ಏನೇನಿರಬೇಕೆಂದು ಹಿರಿಯರು ಹುಡುಕುತ್ತಾರೋ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಆ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನಲ್ಲಿದೆಯಿ?’

ವರನಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನ ಹುಡುಕುತ್ತಾರೆಂದು ಒಂದು ಲೋಕೋಕ್ತಿ ಇದೆ.

ಕನ್ಯಾ ವರಯತೇ ರೂಪಂ ಮಾತಾ ವಿತ್ತಂ ಷಿತಾ ಶ್ರತಮ್ ।

ಬಾಂಧವಾಃ ಕುಲಮಿಷ್ಟಂತಿ ಮೃಷಾಣ್ ಮಿತರೇ ಜನಾಃ ॥

‘ಕನ್ನೆಯು ವರನಲ್ಲಿ ರೂಪವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ. ಕನ್ನೆಯ ತಾಯಿ ವರನ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಂದೆಯು ವಿದ್ಯೇಯನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೆಂಟರು ವರನ ಕಡೆಯವರು ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಕುಲದವರೇ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದವರಿಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಸುಗ್ರಾಸ-ಭೋಜನ.’

ಅಭಿಜ್ಞಾನಶಾಹಂತಲದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಯಂತರಾಜನು ಮುನಿಕನ್ನೆಯಾದ ಶಕುಂತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಶಕುಂತಲೆಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೇಧಿತನಾದ ವಿದೊಷಕನಿಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ವಿದೊಷಕನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಇದು-

ಯಥಾ ಕಸ್ಯಾಪ ಪಂಡವಿಜೂರ್ಯೈರ್ದೈಜತಸ್ಯ
ತಿಂತಿಷ್ಠಾಮಭಿಲಾಷೋ ಭವೇತ್ ॥

“ಸಿಹಿಯಾದ ವಿಜೂರದ ಹಣ್ಣಗಳನ್ನು ತಿಂದು ನಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಬೇಸರ ಬಂದವನಿಗೆ ಹುಣಸೇ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ! ಹಾಗೆ ಇದು!”

ಇರಲೆ; ಶ್ರೀಮದ್ರಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಯೇಕಿಮುನಿಗಳು ನವರಸ-ಗಳಿಗೂ ಯಥಾರ್ಥೋಗ್ರಾಹಿಗಿ ಅಪಕಾಶವನಿತ್ತ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಅಷ್ಟು ದಶವರಣನೆಗಳೂ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಂಟು. ಸರ್ವಕವಿಗಳಿಗೂ ಆದರ್ಶಭೂತವಾದ ಕಾವ್ಯ ಇದು. ‘ಪರಂ ಕರೀನಾಮಾಧಾರಂ’.

ಶ್ರೀರಾಮ-ಸೀತಾದೇವಿಯರ ವಿನೋದ ವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ-ವಿದೆ. ರಾವಣನಿಂದ ಸೀತಾಪಹಾರವಾದ ಮೇಲೆ ವಿಪ್ರಲಂಭ ಶೃಂಗಾರದ ವರಣನೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇತ್ತು ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯ ಸೀತಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ-ಹೀಗೆ ಉಭಯಗತವಾದ ವಿಪ್ರಲಂಭದ ವರಣನೆ ಪರಾಕಾಷ್ಟೇಯನ್ನು

ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಇಷ್ಟ್ವ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಉಭಯಗತ ವಿರಹವಣನೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾರೀಚ, ಖರ, ದೂಷಣಾದಿಗಳ ಸಂಹಾರ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಏರೆವಿದೆ. ಯುದ್ಧಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ರೌದ್ರವೇ ಅಧಿಕ. ತಾರೆ, ಮಂಡೋದರಿಯರ - ವಿಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಣರಸವು ಪರಿಪುಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹನುಮಂತನ ಸೇತುಲಂಘನ, ಸೇತು ಬಂಧನ, ಕುಂಭಕರ್ಣನ ವ್ಯವಹಾರ - ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತರಸವಿದೆ. ಲಂಕಾದಹನ ಪ್ರಸಂಗ - ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಭಯಾನಕವಿದೆ. ಕಬಂಧ-ಮುಂತಾದವರ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಭತ್ವವಿದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯಾದಿಮುನಿಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತರಸವಿದೆ. ಹಾಸ್ಯವು ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಹಾಸ್ಯವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಲೋಕಜ್ಞನವನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಲೋಕ-ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಜನರ ಅಂಕಡೊಂಕುಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರು ಮಾತ್ರ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಮಿಂಚಿಸಬಲ್ಲರು. ವಾಲ್ಯೇಕ ಮುನಿಗಳು ಲೋಕವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರು. ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣ ಮುನಿಗಳು ‘ವನೋಕಸೋಽಪಿ ಸಂತೋಽ ಲೋಕಜ್ಞ ವಯಂ’ - ನಾವು ಅರಣ್ಯ-ವಾಸಿಗಳಾದರೂ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಬಲ್ಲವರು! - ಎಂದ ನುಡಿ ಇವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವಿಧ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಾತ್ರಗಳ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಣಿನಿಂದ್ದು ಅರಳಿದ ಹೂಗಳ ಸುಗಂಧವಿದೆ. ಆವು ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಗಗನಕುಸುಮಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಮರ್ಮಜ್ಞರಾದ್ದರಿಂದ ವಾಲ್ಯೇಕ ಮುನಿಗಳು ಛದುಗರ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನರಿತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿದರು. ಬರಿಯ ಖಿಜೂರದ ಹಣ್ಣಗಳನ್ನು ನೀಡದೆ ನಡುಸಿದುವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಣಿಸೆಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನಿಸಿ ರುಚಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿಸಿದರು! ರಸಾಯನದಲ್ಲಿ ಎಲಕ್ಕಿ ಪ್ರುಡಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಂತೆ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಬೆರೆಸಿದರು.

ರಾಮಾಯಣೇ ವಿವಿಧಭಾವರಸಾಯನೇಕಸ್ವಿನ್‌
 ಕಾವ್ಯಜ್ಞಲೋಕಹೃದಯಸ್ತುತಿ ಭವ್ಯಾಕಾವ್ಯೇ ।
 ವಾಲ್ಯೇಕಿರಾದಿಕವಿರಾಟ್ ಕವತ್ತತಪದಶ್ರೀ
 ಹಾಸ್ಯಂ ನ್ಯಾವೇಶಯದನಫ್ರೆ ಏವೈಲ ಚೊಣಾಮ್ ॥

ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬೆಂಗಳೂರು ನರಸಿಂಹ ರಾಜಕಾಲನಿ-
 ಯಲ್ಲಿರುವ ಗೋಪಿಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನೀಡಿದ
 ಉಪನ್ಯಾಸದ ಸಂಗ್ರಹ ಇದು. ಈ ಪ್ರಸ್ತುತಕದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆ
 ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಸ್ತುತಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶ್ರೀರಾಮ-
 ಸ್ಮೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಶ್ರೀರಾಮ ಕಣಾಮೃತ ಎಂಬ ಒಂದು
 ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಇವು ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗಿವೆ. ಲಲಿತಪದಬಂಧದಿಂದಲೂ
 ಭಾವಸೌಂದರ್ಯದಿಂದಲೂ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಪಾರಾಯಣಕ್ಕೆ
 ಕಂಠಪಾಠಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದವು. ವಾಚನಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಜನಹೃದಯ-
 ವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವ ಶಕ್ತಿ ಈ ಪದ್ಯಗಳಿಗುಂಟು. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಾನೇ ರಚಿಸಿದ
 ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಸುಪ್ರಭಾತವಿದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಇವು ತುಂಬ
 ಚಿಕ್ಕದಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಸ್ತುತಕದಲ್ಲಿಯೇ ಇವನ್ನು
 ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನನ್ನ ಮಾನ್ಯಮಿಶ್ರರೂ ‘ಉದಯ ಪ್ರಕಾಶನ’ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು
 ನಡೆಸುತ್ತಿರುವರೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಮ.ಸು. ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರು
 ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆವರಿಗೆ
 ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕ ವಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲಂತ್ತವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು
 ವಿಜಯದತ್ತಮೀ
 ತಾ. ೨೩-೧೦-೧೯೬೬

ಎನ್. ರಂಗನಾಥಮಾರ್

ಪ್ರಕಾಶಕರ ನುಡಿ

ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಮರ್ ರು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತಮರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು. ಸಮಗ್ರಾದ ವಾಲ್ಯೇಕ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಹಾಗೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದು-ಕೊಂಡವರು. ಸಹೃದಯರ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಅಂತಹ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಚನಕ್ಕಾಗಿ ಅರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ‘ವಾಲ್ಯೇಕಗಳ ಹಾಸ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ’ ಎಂಬ ವಿಷಯ. ಆ ಪ್ರವಚನದ ಪರಿಷ್ಠಿರ ರೂಪವೇ ಈ ಗ್ರಂಥ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾಶನದ ಮಾಲೆಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಸಹೃದಯತೆಯಿಂದ ಅನುಮತಿಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀಯುತರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಆದಿಕವಿ ವಾಲ್ಯೇಕ ಮುನಿಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿನೀಡಿದ ಗೋಖಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಚಾರ-ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಡಳಿತ ವರ್ಗಕ್ಕೂ, ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಣಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ವಾಗಧರ ಬ್ರಿಂಟೋನಿಕ್ಸ್ ಅವರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಮ.ಸು. ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯ

ವಾಲ್ಯೇಕಿ. ಮುನಿಗಳ ಹಾಸ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ

ಹಾಸ್ಯವು ಶ್ರಂಗಾರಾದಿ ನವರಸಗಳಲ್ಲಿಂದೆಂದು ಅಲಂಕಾರಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಸ್ಯವು ಒಂದು ಚಿತ್ತಪೃತಿ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಗೂಢವಾಗಿದ್ದ ಯಾವುದೋ ವಿಶೇಷ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃತ್ತವಾಗಬಹುದು.

ಹಾಸ್ಯವು ಮನುಷ್ಯನ ಗಂಭೀರಪೃತಿಗೆ-ದೊಡ್ಡತನಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದು ನಿರಾಧಾರವೆಂಬುದು ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು, ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು- ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಪೃತಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತೇಂಬ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಸ್ವಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. ಹಾಸ್ಯವು ಹೇಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು ಕಾವ್ಯ ಭೂಷಣವೆಂದು ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣವಾದರೋ ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯ. ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ಪುರಾಣ, ಒಬ್ಬ ಮಹಾಸೆತಿಯ ದಿವ್ಯಚರಿತೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಯೇಕಿ ಮುನಿಗಳ ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಪೃತಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟೆ? ಏಕಿರಬಾರದು? ಕಾವ್ಯದ ಗಾಂಭೀರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಸ್ಯವು ಅಡ್ಡಿಯಲ್ಲ. ವಾಲ್ಯೇಕಿಗಳೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

ರಸ್ಯಃ ಶ್ರಂಗಾರ ಕರುಣ ಹಾಸ್ಯ ರೌದ್ರ ಭಯಾನಕ್ಸಃ ।
ವೀರಾದಿಭಿಷ್ಟ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಕಾವ್ಯಮೇತದಗಾಯತಾಮ್ ॥

- ಬಾಲ, ೪೬

ಇತರ ಭಾವಗಳಿಗೂ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಭೇದವನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕರುಣ ರೌದ್ರಾದಿಗಳು ಕಾವ್ಯನಿಬಧವಾದಾಗ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲವಾದರೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದ ಸಂಸ್ಥರ್ವವಿಲ್ಲ. ಶ್ರಂಗಾರವು ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷಕರವಾದಿತು.

ತಟಸ್ಥನಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಸಂತೋಷವಾಗದೆ ಜುಗುಷ್ಟೇಯೇ ಆಗಬಹುದು. ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಪರಿಮಿತಿಗಳಿಲ್ಲ. ಅದು ಆಬಾಲವ್ಯಧರಿಗೂ ಪಂಡಿತ ಪಾಮರರಿಗೂ ವಿರಕ್ತಿರಿಗೂ ಆಸ್ವಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕರುಣಾರಸವೇ ಪ್ರಥಾನವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇತರ ರಸಭಾವಗಳಿಗೂ ಪುಷ್ಟಿಯುಂಟು. ಉದಾತ್ತ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಾಸಗೊಳಿಸುವ ಇಂಥ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವು ಪರಿಮಿತವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಲ್ಯೋಚಣೆ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಂತೆವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ರಸ್ಯಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಾಚಕರು ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವನ್ನು ಸ್ವಾರಿಸುವುದು ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ಉದ್ದೇಶ.

ಮುಷಿಗಳತ್ತ ಪಾರಿತೋಷಿಕ

ಲವ ಕುಶರಿಗೆ ರಾಮಾಯಣವು ವಾಚೋವಿಧೇಯವಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ಸಲ ಮುಷಿಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಹಾಡಿದರು. ವೇದಾಭ್ಯಾಸಜಡರಾದ ಮುಷಿಗಳೂ ಆ ಗೀತಮಾಧುರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋದರು. ಹಾಡಿದ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಪಾರಿತೋಷಿಕವನ್ನು.ಕೊಡಬಯಸಿದರು. ಆದರೆ ಮುಷಿಗಳ ಹತ್ತಿರ ಏನಿದ್ದಿತು? ಒಬ್ಬ ಮುನಿಗಳು ಗಡಿಗೆಯೊಂದನ್ನು ಲವಕುಶರಿಗೆ ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಒಬ್ಬರು ವಲ್ತಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಮುಂಜೇದಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಒಬ್ಬರು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಕೌಪಿನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರಂತೆ!

ಬೃಸೀಮನ್ಯಸ್ತದಾ ಪ್ರಾದಾತಾ ಕೌಪಿನಮಪರೋ ಮುನಿಃ ।

ಇಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯದ ಹೊನಲಿದ್ದರೂ ವಸ್ತುವಿನ ಉದಾತ್ತಗುಣಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ-ಯಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯಂತಹ. ಮಷಿಗಳ ಭಾಗ್ಯ ಕೌಟಿನ ತಾನೆ! ಅದನ್ನು ಅವರು ಶ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯ ಉಚ್ಚತೆಯನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ರೋಮಪಾದನ ಆದೇಶದಂತೆ ಮಷ್ಟೃಂಗನನ್ನು ಕರೆತರಲು ಮಂತ್ರಿಗಳು ವೇಶ್ಯೆಯರನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು. ಆ ವೇಶ್ಯೆಯರು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಷ್ಟೃಂಗಾಶ್ರಮದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿದುಕೊಂಡು, ಆತನನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಷ್ಟೃಂಗನಾದರೋ ತಂದೆಯ ಉಲನೆಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಸದಾ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದವನು. ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಸ್ತೀಯರನ್ನು ನೋಡಿದವನೇ ಅಲ್ಲ. ಆಶ್ರಮದ ಹೋರಗಿರುವ ಕುದುರೆ, ಕೋಳಿಗಳನ್ನೂ ಸಹ ನೋಡಿದವನಲ್ಲ. ಹಣ್ಣ ಹಂಪಲುಗಳನ್ನು ತಿಂದು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವನು. ಅವನ ತಂದೆ ವಿಭಾಂಡಕ ಮುನಿಯು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಗೆ ಹೋದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಈ ವೇಶ್ಯೆಯರು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಇಂಪಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಾ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಮಷ್ಟೃಂಗನು ಸ್ತೀಯರ ಆ ಸುಂದರರೂಪವನ್ನೇ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಯಾರೋ ತಪಸ್ಸಿಗಳಾದ ಅಳಿಧಿಗಳಿಂದೇ ಆ ಮುಗ್ಧಮುನಿಕುಮಾರನ. ಕಲ್ಪನೆ. ಮಷ್ಟೃಂಗನು ಆ ವೇಶ್ಯೆಯರನ್ನು ಹೀಗೆ ಸತ್ಯರಿಸಿದನಂತೆ:

“ಪೂಜ್ಯರೇ, ಇದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಿ. ಇದು ಅಫ್ರ್ರ್, ಇದು ಪಾಡ್, ಇದು ಮೂಲ, ಇದು ಘಲ!” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟ ಉಪಚರಿಸಿದನು. ಆ ತರುಣೆಯರು ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಮಷಿಪ್ರತ್ರನು ತಮ್ಮ ಒಳಗೆ ಬಿದ್ದನೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಸಂಕೋಷವಾಯಿತು. ಅವರು “ಕುಮಾರ, ನಾವು ತಂದಿರುವ ಈ ಹಣ್ಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೋ! ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಂದು ನೋಡು!” ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಾವು ತಂದಿದ್ದ ಉಡು

ಜಿರೋಟ ಮುಂತಾದ ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಖುಷ್ಯಶ್ರೀಗನು ಆ ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಕಂಡವನೇ ಅಲ್ಲ. ತಿಂದು ನೋಡಿದಾಗ ಬಹು ರುಚಿಕರವಾಗಿತ್ತು! ಅವಲ್ಲವೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣಗಳೆಂದೇ ಅವನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನಂತೆ!

ಮೋದಕಾನ್ ಪ್ರದದುಸ್ತಪ್ತಿ ಭಕ್ತಾಂಶ್ ವಿವಧಾನ್ ಶುಭಾನ್ |
ತಾನಿ ಉಸ್ತಾಂಶ್ ತೇಜಸ್ಸೀ ಘಲಾನೀತಿ ಸ್ನೇ ಮನ್ಯತೇ ||

- ಬಾಲ, ೧೦:೩೧

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಲೋಭ

ಬ್ರಹ್ಮನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಸ್ವಷ್ಟಿಸಿದಾಗಲೇ ಬಡತನವನ್ನು ಆವರಿಗೆ ಉಡುಗೂರೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ! ‘ಒಂದೂರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದನು’ ಎಂಬ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಬಹಳ ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ‘ಬಡವ’ ಎಂಬುದು ವಾಡವ ಶಬ್ದದ ತರ್ದ್ವವಿರಬೇಕು. ವಾಡವ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಈ ವಾಡವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುರೋಹಿತರಷ್ಟೆ. ಪುರೋಹಿತರದು ಆಸೆಯ ಸ್ವಭಾವ. ಆಸೆ ಎಲ್ಲ ಮಾನವರಿಗೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಮುಗ್ದ ಸ್ವಭಾವದ ವಾಡವರು ತಮ್ಮ ಲೋಭವನ್ನು ಬೇಗನೇ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ! ಲೋಕ ಜಾಣಿಯ ತಮ್ಮ ಲೋಭವನ್ನು ಜಾಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಬೇದ. ವಾಡವರ ಈ ಲೋಭ ರಾಮಾಯಣ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದೆ.

ದಶರಥನು ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗವನ್ನು ನಡೆಸಿದನಷ್ಟೆ. ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಅನ್ನಸಂತಪ್ರಕಾರ ಯೆ ನಡೆಯಿತು. ಅನ್ನಕೊಟಗಳು ಪರ್ವ-ತೋಪಮಾವಾಗಿದ್ದವಂತೆ. ರಸಗವಳವು ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಯಾರು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ! ಹೆಂಗಸರು ಹುಡುಗರು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಮುದುಕರೂ ರೋಗಿಗಳೂ ಕಂಠಪೂರ್ವ ತಿಂದರು. ಆದರೂ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ!

ವೃದ್ಧಾಶ್ಚ ವ್ಯಾಧಿತಾಷ್ಟಿವ ಸ್ತುಯೋ ಬಾಲಾಸ್ತಿಧ್ವನೆ ।

ಅನಿಶಂ ಭುಂಜಮಾನಾನಾಂ ನ ತೈಪ್ತಿರುಪಜಾಯತೇ ॥

ಅನ್ವಕೂಟಾಶ್ಚ ಬಹವೋ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಪರ್ವತೋಪಮಾಃ ॥

- ಬಾಲ, ೧೪:೧೩, ೧೫

ಏವಿಧವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ, ಕೊಟಿ ಕೊಟಿ ಸುವರ್ಣ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ
ಬ್ರಹ್ಮಣಿಗೆ ರಾಜನು ದಾನಮಾಡಿದನು. ಆದರೂ ಒಬ್ಬ
ಬಡ ಬ್ರಹ್ಮಣನು ಸಮಯ ನೋಡಿ ದಶರಥನನ್ನು ಕಂಡು ಅವನ
ಕ್ಯಾಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬನ್ನದ ಕಡಗವನ್ನು ಬೇಡಿದನಂತೆ! ರಾಜನು ಸಂತೋಷದಿಂದ
ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟ.

ತ್ರಿಡಟ ವೃತ್ತಾಂತ

ಇಂತಹುದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ
ಹೂರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಖಾಸಗಿಯಾದ ಧನ ಕನಕಾದಿ-
ಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸುದ್ದಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿತು.
ತ್ರಿಡಟನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬಡ ಬ್ರಹ್ಮಣನಿದ್ದ. ಅವನಿಗಂತ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಈ
ಸುದ್ದಿ ಮೊದಲು ಮುಟ್ಟಿತೆ! ಅವಣ ಗಂಡನನ್ನು ನೋಡಿ “ಈ
ಉರಭವೃತ್ತಿ ಎಷ್ಟು ದಿನ? ಈ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ದಿನ ಹೀಗೆ
ಸಾಕಲಾದೀತು? ಈ ಗುದ್ದಲೀ, ಸಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಅತ್ತ ಎಸೆದು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು
ಕೇಳು! ರಾಮನು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನಂತೆ. ಅವನು
ಧರ್ಮಾಜ್ಞ, ಅವನನ್ನು ಹೋಗಿ ನೋಡು. ಏನನ್ನಾದರೂ ಕೊಟ್ಟಾನು”
ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಮಡದಿಯ ಮಾತನ್ನು ಏರುವುದು ಹೇಗೆ?
ತ್ರಿಡಟನು ಹರಕುವಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹೊದೆದು ನೆಟ್ಟಿಗೆ ಅರಮನೆಗೆ ಹೋದನು!
ಯಾರೂ ಅವನನ್ನು ತಡೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ನೇರವಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ
ಹೋಗಿ “ರಾಜಪುತ್ರ, ನಾನು ದರಿದ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಣ; ಬಹಳ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದಾರೆ.

ಉಂಭವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನನ್ನ ಕರುಡೆಯಿಂದ ನೋಡು!” ಎಂದನು.

ಶ್ರೀರಾಮನು ಪರಿಹಾಸಟ್ಟಿಯ. ತಾನು ಅಂತಹ ವ್ಯಾಕುಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಶ್ರಿಜಟನ ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ನೋಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿನೋದ ಮಾಡಬೇಕನ್ನಿಸಿತು. “ವಿಪ್ರೋತ್ತಮ, ಅದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಹಸುಗಳು ನಿಂತಿವೆ. ನಿನ್ನ ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನು ಆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಎಸೆ. ಅದು ಎಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಿ ಬೀಳುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗಿರುವ ಹಸುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನವು!” ಎಂದನು. ಮುಂದೆ ಕೆಳಬೇಕೆ? ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹರಹು ವಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿ ದೊಣ್ಣೆಯನ್ನು ಗಿರುನೆ ತಿರುಗಿಸಿ, ತನ್ನ ಸಕಲ ಬಲವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಎಸೆದನು. ದೊಣ್ಣೆಯು ಸರಯೂನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಸಾವಿರಾರು ಗೋವುಗಳ ಆಚಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಡ್ದಿತು!

ಸ ಶಾಟೋ ತ್ವರಿತಃ ಕಟ್ಟಾಂ ಸಂಭಾರಿತಃ ಪರಿವೇಷ್ಟ ತಾಮ್ |

ಅವಿಧ್ಯ ದಂದಂ ಚಿಕ್ಕೆಪ ಸರ್ವಪೂರ್ಕಣೇನ ವೇಗಿತಃ ||

ಸ ತೀತಾಫ್ ಸರಯೂಪಾರಂ ದಂಡಸ್ತಸ್ಯ ಕರಾಚ್ಚಿತಃ |

ಗೋವುಜೀ ಬಹುಸಾಹಸ್ರೇ ಪಪಾತೋಕ್ಷಣಸಂನಿಧಾಂ ||

- ಅಯೋಧ್ಯಾ. ೩೩:೩೨-೩೬

ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ಗೋವುಗಳಲ್ಲವನ್ನೂ ಶ್ರಿಜಟನ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿ, ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ನೋಡಿ “ಪೂಜ್ಯರೇ, ಹೋಪಿಸಬಾರದು. ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು-

ಮನ್ಯನ್ ಖಲು ಕರ್ತವ್ಯಃ ಪರಿಹಾಸೋ ಹೃಯಂ ಮಮ ||”

ಎಂದು ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದನು.

ಹೊಟ್ಟಿಬಾಕ ವಟುಗಳು.

ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ವಾಲ್ಯೋಕ್ ಮನಿಗಳಿಗೆ ವೇದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿರಬೇಕು. ಸದಾ ವೇದವನ್ನು ಉರು ಹಾಕುವುದು, ಹೊಟ್ಟಿಬಾಕತನ, ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸೋಮಾರಿತನ - ಇವನ್ನು ಅವರು ಬಲ್ಲರು. ಪರಿಹಾಸಪ್ರಯನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಾಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತಕಾಲಾಪಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಹುಮಂದಿ ವಟುಗಳಿದ್ದರು. ಅವರು “ದಂಡಮಾಣವ”ರಂತೆ; ದಂಡಧಾರಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು, ಸದಾ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೊಟ್ಟಿಬಾಕರಾಗಿದ್ದರು. “ಅಲಸಾ: ಸ್ವಾದುಕಾಮಾಶ್ಚ” ಮೃಷ್ಣಾನ್ ಭೋಜನವೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ತ್ವಿತಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೋಮಾರಿಗಳು. ಅವರಿಗೆ ದವಸಗಳಿಂದ ಪೂಜಾವಾದ ಎಂಬತ್ತು ವಾಹನಗಳನ್ನೂ, ಸಾವಿರಗಳಿಡಿ ಭತ್ತೆ, ಇನ್ನೂರು ಗಾಡಿ ಕಡಲೆ ಮೊದಲಾದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಹಾಲು ಮೊಸರಿಗಾಗಿ ಸಾವಿರ ಹಸುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಯೇ ಚೀಮೇ ಕರ್ತಕಾಲಾಪಾ:

ಬಹಪೋ ದಂಡಮಾಣವಾ: |

ನಿತ್ಯಸ್ವಧಾಯಶೀಲತ್ವಾತ್

ನಾನ್ಯತ್ ಕುರ್ವಂತಿ ಕಂಚನ ||

ಅಲಸಾ: ಸ್ವಾದುಕಾಮಾಶ್ಚ...|| -ಅಯೋಧ್ಯಾ, ೩೫:೧೮, ೧೯

ದಶರಥನ ಹಾಸ್ಯಪ್ರವಣತೆ

ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಯುವರಾಜಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾಗಿ ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನಷ್ಟೆ. ಆಗ ಸಕಲ

ಸಭಾಸದರೂ ಹರ್ಷದಿಂದ ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಯಾವರಾಜನಾಗುವುದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದದಾಯಕವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದು ದಶರಥನಿಗೆ ತಿಳಿದೇ ಇತ್ತು. ಆದರೂ ಏನೂ ಅರಿಯದವನಂತೆ “ಎಲ್ಲ ಸಭಾಸದರೆ, ರಾಮನು ರಾಜನಾಗಲೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದೊಡನೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷ ದಿಂದ ಒಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವಿರಲ್ಲ ಇದೇನು? ನಾನು ಧರ್ಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೇ?” ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಕಥಂ ನು ಮಯಿ ಧರ್ಮೇಣ ಪ್ರಧಿವೀಮನುಶಾಸತಿ ।

ಭವಂತೋ ದ್ರಷ್ಟುಮಿಷ್ಟಂತಿ ಯಾವರಾಜಂ ಮಮಾತ್ಮಜಮ್ ॥

- ಅಯೋಧ್ಯಾ ೨:೨೪

ತನ್ನ ಮಗನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಮತ್ತುಷ್ಟು ಹೊಗಳಲಿ, ಕೇಳಿ ಆನಂದಿಸೋಣ ಎಂದು ಆ ವೃದ್ಧನ ಚೂಪಲ್ಪ!

ಶ್ರೀರಾಮನ ಪರಿಹಾಸ ಟಿಯತೆ

ಶ್ರೀರಾಮನು ಧರ್ಮದ ಮೂರ್ತಿಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದರೂ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮನಾಗಿದ್ದರೂ ವಿನೋದಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗೂ ವಿನೋದಪ್ರಿಯತೆಗೂ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವ, ಮನೋಜ್ಞತೆಗೆ ಮರುಳಾಗುವ ಸ್ವಭಾವ ಶ್ರೀರಾಮನಾದು. ಚಿತ್ರಕೂಟವನ್ನು ಕಂಡಾಗ, ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ, ನದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಪಂಪಾ ಸರೋವರವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಮಳೆಗಾಲವು ಬಂದಾಗ ಶ್ರೀರಾಮನ ಭಾವನಾಲಹರಿಗಳು ಹೇಗೆ ಹರಿದಾಡಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಓದಿದರೆ, ಅವನ ರಸಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಮಧುರವಾಗಿ ವಾಲ್ಯೇಕಗಳು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಗೊತ್ತುಗುತ್ತದೆ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಆಗಲಿದ ವಿಪ್ರಲಂಭಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಆತನ ಶೃಂಗಾರ ಭಾವನೆ

ಎಷ್ಟು ಜಾಗೃತವಾಗಿತೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ರಸಿಕ-
ನಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ರಾಮಾಯಣವೇ ನೀರಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಶ್ರೀರಾಮನು “ಸ್ವಿತಪೂರ್ವಾಭಿಭಾಷೀ” ನಗನಗುತ್ತಲೇ ಮಾತ-
ನಾಡುವುದು ಅವನ ಸ್ವಭಾವ. ಹಾಸ್ಯವು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ
ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳುಂಟು. ತ್ರಿಜಟಿನಿಗೆ ‘ಪರಿಹಾಸೋ ಹ್ಯಾಯಂ ಮಮ’
ಎಂದು ಅವನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನಲ್ಲವೇ?

ಸೀತಾ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ ವನವಾಸವನ್ನು
ಕಳೆದರು. ವನಗಳ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ನಲಿಯುತ್ತ, ಸರಸ
ಸಂಲಾಪಗಳನ್ನಾಡುತ್ತ, ಅವರು ವನವಾಸದ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಗಣಸಲಿಲ್ಲ.
ಸೀತಾಪಹರಣದವರೆಗೆ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಕಷ್ಟವನ್ನು
ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲ. ಕೋಮಲೆಯಾದ
ಸೀತೆಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವನವಾಸದ ಕಷ್ಟವು ತಾಗದಿರಲಿ ಎಂದು ಭಾವಜ್ಞನಾದ
ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವಳನ್ನು ಮೃದು ಮಧುರವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.
“ಪ್ರಿಯ, ಈ ಚತ್ರಕೂಟವನ್ನೂ ಮಂದಾಕಿನಿಯನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವುದು
ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವದಕ್ಕಿಂತ ನನಗೆ ಆನಂದಕರವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮಾತ್ಮ-
ನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತ ಅನುಕೂಲನಾಗಿದ್ದಾನೆ.
ವೈದೇಹಿ, ನಿಮ್ಮಿಬೃರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ನನಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯೂ ಬೇಡ.
ರಾಜಪದವಿಯೂ ಬೇಡ!” ಎನ್ನತ್ತಾನೆ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ.

ದರ್ಶನಂ ಚಿತ್ರಕೂಟಸ್ಯ ಮಂದಾಕಿನ್ಯಾಶ್ಚ ಶೋಭನೇ ।

ಅಧಿಕಂ ಪುರವಾಸಾಚ್ಚ ಮನ್ಯೇ ತವ ಚ ದರ್ಶನಾತ್ ॥

ಲಕ್ಷ್ಮಣಶ್ಚಾಪಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಮನ್ಯದೇಶೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ ।

ತ್ವಂ ಚಾನುಕೂಲಾ ವೈದೇಹಿ ಪ್ರೀತಿಂ ಜನಯತೋ ಮಮ ॥

ನಾಯೋಧ್ಯಾಯೈ ನ ರಾಜ್ಯಾಯ ಸ್ಪೃಹಯೀರದ್ದ ತ್ವರಿಯಾ ಸಹ ॥

- ಅಯೋಧ್ಯಾ ಕಿಂಗ್:೧೨, ೧೬, ೧೮

ಸೀತಾಪಹರಣವಾದಮೇಲೆ ದುಃಖಸಂತಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ-
ನಿಗೆ ಹೇಳುವ ವಚನವಿದು:

“ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇದೇ ಶಿಲಾತಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಸುಶೀಲೆಯು ಮೋಹಕವಾಗಿ
ನಾನು ನಗುತ್ತ ನನ್ನ ಬಳಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸೀತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಏನೋದ
ವಾಗಿ ನಗುತ್ತ ನಿನೊನ್ನಡನೆ ಬಹಳ ಹರಟುತ್ತಿದ್ದಳಲ್ಲವೇ?”

ಅನ್ನಿನ್ನ ಮಯಾ ಸಾಧ್ಯಮುದಾರಶೀಲಾ
ಶಿಲಾತಲೇ ಪೂರ್ವಮಾಪ್ಯೋಪವಿಷ್ಣ್ವಾ ।
ಕಾಂತಸ್ವಿತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಜಾತಹಾಸಾ
ತ್ವಾಮಾಹ ಸೀತಾ ಬಹು ವಾಕ್ಯಜಾತಮ್ ॥ - ಅರಣ್ಯ ಉಳಿ:೧೨

ಆ ಮೂವರೂ ಏನೋದಪ್ರಯರಾಗಿದ್ದವರು.

ಸೀತಾ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಗಂಗಾತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ನದಿಯನ್ನು
ದಾಟಿಸಲು ಗುಹನು ನಾವೆಯನ್ನು ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆ
ಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಚೀಡಿಸಬೇಕೆನ್ನಿಸಿತು. ಅವನು “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೀನು ಮೋದಲು
ದೋಷಿಯನ್ನು ಹತ್ತು, ಅನಂತರ ಈ ಧೀರೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಲಿಗೆ
ದೋಷಿಯನ್ನೇರಿಸು!” ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. “ಸೀತೆಯು ಬಹಳ ಧೀರೆ!
ದೋಷಿಯನ್ನು ಹತ್ತುವ ಧೈಯರ್ ಮಾತ್ರ ಅವಳಿಗಿಲ್ಲ!” ಎಂದು
ಶ್ರೀರಾಮನ ಹಾಸ್ಯಭಾವವಿದು. “ಧೈಯರಿದ್ದರೆ ಅವಳು ದೋಷಿಯನ್ನು
ಮೋದಲು ಹತ್ತಲಿ ನೋಡೋಣ!” ಎಂದು ಅವನ ಆಶಯ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು
ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಶಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ. “ನನ್ನ ಅತಿಗೆ ಧೀರೆಯಲ್ಲವೇ?
ನೋಡೋಣ!” ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸೀತೆಯನ್ನೇ ಮೋದಲು

ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ತಾನು ದೋಣಿಯನ್ನೇರಿದನು.
(ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ, ಜಿಃ:೮೫, ೬೬).

ಶೂಪರ್ಣಿಖಾ ಪ್ರಸಂಗ

ಶೂಪರ್ಣಿಖಾಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಹಾಸ್ಯಪ್ರಯತ್ನ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಲ್ಯೋಕ್ ಮನಿಗಳು ಬೇಕೆಂದೇ ಆ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಹಾಸ್ಯದ ಮೇರುಗನ್ನು ಹೊಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ. ಜರಲೆಯಾದ ಶೂಪರ್ಣಿಖಿಗೆ ಕಾಮದ ಸನ್ನಿಯುಂಟಾದುದೇ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ವದ. ತನ್ನ ಮನೋವಿಕಾರವನ್ನು ವಾಚ್ಯವಾಗಿ ಧೈಯರ್ ದಿಂದ ಪರಪರಣನಲ್ಲಿ ಅದೂ ಸೀತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಿಣರೆದುರಿರುವಾಗ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು ಲಜ್ಜೆಗೇಡಿತನವೇ ಸರಿ. ಮೊದಲಿನ ನೋಟದಲ್ಲಿಯೇ ಶೂಪರ್ಣಿಖಿಯು ಎಂತಹ ಹಂಗಸೆಂಬುದು ಇಂಗಿತಜ್ಞನಾದ ಶ್ರೀರಾಮ ನಿಗೆ ಹೊಳೆದುಹೋಯಿತು. ‘ರಾಕ್ಷಸೀ ಪ್ರತಿಭಾಸಿ ಮೇ - ನೀನು ರಾಕ್ಷಸಿಯೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ’ ಎಂದು ಅವನು ಹೇಳಿಯೇ ಚಿಟ್ಟನು.

ಶೂಪರ್ಣಿಖಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನೋಡಿ, ಕಾಮಮೋಹಿತ-ಖಾದದ್ದು ಎಷ್ಟು ಅನುಚಿತವೆಂಬುದನ್ನು ವಾಲ್ಯೋಕ್ ಮನಿಗಳು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಶ್ರೀರಾಮನಾದ ಸುಂದರವಾದ ಮುಖಿ. ಶೂಪರ್ಣಿಖಿಯದು ಸೊಟ್ಟು ಮೋರೆ! ಅವನಿಗೆ ಕೃಶವಾದ ನಡು, ಇವಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆ! ಅವನು ವಿಶಾಲಾಕ್ಷ, ಇವಳು ವಿರೂಪಾಚ್ಚಿ! ಅವನಿಗೆ ನವರಾದ ಕೃಷ್ಣ ಕೇಶರಾಶಿ, ಇವಳಿಗೆ ಕೆಂಗೂದಲು! ಅವನು ಸಂತೋಷವನ್ನೀಯುವ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಮೂರ್ತಿ, ಇವಳು ಉದ್ದೇಗಗೊಳಿಸುವ ತಾಮಸಮೂರ್ತಿ! ಅವನಿಗೆ ಇಂಪಾದ ಕಂಠದ್ಭನಿ, ಇವಳಿಗೆ ಬೃಹವ ಧ್ವನಿ! ಅವನು ಸೌಮ್ಯಾಕಾರದ ತರುಣ, ಇವಳು ವಿಕೃತಾಕಾರದ ಮುದುಕಿ! ಅವನು

ನಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ವಾಗ್ನಿಶಾರದಿ! ಇವಳು ಒರಟಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಕಟುಭಾಷಣಿ! ಅವನು ಸದಾಚಾರಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಇವಳು ದುರಾಹಾರನಿರತೆ! ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆನಂದವಾಗುವುದು, ಇವಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಉದ್ದೇಗವಾಗುವುದು!”

ಸುಮುಖಿಂ ದುಮುರ್ವಿ ರಾಮಂ ವೃತ್ತಮಧ್ಯಂ ಮಹೋದರೀ |
ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಿ ಸುಕೀರ್ತಂ ತಾಮ್ರಮೂರ್ಧಜಾ ||

ಪ್ರೀತಿರೂಪಂ ವಿರೂಪಾ ಸಾ ಸುಸ್ವರಂ ಭೃರವಸ್ಸರಾ |
ತರುಣಂ ದಾರುಣಾ ವೃದ್ಧಾ ದಕ್ಷಣಂ ವಾಮಭಾಷಣೀ ||
ನ್ಯಾಯವೃತ್ತಂ ಸುದುರ್ವರ್ತಾ ಪ್ರಿಯಮಸ್ತಿಯದರ್ಶನಾ ||

- ಅರಣ್ಯ ೧೫:೧೦-೧೨

ಎಂತಹ ಅನುರೂಪತೆ! ಮದುವೆಯಾದರೆ ಮಾದರಿಯ ದಾಂಪತ್ಯವಾದೀತು!

ಕಾಮಮೋಹಿತಳಾದ ಶೂರ್ವಣಾಹಿ ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಿಸುವ ಪ್ರಣಾಯದ ಧಾಟಿಯನ್ನು ನೋಡಿ: ಅವಳು ನೆಟ್ಟಗೆ ಅವನ ಬಳಿಗೆಹೋಗಿ “ಯಾರು ನೀನು? ಜಟಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ತಾಪಸವೇಷದಲ್ಲಿದ್ದೀಯ. ಹಂಡತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಶರಚಾಪಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದೀಯ. ಇಲ್ಲಿಗೇಕೆಬಂದೆ? ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳು!” ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಇದ್ದಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಶೂರ್ವಣಾಹಿಯು “ನೀನು ನನ್ನಗಂಡನೆಂದು ಮೆಚ್ಚೆ ಬಂದಿದ್ದೀನೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನನ್ನಗಂಡನಾಗಿರು!” ಎಂದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಅದುವರೆಗೆ ಯಾರೂ ದೀರ್ಘಕಾಲಗಂಡನಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ! ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೀತೆಇದ್ದಳಿಲ್ಲವೆ? ಅವಳಿರುವಾಗ ತನ್ನನ್ನು ಅವನು ವರಿಸಿಯಾನೆ- ಎಂಬ ಶಂಕೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಶೂರ್ವಣಾಹಿ

ಹೇಳಿಯೇಬಿಟ್ಟಳು: “ಸೀತೆಯನ್ನು ತಿಂದುಬಿಡುತ್ತೇನೆ, ಜಿಂತಿಸಬೇಡೆ” ಎಂದಳು. ಸ್ವೇಚ್ಛವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಡ್ಡಿಯಾಗಬಹುದೇನು? ಅವನನ್ನೂ ತಿಂದುಬಿಡುವೆನೆಂದಳು. “ಅನಂತರ ಹೇ ಕಾಂತ, ನನ್ನೂಡನೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನಬಂದಂತೆ ತಿರುಗಬಹುದು!” ಎಂದಳು. ಅಮ್ಮಾ ಸುಂದರಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ತೃಜಿಸಲು ಒಪ್ಪುವನೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ “ಈ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡುತ್ತೀಯೆ? ಇವಳ ದೇಹ ವಿಕಾರವಾಗಿದೆ. ಕುರೂಪಿ ಇವಳು; ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯಳಲ್ಲ! ನಾನೇ ನಿನಗೆ ಅನುರೂಪಭಾದವಳು. ಈ ಸೀತೆ ಕುರೂಪಿ, ಕಟ್ಟಿವಳು! ಕರಾಳ. ಇವಳ ಹೊಟ್ಟೆ ಒಳಗೆ ಸೀದುಹೋಗಿದೆ! ಅದೆಂಥ ರೂಪ!” ಎಂದು ಹಲುಬಿಡಳು.

‘ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಒಳಗೆ ಹೋಗು....’

ಶೂರ್ವಣಬೆಯ ಲಜ್ಜೆಗೇಡಿತನವನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡೋಣವೆನಿಸಿತು. ಅವನು “ಆಯ್ರ, ನನಗೆ ಮದುವೆ ಯಾಗಿದೆ. ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಇವಳು ಕುರೂಪಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ನನಗೆ ಪ್ರಿಯಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ! ನಿನ್ನಂಥ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಸವತಿಯೋಡನೆ ಬಾಳುವುದು ಕಷ್ಟ! ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು, ನನ್ನ ತಮ್ಮನಿದ್ದಾನೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಯವನು. ಸುಂದರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತುಂಬ ತೇಜಸ್ಸಿ ಅವನಿಗೆ ಮದುವೆ ಯಾಗಿಲ್ಲ. ಅವನ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮಣ. ಮಹಾಶೂರ, ದಾಂಪತ್ಯ ಸುಖಕ್ಕೆ ಹೊಸಬಿ. ಆತನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಡತಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ! ನಿನ್ನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅವನು ಅನುರೂಪನಾದ ಗಂಡನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೇ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ, ಅವನನ್ನು ವರಿಸು. ಅವನನ್ನು ವರಿಸಿದರೆ ನಿನಗೆ ಸವತಿಯ ಕಾಟವಿರುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದನು. “ಮೇರುಪರವತದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಪ್ರಭೀಯ ಸೇರಿದಂತೆ ನಿಮ್ಮ ಜೋಡಿಯು ರಮ್ಮವಾಗಿರುವುದು!” ಎಂದು ಹೊಗಳಿದನು.

ಕಾಮದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಗೆಟ್ಟ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಪರಿಹಾಸ ಅಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ನೆಟಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ “ಏ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಏರುಗುವ ನನ್ನ ಮೈ ಬಣ್ಣವನ್ನು ನೋಡು! ನಿನಗೆ ನಾನೇ ತಕ್ಷ ಹೆಂಡತಿ!” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ ಅದೊಂದು ಹಾಸ್ಯದ ಸನ್ನಿಹಿತ ಎನಿಸಿತು. ಶೂರಪಣಿಖೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನಿಗೆ ನಗು ಬಂದಿತು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಆಡಿದ ಮಾತು ಅವನಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತ್ತು. ಅವನೂ ಹಾಸ್ಯದಿಂದ “ಆಹಾ! ಕೆಮುಲದ ಮೈಬಣ್ಣ ನಿನ್ನದು! ಆದರೆ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ದಾಸನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ದಾಸನ ಭಾಯ್ಯಾಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ದಾಸಿಯಾಗಬಹುದೆ? ದಾಸನ ದಾಸಿಯಾಗುವುದು ನಿನಗೆ ಸರಿ-ಹೋದಿತೆ? ನನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಮಡದಿಯಾಗುವುದೇ ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹೇ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ, ಎಷ್ಟು ಸೇಗಸಾದ ಮೈ ಬಣ್ಣ ನಿನ್ನದು! ನನ್ನ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಕಿರಿಯ ಮಡದಿಯಾಗು. ನೀನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯು ಕುರೂಪಿಯೂ, ಕೆಟ್ಟಪಳೂ, ಕರಾಳಿಯೂ, ಒಳಗೆ ಹತ್ತಿಹೋದ ಹೊಟ್ಟೆ-ಯವಳೂ, ವಯಸ್ಸಾದವಳೂ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ! ನನ್ನ ಅಣ್ಣನು ಅವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿನ್ನನ್ನೇ ವರಿಸುವನು. ಸುಂದರಿ, ನಿನ್ನ ಈ ರಮಣೀಯ ರೂಪವನ್ನು ಯಾವ ಜಾಣನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿಯಾನು!” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಕಾಮನಿಗೆ ಎಂತಹ ತ್ರಿಕ್ಷಿ

ಜೋಲು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಈ ಕರಾಳಿಯು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮಾತು ಸತ್ಯವೆಂದೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಳಂತೆ. ಹಾಸ್ಯಕಲೆಯ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಶೂರಪಣಿಖೆಗೆ ಸೀತೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ತಿಳಿಯದೇ ಇಲ್ಲ. ರಾವಣನೆದುರಿಗೆ ಸೀತೆಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಬಾಯಿತುಂಬ ಹೊಗಳಿದವಳು ಅವಳೇ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಮದ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥಕಾಗಿ ಬೇಕೆಂದೇ ಸೀತೆಯನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಸೀತೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಯೆಂದೂ ಕರಾಳಿಯೆಂದೂ ಅವಳು ಹೇಳುವುದು ಹೋಜನ ಸಂಗತಿ.

ಶೂರ್ವಣಿಖೆಯ ನಡೆ ನುಡಿಗಳು ಬೀಭತ್ಸವನ್ನ ಪ್ರಕಟಿಸುವಂತೆ ಹಾಸ್ಯವನ್ನ ವ್ಯಂಜಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಲ್ಯೇಕ ಮನಿಗಳು ಸೂಕ್ತವಾದ ಹಾಸ್ಯವನ್ನ ಅವಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನ ನಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿನು ಅವಳ ಕಿವಿ ಮೂಗುಗಳನ್ನ ಕೊಯ್ದು ಹಾಕಿದನು. ಕಾಂತನನ್ನ ಬಯಸಿ ಬಂದ ಕಾಮಿನಿಗೆ ಎಂತಹ ಶೀಕ್ಕೆ! ಕಿವಿ ಮೂಗುಗಳನ್ನ ಕೊಯ್ದ್ದೂಡನೆ ಶೂರ್ವಣಿಖೆಯು ಕೆಟ್ಟಿದ್ದನಿಯಿಂದ ಕಿರುಚುತ್ತೆ, ಬಂದ ದಾರಿಯನ್ನ ಹಿಡಿದು ಕಾಡಿನೊಳಗೆ ಒಡಿಹೋದಳಂತೆ. ಅವಳು ಹಂಗಿದ್ದು ವಿವಿಧ ಧ್ವನಿಗಳಲ್ಲಿ! ‘ನನಾದ ವಿವಿಧಾನ ನಾದಾನ’ ಕೈಗಳನ್ನ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಒದರುತ್ತ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಡಿಹೋದಳು!

ಅವಳು ಖಿರನೊಡನೆ ಆಡಿದ ಮಾತ್ರಾ ನಗುವನ್ನ ತರುವಂತಹುದೇ. ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿರ ಸೌಂದರ್ಯ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ. ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಾರು ಹೇಳುವಾಗಲೂ ಅಯಾಚಿತವಾಗಿ ಅವಳ ಬಾಯಿಂದ-

ತರುಣ್ಣೇ ರೂಪಸಂಪನ್ಣ್ಣು
ಸುಕುಮಾರ್ಣೇ ಮಹಾಬಲ್ಣೇ ||

ಪುಂಡರೀಕ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷ್ಮೀ....||

ಎಂದು ಶಾಘನೆ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತದೆ. “ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿರೊಡನೆ ರೂಪಸಂಪನ್ನೆಯಾದ ಒಬ್ಬ ತರುಣ್ಣ ಇದ್ದಾಳೆ” ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ‘ವ್ಯಾದ್ಯಯಾದ ಕರಾಳ್’ಯಾಗಿದ್ದ ಸೀತೆ, ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಈಗ, ‘ರೂಪಸಂಪನ್ನೆಯಾದ ತರುಣ್ಣ’ಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾಳೆ! ನನ್ನ ಈ ದುರವಸ್ಥೆಗೆ ಆ ಹೆಂಗಸೇ ಮೂಲ ಕಾರಣ, ನಾನೊಬ್ಬ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಸೂಳೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ನನ್ನನ್ನ ಹೀಗೆ ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದರು’ ಎಂದು ದೂರು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ಸತ್ಯವನ್ನ ಹೇಗೆ ಚಾಡಿಕೊರದು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಏನನ್ನೂ ಹೇಳದ, ಏನನ್ನೂ ಮಾಡದ ಸೀತೆ ಶೂಪ್ರ-ಣಿಖೆಯ ದುರವಸ್ಥೆಗೆ ಕಾರಣಾದಳು! ಶೂಪ್ರ-ಣಿಖೆಯು “ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಸೂಳೆಯಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡರು” ಎನ್ನತ್ತಾಳೆ.

ಇಮಾಮವಸ್ತಾಂ ಯಥಾವಸತೀ ತಥಾ ॥ - ಅರಣ್ಯ ೧೦:೧೮
ಸೂಳೆಯಂತೆ ನಡೆಯಲ್ಲವೆ ಅವಳು? ’

ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಿ ಇರು ಸಾಮಾನ್ಯರೆಂದು ಒಗೆದು ಖರನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಜನ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ. ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಇ, ಸೀತೆ- ಈ ಮೂವರ ನೊರೆ ನೊರೆಯಾದ ರಕ್ತವನ್ನ ಕುಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಕಾದು ಕುಳಿತಿದ್ದಳು! ಅವಳ ದುರ್ದ್ರವದಿಂದ ರಾಕ್ಷಸರಲ್ಲರೂ ಹತ ರಾದರು. ಮತ್ತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತ ಖರನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದಳು. ಅಪ್ಪು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಿವಿ ಮೂಗುಗಳಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ರಕ್ತ ಸ್ಪಲ್ಪ ಒಣಿಗತ್ತಂತೆ! ‘ಕಿಂಚಿತ್’ ಸಂಶುಷ್ಣಿತೋಣಿತಾ’ ಅಂಟು ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಲ್ಲಕೀಲತೆಯಂತೆ ಇದ್ದಳಂತೆ!

ಚಿತಾವಣೆ

ಸ್ವಾಧ್ಯಾಸಾಧನೆಯ ಕಲೆ ಶೂಪ್ರ-ಣಿಖೆಗೆ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಗೂತ್ತಿತ್ತು. ಖರನನ್ನು ರೇಗಿಸಿದ ಹೊರತು ಸಮಗ್ರ ಸೇನೆಯೋದನೆ ಅವನು ಹೊರಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತನ್ನ ಇಷ್ಟವು ನೆರವೇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವಳು ತಿಳಿದಳು. ಖರನನ್ನು ಹೇಡಿಯೆಂದು ಹಂಗಿಸಿದಳು. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಬಡಿದುಕೊಂಡಳು.

ಕರಾಭ್ಯಾಮುದರಂ ಹತ್ತಾ ರುರೋದ ಭೃತದುಃಖಿತಾ ॥

- ಅರಣ್ಯ ೧೦:೨೨

ವಿರನ ಸೇನೆಯೆಲ್ಲವೂ ನಿನಾರುಮಾಯಿತು. ಶೂರ್ಪಣಬೀಯು ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾಮನ ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕಾದಿದ್ದಳು! ವಿರನೂ ಸತ್ಯಾರಗಿದ. ಶೂರ್ಪಣಬೀಗೆ ಎಂತಹ ನಿರಾಸೆ! 'ಹೋ' ಎಂದು ಕೊಗುತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಓಡಿಹೋದಳು. ಈ ಸೆಲನೆಟ್ಟಿಗೆ ಲಂಕಿಗೆ ಹೋದಳು. ನೇರವಾಗಿ ರಾವಣನ ಸಭಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ತನ್ನ ವಿರೂಪವನ್ನು ತೈಲಾರಿಸಿದಳು. "ಏ ರಾವಣ, ನೀನು ಕಾಮಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖುಗಿ ಮೈ ಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದೀರು. ಮನಸ್ಸು ಬಂದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವೆ. ಜನಸ್ಥಾನವು ನಿನ್ನ ಕೈತಪ್ಪಿಹೋಯಿತು. ನಿನಗೆ ಇನ್ನೂ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೇ?" ಎಂದು ಗಜರಿದಳು. ನಡೆದ ಕಥೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಗಟ್ಟಿ ಹೇಳಿದಳು. ರಾವಣನ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಅವಳಿಗೆ ಗೂತ್ತಿತ್ತು; ಅವನು ಕಾಮಲಂಪಟನೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೀತೆಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿದಳು. "ಅಣ್ಣ, ಸೀತೆಯು ಯಾರ ಮಡದಿಯಾಗಿರುವಳೋ, ಯಾರನ್ನು ಅವಳ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಳೋ, ಅವನ ಜೀವನವೇ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ಏರಿಸಿದ ಸುಖಮಯ ಜೀವನ" ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದಳು. ಅವಳನ್ನು "ನಿನ್ನ ಮಡದಿಯಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ! ಆದರೆ ಕೂರನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ನನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದನು" ಎಂದು ಸುಳ್ಳಿ ವರದಿಯನ್ನಿತ್ತಳು.

ಶೂರ್ಪಣಬೀಗೆ ತಾನು ರಾಮನನ್ನು ಕಾಮಿಸಿದುದು ಹಾಸ್ಯಸ್ವದವೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ವಿರನಿಗಾಗಲಿ, ರಾವಣನಿಗಾಗಲಿ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಅವಳು ತಿಳಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ! ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ತನ್ನನ್ನು ದಂಡಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯ ಕಾರಣವನ್ನೇ ಅವಳು ಹುಟ್ಟಿಸಿದಳು! ಆದರೂ ಅವಳ ಗುಟ್ಟು ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಹೋಯಿತು!

ಕುಂಭಕರ್ಣ, ಇಂದ್ರಜಿತು ಮೊದಲಾದ ರಾಕ್ಷಸ ವೀರರೆಲ್ಲರೂ ಹತರಾದರು. ಸತ್ಯಹೋದ ರಾಕ್ಷಸಯೋಧರ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಇತ್ತಿಯಿಲ್ಲ.

ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿದ ರಾಕ್ಷಸಿಯರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ವಿಧವೆಯರೇ! ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯರ ವಿಲಾಪವಿದು. “ಕಂದರ್ವನಂತೆ ರೂಪಶಾಲಿಯಾದ ರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಜೋಲು ಹೊಟ್ಟಿಯ ಈ ಶೂರ್ವಣಿಯೆಯ ಹೇಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಳು! ಕರಾಳಿಯಾದ ಈ ಮುದುಕಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಏಕೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು! ಗುಣವಂತನೂ ಮಹಾತೇಜಸ್ಸಿಯೂ ಆದ ರಾಮನನ್ನು, ಒಂದಾನೋಂದು ಸದ್ಗುಣವೂ ಇಲ್ಲದ ಈ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಹೇಗೆ. ಕಾಮಿಸಿದ್ದಾಳು! ಈ ಕೆಟ್ಟಮೋರೆಯವರು ಆ ಮನೋಜ್ಞಮುಖನನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಯಸಿದ್ದಾಳು! ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದುಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಈ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬಿಟ್ಟಾರು! ಇವಳ ಚರ್ಮವೆಲ್ಲವೂ ಸುಕ್ಷಮಗಟ್ಟಿದೆ! ತಲೆಗೂಡಲು ಬೆಳ್ಗಾಗಿದೆ! ಈ ಮುದುಕಿಯು ಲೋಕ-ಗಿರ್ಭತವಾದ ಎಂತಹ ಅಪಹಾಸ್ಯದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬಿಟ್ಟಾರು!” (ಯುದ್ಧಕಾಂಡ ೧೯: ೬-೮):

ರಾಕ್ಷಸರ ವಿಕಾರರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಹಾಸ್ಯದ ಉದ್ದೇಶ-ದಿಂದಲೇ, ಅವರಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ ವಾಲ್ಯೇಕಗಳು. ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಯು-ತ್ತಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸಿಯರನ್ನು ಹನುಮಂತನು ಕಂಡನು. ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಹೇಗಿದ್ದರು?

“ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಒಂದೇ ಕಣ್ಣ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಒಂದೇ ಕಿವಿ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಮುಸುಕುಹಾಕಿದಂತೆ ಅಗಲವಾದ ಕಿವಿ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಕಿವಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಚೂಪಾದ ಕಿವಿ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಮೇಲ್ಯಾಶಿವಾದ ಮೂಗು. ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ಬಹು ದೊಡ್ಡದಾದ ತಲೆ! ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ಉದ್ದವಾದ ಕತ್ತು! ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲೇ ಇಲ್ಲ! ಮತ್ತೊಬ್ಬಳಿಗೆ ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಹೇದೆದುಕೊಂಡೆಂತೆ ಮೃಯೆಲ್ಲ ಕೂದಲು. ಉದ್ದವಾದ ಹಣೆ, ಕಿವಿ-

ಯುಳ್ಳವಚೊಬ್ಬಳು! ಭಾರಿ ಹೊಟ್ಟೆ, ಜೋಲುದುಟ, ಜೋಲು ಮುಖ, ಜೋಲು ಮೊಳಕಾಲುಳ್ಳವರು ಕೆಲವರು! ಒಬ್ಬಳು ಕುಳಿ, ಒಬ್ಬಳು ಲಂಬಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಗೂನಿ! ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ವಿಕಾರಿ, ಗಿಡ್ಡಿ! ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಫೋರ ರೂಪಿ, ಮಗದೊಬ್ಬಳು ಸೊಟ್ಟಮೋರೆಯವರು! ಒಬ್ಬಳು ಕೆಂಗಣ್ಣ-ನವರು, ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಕೆಟ್ಟ ಮೋರೆಯವರು!

“ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಕಂಪು ಬಣ್ಣದವರು, ಹೊಡಿಪ್ಪಿರು, ಜಗಳಗಂಟರು! ಕೆಲವರ ಮುಖಿಗಳು ಹಂದಿ, ಜಂಕೆ, ಹುಲಿ, ಹೋಣ, ಮೇಕೆ ಮತ್ತು ನರಿಗಳ ಮುಖಿಗಳಂತೆ ಇದ್ದವು! ಕೆಲವು ರಾಕ್ಷಸಿಯರ ಪಾದಗಳು ಆನೆ, ಒಂಟೆ, ಕುದುರೆಗಳ ಪಾದಗಳನ್ನ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದವು! ಕೆಲವರ ತಲೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಹೋಗಿತ್ತು! ಕೆಲವರಿಗೆ ಒಂದೇ ಕೈ ಕೆಲವರಿಗೆ ಒಂದೇ ಕಾಲು! ಎಷ್ಟೋ ರಾಕ್ಷಸಿಯರ ಕಿವಿಗಳು ಕತ್ತೆ, ಕುದುರೆ, ಎತ್ತು, ಆನೆ ಮತ್ತು ಸಿಂಹದ ಕಿವಿಗಳಂತೆ ಇದ್ದವು! ಮೂಗಿಲ್ಲದವರೂ ಉದ್ದ ಮೂಗಿನವರೂ ಅಡ್ಡಮೂಗಿನವರೂ ಸೊಟ್ಟಮೂಗಿನವರೂ ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲಿನಂತಹ ಮೂಗಿನವರೂ ಹಣೆಯ ಬಳಿ ಉಸಿರಾಡುವ ಮೂಗಿನವರೂ ಇದ್ದರು! ಎತ್ತಿಗಿರುವಂತೆ ಕೆಲವರ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಗೊರಸುಗಳಿದ್ದವು! ಕೆಲವರ ತಲೆಗೂದಲು ಹೆಚ್ಚಿಯವರಿಗೂ ಜೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ದಪ್ಪಕುತ್ತಿಗೆಯವರೂ ದೊಡ್ಡ ಮೊಲೆಯವರೂ ಅನೇಕರಿದ್ದರು. ಕೆಲವರ ಕಣ್ಣ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಕೆಲವರ ನಾಲಿಗೆ ಬಹಳ ಉದ್ದ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಹಸುವಿನಂತಹ ಮೋರೆ! ಕೆಲವರಿಗೆ ಹಂದಿಯ ಮೋರೆ! ಕೆಲವರಿಗೆ ಕೆಂಪು ಕೂದಲು! ಅವರು ಮದ್ದವನ್ನ ಕುಡಿಯುತ್ತೆ, ಮಾಂಸವನ್ನ ತಿನ್ನುತ್ತೆ, ಮೈಮೇಲೆ ರಕ್ತವನ್ನ ಹೊಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರು!” (ಸುಂದರ, ೧೧:೫-೧೬).

ಇಂಥ ರಾಕ್ಷಸಿಯರ ಮದ್ದದಲ್ಲಿ ದೇವಮಾಯೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಅನುಪಮ ಸುಂದರಿಯಾದ ಸೀತೆ! ಸೀತಾಸೌಂದರ್ಯದೆದುರಿಗೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯರ ಕುರೂಪ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ!

ಅಯೋಮುಖಿ

ಶೂರ್ಪಣಬೆಯಂತಹವರೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಅಯೋಮುಖಿ. ಅವಳ ಕಥೆ ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಆದರೂ ದಂಡಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷ್ಯಗೆಟ್ಟಿ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಹಲವರಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಸೂಚನೆ. ಸೀತಾಪಹಾರದಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿನ ಅಣಣ ದುಃಖಾತಿರೇಕದಿಂದ ದಿಗ್ಭೂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಕೌಂಚಾರಣ್ಯ-ವನ್ನು ಧಾಟಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಬ್ಬ ವಿಕೃತಾನನೆಯಾದ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಗೋಚರಿಸಿದಳು. ಅವಳಾದರೋ ಒರಟು ಚರ್ಮದ ಕರಳಿ; ಲಂಬೋದರಿ; ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮೃಗಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಬೀಭತ್ಸಾ-ಕಾರಳಾಗಿದ್ದಳು. ತಲೆಗೂದಲು ಬಿಜ್ಞ ಹರಡಿತ್ತು. ಅವಳೇ ಅಯೋಮುಖಿ! ಈ ಸಲ ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿಗೆ ವಕ್ರಗತಿ ಕಾದಿತ್ತು. ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮುಂದುಗಡೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಮೊದಲು ಅಯೋಮುಖಿಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದವನು ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿ. ಅಯೋಮುಖಿಯು ಓಡುತ್ತ ಬಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಳು! “ಬಾ ರಮಿಸೋಣಾ!” ಎಂದಳು. “ಪ್ರಿಯ, ನಾನು ಉಭಿಸಿದ್ದ ನಿನಗೊಂದು ಲಾಭಿ!” ಎಂದಳು. “ನಾಥ, ಗಿರಿಶ್ಯಂಗ-ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನದೀ ಪುಲಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ನನ್ನೊಡನೆ ಕಳೆಯಬಹುದು!” ಎಂದಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿಗೆ ತಡೆಯಲಾರದ ಹೋಪ ಬಂದಿತು. ವಿಡ್ಗವನ್ನೆಳಿದು ಅವಳ ಕಿವಿ ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದನು! “ಎಂತಹ ಭಂಡ ಜನರು ಈ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು!” ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿಗೆ ಅನ್ನಿಸಿರಬೇಕು. ಶೂರ್ಪಣಬೆಗಾದ ಗತಿಯೇ ಅಯೋಮುಖಿಗೆ ಆಯಿತು. ಈ ಸಲ ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿನ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಬಂದು ಹೆಚ್ಚೆ ಮುಂದಿಟ್ಟು, ಅವಳ ಸ್ತನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದನು! ಅವಳು ‘ಹೋ’ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಓಡಿ ಹೋದಳು! (ಅರಣಿ ಕಾಂಡ, ೬೫:೧೮).

ಮಂಘರೆ

ಮಂಘರೆಯ ಬೆತ್ತು ಹಾಸ್ಯಪ್ರೋಷಕವಾದುದು. ಅವಳು ಕೈಕೇಯಿಯ ತವರು ಮನೆಯಿಂದ ಕೈಕೇಯಿಯೊಡನೆ ದಶರಥನ ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಕೈಕೇಯಿಯನ್ನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆತ್ತು. ಅವಳೊಬ್ಬ ಮುದುಕಿ. ಸೊಂಟ ಬಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ಕುಬ್ಜೆ - ಗೂನಿ ಎಂದೇ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಭಾಗಿದ್ದಳು. ವಾಲ್ಯೋಕಮನಿಗಳು ಅವಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. (ಅಯೋಧ್ಯಾ ಕಾಂಡ, ೮:೧).

ಜ್ಞಾತಿದಾಸೀ ಯತೋಜಾತಾ
ಕೈಕೇಯಾಸ್ತ ಸಹೋಷಿತಾ ॥

ಯತೋಜಾತಾ = ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹುಟ್ಟಿದವಳು! ಕುಲಗೋತ್ರ-ಗಳೊಂದೂ ತೆಳಿಯದು. ಕೈಕೇಯಿಯ ಜೊತೆಗೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ದಾಸಿ.

ಶ್ರೀರಾಮನ ಪಟ್ಟಭಿಷೇಕ ವೃತ್ತಾಂತವು ತಿಳಿದೊಡನೆ ಅವಳ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ತಡಮಾಡದೆ ನೆಟ್ಟಿಗೆ ಕೈಕೇಯಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಬಿದ್ದು ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೇ ಎಷ್ಟು ಗಾಬರಿ, ಚಿಂತೆಗಳಾಗುವುವೋ ಅಷ್ಟು ಗಾಬರಿ, ಚಿಂತೆಗಳಾದುವು ಕುಬ್ಜಿಗೆ. ಕೈಕೇಯಿಯನ್ನು ಕೂಗುತ್ತಾ ಹೋದಳು. “ಉತ್ತಿಷ್ಠ ಮೂರ್ಖೇ ಕಿಂ ಶೇಷೇ ಭಯಂ ತ್ವಾಮಭಿವರ್ತತೇ”- ಏಕು ಏಕು, ಮೂರ್ಖೇ ಇನ್ನೂ ಮಲಗಿರುವೆಯಾ? ಭಯವು ನಿನ್ನನ್ನು ಸುತ್ತಿಗಟ್ಟಿದೆ- ಎಂದಳು. ತನ್ನ ಜಾಣತನವನ್ನೆಲ್ಲ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೈಕೇಯಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸಿದಳು. ರಾಜನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ವರದ್ದಯವನ್ನು ನೆನಪುಮಾಡಿ ಮುಂದಿನ ಹವಣಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊಟ್ಟಳು. ಗೂನಿಯ ಮನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕೈಕೇಯಿ ಸಂತುಷ್ಟಭಾದಳು. ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾಗುವ

ಉಪಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೈಕೇಯಿ ಹಿಗ್ಗಿದಳು. ಅವಳು ಹರ್ಷದಿಂದ ಗೂನಿಯನ್ನು ಹೊಗಳುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ:

“ಎಲೆ ಗೂನಿ, ನೀನು ಇಷ್ಟ್ವು ಬುದ್ಧಿವಂತೆ, ಇಷ್ಟ್ವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವೆಯಂದು ನನಗೆ ಗೂತ್ತೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಕುಬ್ಜೆಯರಲ್ಲಿ ನೀನೇ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ. ಈ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಗೂನಿಯರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಪಾಟಿಗಳು, ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವರು. ಮಂಭರೆ, ನೀನೊಬ್ಜೇ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷಳು. ನೀನು ಗಾಳಿಯಂದ ಬಾಗಿದ ತಾವರೆಯ ಬಳ್ಳಿಯಂತಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಎದೆಯು ಹೆಮ್ಮೆಯಂದ ಮುಂದೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ! ಸುಂದರವಾದ ನಾಭಿಯುಳ್ಳ ನಿನ್ನ ಉದರವು ಎದೆಯ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ನಾಚಿಕೆಯಂದ ಕೊರಗಿ ಕೃಶವಾಗಿದೆ! ನಿನ್ನ ಮುಖವು ನಿರ್ಮಲ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ! ಆಹಾ, ನೀನು ಎಷ್ಟ್ವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತೀಯೆ, ಮಂಭರೆ! ಸ್ವಷ್ಟವಾದ ಜಘನವು ದಾಬಿನ ಎಳಿಗಳಿಂದ ಎಷ್ಟ್ವು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಒಷ್ಟತ್ತಿದೆ! ನಿನ್ನ ಮೊಳಕಾಲುಗಳೂ ಪಾದಗಳೂ ಬಹು ಮಾಟವಾಗಿವೆ! ನಿನ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ತೊಡಿಗಳಿಗೂ ಈ ಬಿಳಿಯ ದುಕೂಲಕ್ಕೂ ಎಂಥ ಹೊಂದಿಕೆ! ಮಂಭರೆ, ನನ್ನದುರಿಗೆ ನೀನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ರಾಜಹಂಸಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತೀಯೆ! ಶಂಬರಾಸುರನಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾಯಿಗಳಿಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿವೆ. ಅವನಿಗಿಂತ ಸಾವಿರಾರು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಯಿಗಳನ್ನು ನೀನು ಬಲ್ಲೆ. ಈ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ಈ ರಾಜನೀತಿ, ಈ ಮಾಯಿಗಳು - ಇಷ್ಟ್ವು ದಿನ ಎಲ್ಲಿದ್ದವೋ? ರಥದ ಮೂರ್ಕಿಯಂತೆ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವ ನಿನ್ನ ಗೂನಿನ ಬೆನ್ನುಗಂಟನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಿರಬೇಕು! ಮಂಭರೆ, ಭರತನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾದಮೇಲೆ ರಾಮನು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋದಮೇಲೆ, ಈ ಗೂನು ದುಬ್ಬಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜಿನ್ನದ ಸರವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಹಾಕಿಸುತ್ತೇನೆ! ಅಪರಂಜಯ ತಗಡಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೊದಿಸುತ್ತೇನೆ!

ಹುಬ್ಬೆ ನಿನ್ನ ಮುಖಕ್ಕೆ ಚಿತ್ತಾರವಿರುವ ಬಂಗಾರದ ಒಂದು ತಿಲಕವನ್ನೂ,
ಅನೇಕ ಒಡವೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಸೀರೆಗಳನ್ನೂ
ಕೊಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅಪ್ಪರೆಯಂತೆ ನೀನು ತಿರುಗಾಡಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು.
ಜಂದ್ರನೊಡನೆ ಸ್ವರ್ಥಸುವ ನಿನ್ನ ಮುಖದ ಚೆಲುವು ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ.
ಇಲ್ಲಿರುವ ಕುಬ್ಬೆಯರು ನಿನ್ನ ಪಾದಸೇವೆ ಮಾಡುವರು!”

ಕುಬ್ಬೇ ತ್ವಾಂ ನಾವಜಾನಾಮಿ ಶ್ರೀಷ್ವಾಂ ಶ್ರೀಷ್ವಾಭಿಧಾಯಿನೀಮ್ |
ಪ್ರಾಧಿವಾಯಾಮಸಿ ಕುಬ್ಬಾನಾಮುತ್ತಮಾ ಬುದ್ಧಿನಿಶ್ಚಯೇ ||

ತ್ವೇಮೇವ ತು ಮಮಾಧ್ರೇಮ ನಿತ್ಯಯುಕ್ತಾ ಹಿತ್ಯೇಷಿಣೇ |
ನಾಹಂ ಸಮವಬುಧ್ಯೇಯಂ ಕುಬ್ಬೇ ರಾಜ್ಞಾಶ್ಚೇಷಿತಮ್ ||

ಸಂತಿ ದುಃಸಂಸ್ವಿತಾಃ ಕುಬ್ಬಾ ವಕ್ತಾಃ ಪರಮದಾರುಣಾಃ ||
ತ್ವಂ ಪಂಡ್ಯಮಿವ ವಾತೇನ ಸಂನತಾ ತ್ವಿಯದರ್ಥನಾ ||

ಉರಸ್ತೇಕಭಿನಿವಿಷ್ಟಂ ವೈ ಯಾವತ್ತೋಸ್ಯಂಧಂ ಸಮುನ್ನತಮ್ |
ಅಧಸ್ತಾಂಶೋಽದರಂ ಶಾತಂ ಸುನಾಭಮಿವ ಲಜ್ಜತಮ್ ||

ಪರಿಪೂರ್ಣಂ ತು ಜಘನಂ ಸುಪೀನೋ ಚ ಪಯೋಧರೌ |
ವಿಮಲೇಂದುಸಮಂ ವಕ್ತಮಹೋ ರಾಜಸಿ ಮಂಧರೇ ||

ಜಘನಂ ತವ ನಿಮ್ಯಷ್ಟಂ ರಶನಾದಾಮಶೋಭಿತಮ್ |
ಜಂಘೇ ಭೃತಮುಪನ್ಯಸ್ತೇ ಪಾದೌ ಚಾಪ್ಯಾಯತಾಪುಭೌ ||

ತ್ವಿಪೂರ್ಯತಾಭೂಂ ಸಕ್ತಿಭೂಂ ಮಂಧರೇ ಕೌಶಿಮಾವಾಸಿನೀ |
ಅಗ್ರತೋ ಮಮ ಗಚ್ಛಂತೀ ರಾಜಹಂಸೀವ ರಾಜಸೇ ||

ಅಸನ್ ಯಾ ಶಂಬರೇ ಮಾಯಾಃ ಸಹಸ್ರಮಸುರಾಧಿಪೇ |
ಸವಾಸ್ಪೂರ್ಯಿ ನಿವಿಷ್ಟಾಸ್ತಾ ಭೂಯಶ್ಚಾನ್ಯಾಃ ಸಹಸ್ರಶಃ ||

ತವೇದಂ ಸ್ವಗು ಯದ್ದಿಷ್ಟಂ ರಘಫೋರ್ಣಾಮಿವಾಯತಮ್ |
ಮತಯಃ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಶ್ಚ ಮಾಯಾಶ್ಚತ್ರ ವಸಂತಿ ತೇ ||

ಅತ್ಯ ತೇ ಪ್ರತಿಮೋಕ್ಷಾಮಿ ಮಾಲಾಂ ಕುಬ್ಜೀ ಹಿರಣ್ಯಾಲ್ಯೇಮ್ |
 ಅಭಿಷಿಕ್ತೇ ಚ ಭರತೇ ರಾಘವೇ ಚ ವನಂ ಗತೇ ||

ಜಾತ್ಯೇನ ಚ ಸುವಹ್ನೇನ ಸುನಿಷ್ಪತ್ತೇನ ಮಂಥರೇ |
 ಲಬ್ಧಾರ್ಥ ಚ ಪ್ರತಿತಾ ಚ ಲೇಪಯಿಷ್ಯಾಮಿ ತೇ ಸ್ಥಗು ||

ಮುಖೇ ಚ ತಿಲಕಂ ಚತ್ರಂ ಜಾತರೂಪಮಯಂ ಶುಭಮ್ |
 ಕಾರಯಿಷ್ಯಾಮಿ ತೇ ಕುಬ್ಜೀ ಶುಭಾನ್ಯಾಭರಣಾನಿ ಚ ||

ಪರಿಧಾಯ ಶುಭೇ ವಸ್ತೇ ದೇವತೇವ ಚರಿಷ್ಯಾಸಿ |
 ಚಂದ್ರಮಾಹ್ಯಾಯಮಾನೇನ ಮುಖೇನಾಪ್ರತಿಮಾನನಾ ||

ಗಮಷ್ಯಾಸಿ ಗತಿಂ ಮುಖ್ಯಾಂ ಗರ್ಭಯಂತೇ ದ್ವಿಷಡ್ಜನಮ್ |
 ತವಾಪಿ ಕುಬ್ಜಾಃ ಕುಬ್ಜಾಯಾಃ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಟಿತಾಃ |

ಪಾದೌ ಪರಿಚರಿಷ್ಯಂತಿ ಯಷ್ಟೇವ ತ್ವಂ ಸದಾ ಮಮ ||

- ಅಯೋಧ್ಯಾ ೬:೩೫-೪೦

ಆ ಗೊನಿಯು ಮತ್ತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದೇ ಸಾರಿ. ಶ್ರೀರಾಮನು ವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಭರತನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬಂದು ದಶರಥನ ಉತ್ತರ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕರೆ ತರಬೇಕೆಂಬ ಸನ್ನಾಹದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಷ್ಣನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆಗ ಸರ್ವಾಭರಣ ಭೂಷಿತಳಾದ ಕುಬ್ಜೀ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಳ್ಳಿ!

“ಕುಬ್ಜೀಯ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತಳಾಗಿ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಬಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕನೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಳ್ಳಿ! ಅವಳು ಶ್ರೀಗಂಥವನ್ನು ಮೈಗೆ ತೊಡೆದು ಕೊಂಡು ರಾಜಯೋಗ್ಯವಾದ ಪಟ್ಟಿಯ ಸೀರೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಳು. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಒಡವೆಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ವಿಜಿತವಾಗಿ ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಚತ್ರವಣಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಳು. ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಸೊಗಸಾದ ಕಾಬನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು!” (ಅಯೋಧ್ಯಾ ಕಾಂಡ, ೨೫:೫, ೬)

ಮೂರ್ತಿಯ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದರೆ ಒಡವೆಗಳು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂರ್ತಿಯೇ ವಿಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ ಒಡವೆಗಳು ವಿಡಂಬನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮುದುಕಿಯೂ ಕುರುಟಿಯೂ ಆಗಿ ಬೆನ್ನು ಬಾಗಿರುವ ಹುಬ್ಬಿ ಪೆಟ್ಟಿಯ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಮೈ ತುಂಬ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಕಂಡಾಳು? ವಾಲ್ಯೋಕ್ ಮುನಿಗಳು ತಕ್ಷ ಉಪಮೆಯನ್ನು ಹೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ! “ರಜ್ಞಬಂಧ್ವವ ವಾನರೀ” ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಹೆಣ್ಣು ಹೋತಿಯಂತೆ ಕಂಡಳು! ಹೋತಿಯಾಡಿಸುವವರು, ಹೋತಿಯನ್ನಲಂಕರಿಸಿ ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದುಹೊಂಡಿರುತ್ತಾರ್ಲಾವೇ?

ಭರತನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ

ಭರತನು ಸೇನಾಸಮೀತನಾಗಿ ಚೆತ್ತಕೂಟಕ್ಕೆ ಹೂರಟಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕರೆತರಬೇಕೆಂಬುದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಭರದವ್ವಾಜ ಮುನಿಗಳ ಸಂದರ್ಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಭರತನ ಭೃತ್ಯಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮುನಿಗಳು ಒಂದು ವ್ಯಭವದ ಜಿತಣವನ್ನೇವರ್ದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಪೋ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಭೋಗವನ್ನೂ ಏರಿಸಿದ ಭೋಗ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭರತನ ಸೈನಿಕರು ಉಂಡು, ತಿಂದು, ಕುಡಿದು, ನೋಡಿ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಸೈನಿಕರ ಆಮೋದವನ್ನೂ ಅವರ ಮನೋಭಾವವನ್ನೂ ಕವಿಗಳು ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ: ಆ ಸೈನಿಕರು ಬೇಕು ಬೇಕಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಸುಗಂಥದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂಸಿಕೊಂಡರು. ಅಪ್ಪರೆಯರೂಡನೆ ನಲಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೂರಡುವುದೇ ಆವರಿಗ ಬೇಡವನಿಸಿತು. “ನಾವು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ ದಂಡಕಾರಣಕ್ಕೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಬಿಡುತ್ತೇವೆ! ಭರತನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ! ರಾಮನು ಸುಖವಾಗಿರಲಿ!” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸೈವಾಯೋಧ್ಯಾಂ ಗಮಷ್ಯಾಮಃ
ನ ಗಮಷ್ಯಾಮ ದಂಡಕಾನಾ ||

ಕುಶಲಂ ಭರತಸ್ಯಾಸ್ತಿ

ರಾಮಾಯಾಸ್ತಿ ತಥಾ ಸುಖಿಮಾ ॥ - ಅಯೋಧ್ಯಾ ೬೦:೫೯

“ಸ್ವರ್ಗವೆಂದರೆ ಇದೇ ಸರಿ” ಎಂದು ಅವರು ಕೊಗಾಡಿದರಂತೆ! ಹೂಮಾಲಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಸೇರಿ ಕುಣಿದರು! ನಕ್ಕರು! ಹಾಡಿದರು! ಇಲ್ಲಿಂದಲ್ಲಿಗೆ ಭರದಿಂದ ಒಡಿದರು! ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಭಾರಿ ವೈಭವ, ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯಿತು. ಅಪ್ಪರೆಯರೂ ಇಲ್ಲ. ಜಿತಣಕೂಟವೂ ಇಲ್ಲ! ಸೈನಿಕರು ಭರತನ ಹಿಂದೆ ಹೋದರು!

ವಾನರಲೋಕ

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲೋಕವೂ ರಾಕ್ಷಸಲೋಕವೂ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಆಲಂಬನವಾಗಿದೆ. ಕಟೀಗಳ ಚೇಷ್ಟೆ, ರಾಕ್ಷಸರ ವಿಕಾರ- ಇವು ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂಬುಗೊಡುತ್ತವೆ. ರಾಮಾಯಣದ ಕಟೀಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಜಾತಿಯುಂಟು. ಅಪ್ರಾಕೃತ ಕಪಿಗಳು, ಪ್ರಾಕೃತ ಕಪಿಗಳು. ದೇವತೆಗಳೇ ಕಪಿಗಳಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ರಲ್ಲವೇ? ಇವರು ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಅಲೋಚಿಸುತ್ತಾರೆ, ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿವೇಕ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯರಿಗಿದ್ದಂತೆಯೇ. ಆದರೂ ಆಗಾಗ ಮಂಗಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಾತಿಯ ಮಂಗಗಳಂಟು. ಅವನ್ನು ವಾಲ್ಯೋಕ ಮುನಿಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ವಾನರರೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. (ಯುದ್ಧಕಾಂಡ. ೬೪:೮೦)

ಹನುಮದಾದಿಗಳು ವಾನರಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಂಗತನವೆಂದು ಗೇರಿ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಮೇದಲು ನೋಡಿದಾಗ ಸುಗ್ರೀವನು ಹೆದರಿದ. ತನ್ನನ್ನು ದಂಡಿಸಲು ವಾಲಿಯು ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ವ್ಯಾಸುಲನಾದ. ಆವನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಕಂಡು ಹನುಮಂತನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

ಅಹೋ ಶಾಶಾಮೃಗತ್ತಂ ತೇ

ವೃಕ್ಷಮೇವ ಷ್ಟಾವಂಗಮ ॥ - ಕಷ್ಟಂಧಾ ೨:೧೧

“ಆಹಾ! ವಾನರೇಂದ್ರ, ನೀನು ಶಾಖಾಮೃಗವೆಂಬುದು ಸ್ವಷ್ಟಿ-
ವಾಯಿತು!”

ಮದ್ಯದ ಅಮೆಲು

ಮಳೆಗಾಲವು ಕಳೆದರೂ ಸುಗ್ರೀವನು ಮಾತುಕೊಟ್ಟಂತೆ ಸೀತಾನ್ನೇ-
ಷಣಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲು ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನು ಉದ್ದಿಗ್ನನಾದನು.
ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕೋಪೋದ್ರಿಕ್ತನಾಗಿ ಕಿಷ್ಟಿಂಥಗೆ ಹೋಗಿ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು
ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಧನುಷ್ಪಂಕಾರಮಾಡಿದನು. ಸುಗ್ರೀವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ್ನು
ಸಂತ್ಯೇಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾರೆಯನ್ನು ಕೆಲಿಸಿದನು. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ
ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಮುಂದಿಡುವುದೇ ಜಾಣತನವೆಂದು ಅವನು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ-
ದನು. ಸುಗ್ರೀವನು ಮದ್ಯದ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ. ತಾರೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ!
(ಕಿಷ್ಟಿಂಥ. ೩೩:೩೮)

“ಮದ್ಯವಾನದಿಂದ ತಾರೆಯ ಕಣ್ಣಲಿಗಳು ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದವು.
ನಡುವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಡ್ಡುಣಿಪೂ ಕೊರಳಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ಸರಪೂ ಸಡಿಲಿದ್ದವು.
ಅವಳು ಎಡವುತ್ತ ಬಳ್ಳಕುತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಳು.”

ಮದ್ಯದ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವಳ ಮಾತಿನ ಧಾಟಿಯನ್ನು ನೋಡಿ:
“ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದನ್ನೂ ನಾನು ಬಲ್ಲ.
ಅವನ ಕಾರ್ಯವು ವಿಳಂಬಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನೂ ಬಲ್ಲ. ಈಗ ನಮ್ಮ
ಕರ್ತವ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನೂ ಬಲ್ಲ. ಮನ್ಯಧನ ಬಲವು ಎಷ್ಟು ದುರ್ವಾರ-
ವೆಂಬುದನ್ನೂ ಬಲ್ಲ. ಸುಗ್ರೀವನು ಯಾರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವನೆಂಬು-
ದನ್ನೂ ಬಲ್ಲ!” ಎಂದು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದಳು. (ಕಿಷ್ಟಿಂಥಾ ಕಾಂಡ,
ಇಂ:ಇಂ-ಇಂ). ಅಮೇಲೆ- “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನಿನಗೆ ಕಾಮತಂತ್ರದ ಪರಿಚಯ
ವಿಲ್ಲ!” ಎಂದಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಕಾಮತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ
ಬಂಟಿಯಾಗಿ ಅರಣ್ಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನೆ! ಶೂರ್ವಣಾವೀ ಅಯೋಮುಖಿ-

ಯರನ್ನ ದಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನೇ! ತಾರೆಯ ವಾಗ್ಣಾಲದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಕೊಪೆ ಇಳಿಯಿತು. ಅವಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸುಗ್ರೀವನ ಅಂತಹರವನ್ನ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಸುಗ್ರೀವನು ರುಮೆಯನ್ನ ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ!

ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಂತಹ ದೃಶ್ಯವನ್ನ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಒಳಗೆ ಬರದಾನೆಂದು ಸುಗ್ರೀವನೂ ಉಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ದಂಗುಬಡಿ-ದಂತಾಗಿ ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ಒಬ್ಬರನ್ನೂ ಬ್ಬರು ನೋಡಿದರು:

ದದರ್ಶ ಸೌಮೃತಿಮದೀನಸತ್ಯಂ
ವಿಶಾಲನೇತ್ರಃ ಸುವಿಶಾಲನೇತ್ರಮಾ ॥ - ಕಷ್ಟಂಥಾ ಶಿಖಿ:೯೯

ಹನುಮಂತನ ವಾನರತ್ವ

ಕಚಿಚೇಷ್ಟೆಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಾಸ್ಯಕರವಾದದ್ದೇ. ಹನುಮಂತನಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಥ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನ ವಾಲ್ಯೋಕ್ಮನಿಗಳು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾವಣಾಂತಹರವರದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನ ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವಾಗ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಮಂಡೋದರಿ ಗೋಚರಿಸಿದಳು. ಅವಳೇ ಸೀತೆಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹನುಮಂತನ ತರ್ಕ. ‘ತರ್ಕ ಯಾಮಾಸ ಸೀತೇತಿ ರೂಪಯೌವನಸಂಪದಾ’. ಹನುಮಂತನ ಆನಂದವನ್ನೇನು ವರ್ಣಿಸುವುದು?

ಅಸ್ಮೋಽಭಯಾಮಾಸ ಚುಚುಂಬ ಪುಷ್ಟಮಾ
ನನಂದ ಚಕ್ರೀಡ ಜಗೌ ಜಗಾಮ ।
ಸ್ತುಂಭಾನರೋಹನ್ನಿಪಪಾತ ಭೂಮಾ
ನಿದರ್ಶಯನ್ ಸಾಂ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಕಪೀನಾಮಾ ॥

- ಸುಂದರ ೧೦:೫೪

“ಹನುಮಂತನು ಹರ್ಷದಿಂದ ಬಾಲವನ್ನು ಬಡಿದನು! ಬಾಲಕ್ಕೆ ಮುತ್ತು ಕೊಟ್ಟನು! ಹಿರಿಹಿಗೃತ್ತ ಆಟವಾಡಿದನು; ಹು ಹು ಎಂದು

ಹಾಡಿದನು. ಇಲ್ಲಿಂದಲ್ಲಿಗೆ ತಿರುಗಾಡಿದನು! ಕಂಬಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ಕೆಳಗೆ ಧುಮುಕಿದನು! ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಕಟಿಸ್ಟಿರುವವನ್ನು ತೋರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು!”

ಆನಂದಾತಿಶಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಪಿಯು ಹೀಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬುದೆಂಬುದನ್ನು ಕವಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ! “ಚುಚುಂಬ ಪುಜ್ಞಮಾ!”

ಹನುಮಂತನು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೃತವಾದ ಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಲಂಕೆಯನ್ನು ದಹಿಸಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕಟಿಸೇನೆಯು ಅವನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಕಾದು ಕುಳಿತಿದೆ. ಹನುಮಂತನು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಲಂಫಿಸಿ ಬರುವಾಗಲೇ ಬಾಲವನ್ನು ಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಗರ್ಜನೆ ಕಟಿಗಳಿಗೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. “ಆ! ಹನುಮಂತನು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೇ!” ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಆನಂದೋತ್ಸಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆ ವಾನರರು ಹೂವರಳಿದ ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಬೀಸುತ್ತ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ! ಹನುಮಂತನು ಬಂದೇಬಿಟ್ಟನು. ಪರವತ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಿಂದ ಧುಮುಕಿದನು. ಕಟಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಓಡುತ್ತ ಬಂದು ಮುತ್ತಿಕೊಂಡರು! ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣ ಹಂಪಲುಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ತಂದರು. “ಸೀತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದೆ” ಎಂದು ಹನುಮಂತನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ತನ್ನ ಜಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ. ವಾನರರ ಹಾರಾಟವನ್ನು ಏನು ಹೇಳೋಣ!

“ಕೆಲವರು ಆನಂದದಿಂದ ಕುಪ್ಪಳಿಸಿದರು! ಕೆಲವರು ‘ಕೋ’ಯೆಂದು ಕೊಗಿದರು! ಕೆಲವರು ಸಿಂಹನಾದ ಮಾಡಿದರು! ಕೆಲವರು ಕೆಲಕಿಲ ಎಂದು ವಚಗುಟ್ಟಿದರು! ಕೆಲವರು ಗರ್ಜನೆಗೆ ಪ್ರತಿಗರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದರು. ಕೆಲವರು ಉದ್ದ್ವಾದ ಬಾಲಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೆಲವನ್ನು ಬಡಿದರು!”

ಕೆಲವು ಕಟಿಗಳು ಗಿರಿಶಿವರಗಳಿಂದ ಧುಮುಕಿ ಬಂದು ಹನುಮಂತನನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿದರಂತೆ!

ಕ್ಷೇಷ್ಠಲಂತ್ಯನ್ಯೇ ನದಂತ್ಯನ್ಯೇ ಗಜಂತ್ಯನ್ಯೇ ಮಹಾಬಲಾಃ ।

ಚಕ್ರಃ ಕಿಲಕಿಲಾಮನ್ಯೇ ಪ್ರತಿಗಜಂತಿ ಭಾಪರೇ ॥

ಕೇಚಿದುಭ್ರತಲಾಂಗೂಲಾಃ ಪ್ರಹೃಷ್ಟಾಃ ಕಪಿಕುಂಡರಾಃ ।

ಅಂಚಿತಾಯತದೀಘಾಜಃ ಲಾಂಗೂಲಾನಿ ಪ್ರವಿಷ್ಯಧುಃ ॥

ಅಪರೇ ಚ ಹನೂಮಂತಂ ವಾನರಾ ವಾರಣೋಪಮಂಬ್ರಾ ।

ಅಷ್ಟತ್ಯ ಗಿರಿಶ್ಯಂಗೇಭ್ಯಃ ಸಂಸ್ಪೃಶಂತಿ ಸ್ವ ಹರಿಷಿತಾಃ ॥

- ಸುಂದರ ಇಂ:೪೦-೪೧

ಮಧುವನದಲ್ಲ

ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷದ ಸುದ್ಧಿಯನ್ನ ಹೇಳಲು ಸುಗ್ರೀವನ ಬಳಿಗೆ ಹೊರಟರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಧುವನ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಮಧುವನ್ನ ಕುಡಿಯ-ಬೇಕಂದು ಕಪಿಗಳಿಗೆ ಅಸೆಯಾಯಿತು. ಒಂದು ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಕಾರಣ ಮಧುವನ್ನ ಕುಡಿಯುವುದು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕಂದು ಅವರು ತಿಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಗದನೂ ಹನುಮಂತನೂ ಒಟ್ಟಿದರು. ಸರಿ, ಎಲ್ಲರೂ ಮಧುವನಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ಈ ಮಧುವನದ ಪ್ರಸಂಗವು ಹಾಸ್ಯದ ಪೋಷಕಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಸೀತೆಯನ್ನ ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ ಕಪಿಗಳಿಗೆ ಅಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಕ್ಷಿಪ್ರವಾದ ಸನ್ನವೇಶಗಳನ್ನ ವರ್ಣಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿ ಕವಿಗಳಿಗೂ ದಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಉಭಯರಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿನೋದ ಬೇದವೇ?

ಕಪಿಗಳು ಮಧುವನದ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿ ಮಾಡಿದರು. ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಮಧುವನ್ನ ಕುಡಿದರು. ಅಮಲು ತಲೆಗೇರಿತು.

ಗಾಯಂತಿ ಕೇಚಿತ್ ಪ್ರಣಮಂತಿ ಕೇಚಿತ್

ನೃತ್ಯಂತಿ ಕೇಚಿತ್ ಪ್ರಹಸಂತಿ ಕೇಚಿತ್ ।

ಪತಂತಿ ಕೇಚಿತ್ ವಿಚರಂತಿ ಕೇಚಿತ್

ಪ್ಲವಂತಿ ಕೇಚಿತ್ ಪ್ರಲಪಂತಿ ಕೇಚಿತ್ ॥

ಗಾಯಂತಮನ್ಯಃ ಪ್ರಹಸನ್ನಪೈತಿ
 ಹಸಂತಮನ್ಯಃ ಪ್ರರುದನ್ನಪೈತಿ ।
 ರುದಂತಮನ್ಯಃ ಪ್ರಣದನ್ನಪೈತಿ
 ಸದಂತಮನ್ಯಃ ಪ್ರಣದನ್ನಪೈತಿ ॥ - ಸುಂದರ ಇಂಗಳ-ಇಂ

“ಆ ಕಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಹಾಡುವರು, ಕೆಲವರು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವರು! ಕೆಲವರು ಶುಣಿಯಾಗಿ ಕೆಲವರು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಗುವರು! ಕೆಲವರು ಎಡವಿ ಬೀಳುವರು. ಕೆಲವರು ಒಡುವರು. ಕೆಲವರು ಶುಪ್ಪಳಿಸುವರು. ಕೆಲವರು ಏನನ್ನೋ ಹಲುಬಿವರು!

“ಒಬ್ಬ ಕಪಿಯು ಹಾರಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ನಗುತ್ತ ಬಂದು ಮೇಲೆ ಬೀಳುವನು! ಒಬ್ಬನು ನಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅಳುತ್ತ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವನು! ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಕೇಕೆ ಹಾಕುತ್ತ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಕೇಕೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಗದೊಬ್ಬನು ಬಂದು ಅವನನ್ನ ತಳ್ಳುವನು!”

ಈ ಕಪಿಚೀಷ್ಟೆಗೆ ಏತಿಯಂಟಿ?

ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಶೈಲ್ಲೀಕ ಹೇಳುವಂತೆ, ಮೊದಲೇ ಕಪಿ; ಅದಕ್ಕೆ ಯಾರೋ ಹೆಂಡವನ್ನ ಕುಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಳಿಗೆ ಮದವೇರಿದೆ. ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚೇಳು ಕುಟುಕಿ ಬಿಟ್ಟಿತು! ಅದು ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ ಒಂದು ಭೂತವು ಕಪಿಯಲ್ಲಿ ಆವಿಷ್ಟವಾಯಿತು! ಅಹಾ! ಏನು ಹೇಳೋಣ ಅದರ ವಿಕಾರ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು!

ಕಪಿರಪಿ ಚ ಕಾಪಿಶಾಯನ ಮದಮತೋ ವೃಷಿಕೇನ ಸಂದಪ್ಪಃ ।
 ಅಪಿ ಚ ಪಿಶಾಚಗ್ರಸ್ತಃ ಕಿಂ ಬೂರ್ಮೋ ವೈಕೃತಂ ತಸ್ಯ ॥

ಹಾಗಾಯಿತು ಈ ಕಪಿ ಸ್ವೇನಿಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಕೆಲವರು ಹೊಡೆದಾಡಿದರು. ಕೆಲವರು ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಕೆಲವರು ಅತ್ತರು. ಕೆಲವರು ನಕ್ಕರು. ಒಂದನ್ನು

ಮಾಡಿ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾವಲುಗಾರನಾದ ದಧಿಮುಖನ ಕಡೆಯವರು ಬಂದು ಇವರನ್ನು ತಡೆದರು. ಇವರು ಕಾವಲುಗಾರನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿದರು. ಹಿಡಿದು ಹಂಗಿಸಿದರು. ಕಾವಲುಗಾರರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಪಾನದ್ವಾರ ತೋರಿಸಿದರಂತೆ! “ದೇವಮಾರ್ಗಂ ಚ ದಶಿತಾಃ”. ಅಪಾನದ್ವಾರವನ್ನು ದೇವಮಾರ್ಗವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದರೆ ವಾಲ್ಯೇಕ ಮುನಿಗಳು! ಇದೊಂದು ಹಾಸ್ಯದೋಳಿಗಿನ ಹಾಸ್ಯ!

ಕಪಿಗಳು ಸುಗ್ರೀವನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತ ಹೋದರು. ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬ ಸಡಗರದಲ್ಲಿ ನಾ ಮುಂದೆ ತಾ ಮುಂದೆ ಎಂದು ನುಗ್ಗಿದರು. ಸುಗ್ರೀವ, ಶ್ರೀರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ - ಈ ಮೂರುವರೂ ಒಂದಡೆ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಸೀತಾವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಜೂಪಲ್ಪು. “ಓ! ನಾವು ಸೀತಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಕಂಡುಬಂದೇವು! ಲಂಕಾಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಇದ್ದಾಳೆ!” ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಳತಕ್ಕವರೇ! ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನೋಡಿ ಬಂದ ಹನುಮಂತನು ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಇದ್ದನೆ!

ಏತದಾಖ್ಯಾಂತಿ ತೇ ಸರ್ವೇ
ಹರಯೋ ರಾಮಸಂನಿಧಾಃ ॥

ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದನು. ವಿವರವಾದ ವೃತ್ತಾಂತ ಅವರಿಗೇನು ಗೊತ್ತು? ಕಪಿಗಳು ಹನುಮಂತನನ್ನು ಕರೆದು, ‘ಹನುಮಂತ, ಅದರ ವಿವರವನ್ನು ನೀನೇ ಹೇಳು!’ ಎಂದರಂತೆ! - ಸುಂದರಕಾಂಡ, ೪೫:೪-೬

ಕಪಿಬುದ್ಧಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ: ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗಲೂ ಕಪಿಗಳು ಚೀಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರೇ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

“ಕಪಿಸೇನೆಯು ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೊರಟಿತು. ಕಪಿ ಸೈನಿಕರು ಹಾರುತ್ತ ನೆಗೆಯುತ್ತ ಗರ್ಜಸುತ್ತ

ಒಡುತ್ತ ಜೀರುತ್ತ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋದರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಥುವನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತ ಹಣ್ಣಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಹೋದರು. ಹೊಗೂಂಚಲುಗಳಿದ್ದ ರಮ್ಮವಾದ ಮರಗಳನ್ನೇ ಕಿತ್ತು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋದರು! ಆ ಕಫಿಯೋಧರು ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದವರನ್ನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊರುತ್ತಿದ್ದರು! ಕೆಲವರನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಸೆಯುತ್ತಿದ್ದರು! ಅವರು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮೇಲಿನ ನೆಗೆದು ಅವರ್ವ ಆತು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು! ಕೆಲವರು ಇವರನ್ನು ತೊಡರುಗಾಲಿಕ್ಕಿ ಬೀಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು! ಕೆಲವರು ಮರಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ಜೀನನ್ನು ಕುಡಿದು ದರ್ಜದಿಂದ ಕೊಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಕೆಲವರು ಥಟ್ಟನೆ ಮರಗಳನ್ನು ಹತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು, ಮರದ ಮೇಲಿದ್ದವರು ಕೂಡಲೇ ಮರಗಳಿಂದ ಧುಮುಕುತ್ತಿದ್ದರು!”
(ಯುದ್ಧಕಾಂಡ, ೮:೨೫-೨೬, ೩೨, ೯೨)

ರಾಕ್ಷಸ ವಿಕೃತಿ ದರ್ಶನ

ರಾಕ್ಷಸರ ವ್ಯವಹಾರ ಕಫಿಗಳ ಚೇಣ್ಣೆಯಂತಲ್ಲ. ಅವರ ನಡತೆಯಲ್ಲಿ ಒರಟುತನ, ವಿಕಾರಗಳೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವೂ ಸಹ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂಬುಗೊಡುತ್ತವೆ. ಅವರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ನಡನುಡಿಗಳು ನಮ್ಮ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣಕವಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಕ್ಷಸಿಯರಲ್ಲಿ ‘ಲಂಬೋದರ ಪರಯೋ- ಧರೆ’ಯಿರಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಗಂಡಸರೂ ಲಂಬಪರಯೋಧರರಾಗಿರು- ವುದುಂಟೋ? ಉಂಟು! ಹನುಮಂತನು ಅಂಥವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದನೇ!

ಏಕಾಕ್ಷಾನ್ ಏಕಕಣಾಂಶ್ ಲಂಬೋದರಪರಯೋಧರಾನ್ ।

ಕರಾಲಾನ್ ಭುಗ್ಂವಕ್ಷಾಂಶ್ ಏಕಪಾನ್ ವಾಮನಾಂಸ್ತಧಾ ॥

- ಸುಂದರ ೪:೧೮

ಪ್ರಹಸನು ಭಾರಿ ದೇಹದ ಭಾರಿ ಹೊಟ್ಟೆಯವನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ನಗು ಬಂದಿತು. ‘ಉವಾಟ ಸಸ್ಯಿತಂ

ರಾಮಃ (ಯುದ್ಧ ಜರ್-೧). ಅತಿಕಾಯನು ಅವನನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ ಮಹಾಶರೀರದವನು. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿದವನು ಕುಂಭಕರ್ಣ. ಅವನ ನಿದ್ರೆ, ಆಹಾರ, ವಿಕೃತರೂಪ, ವಿಕಟವರ್ತನೆಗಳೆಲ್ಲ ವಿನೋದಕಾರಿಗಳು. ವಾಲ್ಯೋಕಮನಿಗಳು ಅವನ ಚರಿತ್ಯೆಯನ್ನು ಹಾಸ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಹಸನು ಹತನಾಗಿ ತಾನೂ ಪರಾಜಿತನಾದಾಗ ರಾವಣನಿಗೆ ಯುದ್ಧದ ಬಿಸಿ ಮುಟ್ಟಿತು. ಅವನಿಗೆ ಕುಂಭಕರ್ಣನ ನೆನಪಾಯಿತು.

ಕುಂಭಕರ್ಣ

ಲಂಕಾನಗರವೇ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವಾಗ ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಸುಖಿವಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದಾನಲ್ಲ! ‘ಸುಖಿಂ ಸ್ವಪ್ತಿ ನಿಶ್ಚಿಯತೇ’ ಅವನಾಗಿ ನಿದ್ರೆಯಿಂದೇಳುವ ಸಂಭವ ಇಲ್ಲ. ಅವನು ಮಲಗಿ ಕೇವಲ ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳಾದವು! ಆರು ತಿಂಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಅವನು ನಿರ್ವಿಸುವುದುಂಟು!

ನವ ಪಟ್ಟ ಸಪ್ತ ಚಾಪ್ಪೈ ಚ ಮಾಸಾನ್ ಸ್ವಪ್ತಿ ರಾಕ್ಷಸಃ ॥

- ಯುದ್ಧ ೪೦:೧೧

ರಾವಣನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ರಾಕ್ಷಸಭಟರು ಕುಂಭಕರ್ಣನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಲು ಹೋದರು. ಅವನು ಎದ್ದೂಡನೆ ‘ಹಸಿವು! ಹಸಿವು!’ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅದು ರಾಕ್ಷಸಭಟರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಅದ್ದರಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಆಹಾರವನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೇ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಭವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕುಂಭಕರ್ಣನನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರು. ಮಲಗಿದ್ದ ಭಿಮಾಕೃತಿಯ ಕುಂಭಕರ್ಣ ಅಡ್ಡಬಿದ್ದರುವ ಪರವರ್ತದಂತೆ ಗೋಚರಿಸಿದನು! ಮುಂದೆ ಅವನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿವೆ. (ಯುದ್ಧ ೪೦:೨೪-೩೫)

“ಆ ರಾಕ್ಷಸವ್ಯಾಘನ ಎದುರಿಗೆ ಮಾಂಸದ ರಾಶಿಯನ್ನೇ ಹೇರಿಸಿದರು. ಮಾಂಸದ ರಾಶಿಯೇ ಮೇರುಪರ್ವತದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು. ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಕ್ತವನ್ನು ತುಂಬಿದ ಕೊಡಗಳನ್ನೂ ಒಗೆ ಬಗೆಯ ಮದ್ಯಗಳನ್ನೂ ತಂದಿಟ್ಟರು. ಅವನ ಮೈಗೆ ಜಂದನವನ್ನು ಬಳಿದು ಪ್ರಷ್ಣಮಾಲೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದರು! ಸುತ್ತಲೂ ಧೂಪವನ್ನು ಹಾಕಿ ‘ಸ್ವಾಮಿ, ಬಹು ಪರಾಕು! ಬಹು ಪರಾಕು!’ ಎಂದು ಸೋತ್ತ, ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಗುಡುಗಿನಂತೆ ಕೊಗಿದರು! ಶಂಖಗಳನ್ನೂದಿದರು! ಕುಂಭಕರ್ಣನಿಗೆ ಎಚ್ಚರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ರಾಕ್ಷಸಭಟ್ಟರು ಕುಂಭಕರ್ಣನನ್ನು ಗುದ್ದಿದರು! ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಎಳೆದು ಹೊರಳಾಡಿಸಿದರು. ಭೇರಿಗಳನ್ನು ಬಡಿದರು. ಮೃದಂಗಗಳನ್ನು ಹೊಯ್ದರು. ಕೈಬಡಿದರು, ಕೊಗಿದರು, ಗಜರ್ಜಿಸಿದರು! ಆ ಗದ್ದಲವನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಭಯದಿಂದ ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಚದರಿ, ಆಕಾಶವನ್ನಡರಿ, ತತ್ತ್ವರಿಸುತ್ತ ನೆಲಕ್ಕೇ ಉರುಳಿದವು. ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಮಾತ್ರ ಏಳಿಲಿಲ್ಲ! ಆಗ ಮಾತ್ರ, ರಾಕ್ಷಸಭಟ್ಟರಿಗೆ ದಿಕ್ಕುತೋರದೆ ಭುಸುಂಡಿ, ಗದೆ, ಮುಸಲ- ಹೊದಲಾದ ಆಯುಥಗಳನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರು. ಒರಟಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಸುಖನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಂಭಕರ್ಣನನ್ನು ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಇಡಿದರು. ಮುಸಲಗಳಿಂದ ತಿವಿದರು. ಗದೆಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದರು. ಮರಗಳಿಂದ ಬಡಿದರು. ಅಂಗೇಗಳಿಂದ ಅಪ್ಪಳಿಸಿದರು. ಮುದ್ದರೆಗಳಿಂದ ಜಡಿದರು. ಮುಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಗುದ್ದಿದರು. ಆದರೇನು? ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಏಳಿಲಿಲ್ಲ.

ಕುಂಭಕರ್ಣನ ಉಸಿರಾಟದ ರಭಸಕ್ಕೆ ಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ಅವನೆದುರಿಗೆ ಕಾಲೂರಿ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ಆ ದ್ಯುತ್ಯರು ಸೂಂಟವನ್ನು ಬಿಗಿದುಕಟ್ಟಿ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಯುತ್ಕೆಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರು. ಮೃದಂಗ, ತಮಟೆ, ಭೇರಿ, ಶಂಖ, ಫಟವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ರಾಕ್ಷಸರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಗಿದರು! ಕುಂಭಕರ್ಣನಿಗೆ ಎಚ್ಚರ-

ವಾಗಲಿಲ್ಲ! ಕುದುರೆ, ಒಂಟೆ, ಕತ್ತೆ, ಅನೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಣಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕೊಗಿಸಿದರು. ಕುದುರೆಗಳು ಕೆನೆದವು. ಒಂಟೆಗಳು ಅರಚಿದವು. ಕತ್ತೆಗಳು ಕಿರಿಚಿದವು. ಅನೆಗಳು ಫೀಂಕರಿಸಿದವು. ಆ ಗದ್ದಲದೊಡನೆ ಭೇರೀ ಶಂಖ ಮೃದಂಗಗಳ ಫೋಷವನ್ನು ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೇಳ್ಣಿಸಿ ಕೋಲಾಹಲಮಾಡಿದರು. ಲಂಕೆಯೆಲ್ಲವೂ ಹೊಳಗಿಹೋಯಿತು. ಆ ಮಹಾರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಎಚ್ಚರವಾಗಲಿಲ್ಲ! ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ದಿಕ್ಕು ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಕುಂಭಕರ್ಣನ ತಲೆಕೊದಲನ್ನು ಕೀಳ ತೊಡಗಿದರು. ಕೆಲವರು ಅವನ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಿದರು! ಕೆಲವರು ನೂರಾರು ಕೊಡಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತಂದು ಅವನ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುರಿದರು! ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಜಪ್ಪೆನ್ನಲಿಲ್ಲ! ಅವನು ಗಾಥನಿದ್ರೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದನು. ಅಮೇಲೆ ಬಲಾಧ್ಯರಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಸುತ್ತಿಗೆಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಬಡಿಯತೋಡಗಿದರು! ಆ ಮಹಾರಾಕ್ಷಸನು ಏಳಲಿಲ್ಲ! ದಿಗ್ಘಾಂತರಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳನ್ನು ತಂದು ಅವನ ಮೈಮೇಲೆ ಓಡಾಡಿಸಿ ತುಳಿಸಿದರು! ಆಗ ಕುಂಭಕರ್ಣನಿಗೆ ಯಾರೋ ಮೈಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಂತಾಗಿ ಎಚ್ಚರವಾಯಿತು!”

ಕಡೆಗೂ ಎದ್ದು

ಆಗ ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಆಕಳಿಸುತ್ತ ಎದ್ದು ಹುಳಿತನಂತೆ! ತನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆದುಹಾಗಲಿ, ಬಡಿದುಹಾಗಲಿ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದದ್ದು ತನಗೆ ಹಸಿಹಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು! ನಿದ್ದೆಯ ಜೋಮಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಆಕಳಿಸಿದನಂತೆ. ಪರ್ವತಾಗ್ರದಿಂದ ಬಿರುನೆ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಂತಾಯಿತಂತೆ! ಅಮೇಲೆ ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಹಸಿವು ಹಸಿವು ಎನ್ನುತ್ತ ಮಾಂಸರಾಶಿಗಳನ್ನು ಕಬಳಿಸಿ, ಬಾಯಾರಿಕೆ ಬಾಯಾರಿಕೆ ಎನ್ನುತ್ತ ಕೊಡಗಟ್ಟಲೆ ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿದು, ಹರವಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದ ಹಂಡವನ್ನು ಬಾಯಿಗೆ ಸುರುವಿಕೊಂಡನು.

ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನೆಬ್ಬಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರು ಓಡಿಹೋಗಿ
ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದರು! ಕುಂಭಕರನು ತಿಂದು ತೇಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವರು
ಮೆಲ್ಲನೆ ಒಚ್ಚೊಬ್ಬರಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ‘ಓಹೋ, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ
ನನ್ನನ್ನು ನಿದ್ದೆಯಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಿದ್ದಾರೆ’ ಎಂದು ಆಗ ಕುಂಭಕರನಿಗೆ
ಅರಿವಾಯಿತು!

ରାବଣନ ତେଣୁନ୍ତୁ ଏବ୍ବିଶିଦ୍ଧେକେ ଏଂବିଦୁ ତିଳିଯିତୁ. “ସରି, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାରନ୍ତି ବାନରେଣେ ଯନ୍ତ୍ର କୋଂଦୁ ଆମେହିଁ ଅଣ୍ଣନ୍ତୁ ହୋଇ ନୋଇଦୁବେନୁ!” ଏଂଦନୁ. ରାବଣନ୍ତୁ ମୋଦଲୁ ନୋଇଦୁ-ପୁଦେ ଯୁକ୍ତିବେଂଦୁ ରାକ୍ଷସଭଟରୁ ନିପେଦିଶିଦରୁ. “ସରି, ରାବଣ ନେନ୍ତୁ ହୋଇ କେଳିର. ନାନୁ ହୀଗେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେ ହୋଇଲୋ? ଅଥବା ଅବନନ୍ତୁ ବଂଦୁ ନୋଇ ବେଳୋ?” ଏଂଦୁ ରାକ୍ଷସରନ୍ତୁ କଳିଶିଦନୁ. ତେଣୁନ୍ତୁ ମୋଦଲୁ ନୋଇଦିଲେଂଦୁ ରାବଣନ ଅପ୍ରକଟିତ୍ୟା ଯାଇତୁ. ଆଗ କୁଂଭକଣନୁ ହାସିଗେଯିଂଦେଦ୍ଦୁ ମୁଖ ତୋଳିଦୁ ସ୍ଥାନମାଦି ସନ୍ତୁଦ୍ଧ ନାଦନୁ. ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେ ହୋରଦୁଵୁଦାଦରେ ଉତ୍ତେଜକବାଦ ହେଯିବ ବେଇଦିବେ? ଏରଦୁ ସାବିର କୋଡ଼ଦମ୍ପୁ ମଦ୍ଦପନ୍ତୁ ବାଯିଗେ ହୋଯୁକେଂଦୁ ରାବଣନ ଅରମନେଗେ ହୋରଟନୁ.

ಅವನು ರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಾಗ ಹೆಚ್ಚೆಯಿಲ್ಲವ ರಭಸಕ್ಕೆ ಭೂಮಿ ಅದುರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅವನು ಲಂಕಾನಗರದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ಪ್ರಾಕಾರದ ಹೊರಗಡೆ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಟಿಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿತೆಂಂತೇ! ಕುಂಭಕರ್ಣನ ಎತ್ತರ ೬೦೦ ಅಡಿ! ಅವನ ಸೊಂಟದ ಸುತ್ತುಳ್ಳತೆ ೩,೬೦೦ ಅಡಿ! ಅವನು ಹಿಡಿದ ಶೂಲಾಯುಥದ ತ್ವರಿತ ಗಿರಿ ಓನ್ನಾ!

ಕುಂಭಕರನ ಅಕಟವಿಕಟಕಾರವನ್ನು ಕಂಡು ಕಸಿಗಳು ಭಯದಿಂದ ತತ್ತರಿಸಿದರು. ಕೆಲವರು ಅಂಚಕೆಯಿಂದ ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಓಡಿಹೋದರು!

ಕೆಲವರು ನೆಲವನ್ನಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಸತ್ತವರಂತೆ ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟರು! ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಕುಂಭಕರ್ಣನನ್ನು ಕಂಡು ಅಚ್ಚಿಯಾಯಿತು. ಅವನು ವಿಭಿಂಜಣನನ್ನು ಕರೆದು “ವಿಭಿಂಜಣ, ಲಂಕೆಯೋಳಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ಯಾರು? ನಾನು ಇಂಥ ಪೆಡಂಭೂತವನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ” ಎಂದು ಉದ್ದರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ವಿಭಿಂಜಣನು ಕುಂಭಕರ್ಣನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ “ಶ್ರೀರಾಮ, ಅವನು ರಾಕ್ಷಸನೆಂದು ಕಹಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಬಾರದು!”

ಉಚ್ಯಂತಾಂ ವಾನರಾಃ ಸರ್ವೇ ಯಂತ್ರಮೇತತ್ ಸಮುಷ್ಟಿತಮ್ ||
- ಯುದ್ಧ ದಿ: ೩೨.

“ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದು ಒಂದು ಯಂತ್ರ, ಬೆದರುಗೊಂಬೆ! ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ಕಹಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ರಾವಣನು ಅವನ ತೋಳಿಗಳಿಗೆ ತೋಳ್ಳಂದಿಯನ್ನು ತೊಡಿಸಿ ಬೆರಳಿಗಳಿಗೆ ಉಂಗುರ-ಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಉತ್ತಮವಾದ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದನು! ಮುತ್ತಿನ ಸರವನ್ನು ಹೊರಳಿಗೆ ತಾನೇ ಹಾಕಿ ದಿವ್ಯ ಪುಷ್ಟಮಾಲೆಗಳಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸಿದ್ದನು! ಆದರೆ ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿರು-ವಾಗ ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಿತ್ತೂಗೆಯೊಂದಿಲ್ಲ! ರಾಕ್ಷಸಭಟರನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಕಟಹಾಸ್ಯದಿಂದ ನಕ್ಷು “ರಾಕ್ಷಸಭಟರೆ, ಈ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕಾರಣರಾದವರು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು, ಅವರನ್ನು ನಾನು ಸಂಹರಿಸಬೇಕು! ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುವ ಈ ಕಹಿಗಳು ನನಗೆ ಯಾವ ತೋಂದರೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ! ನಮ್ಮಂಧವರ ಉಪವನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿ ಅಲೆದಾಡಿ-ಕೊಂಡಿರುವ ಕಹಿಜಾತಿ ಇದು!” ಎಂದು ವಿನೋದಮಾಡುತ್ತಾನೆ:

ನಾಪರಾಧ್ಯಂತಿ ಮೇ ಕಾಮಂ ವಾನರಾ ವನಚಾರಿಣಃ ।
ಜಾತಿರಸ್ಯದ್ವಿಧಾನಾಂ ಸಾ ಪುರೋದ್ಧಾನವಿಭೂಷಣಮ್ ||
- ಯುದ್ಧ ದಿ: ೪೫

ರಾಕ್ಷಸರು ಅಗಸೆಯ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಗೆ ಹೋಗು-ತ್ತಾರೆ. ಕುಂಭಕರ್ನನು ಕೋಟಿಯನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದ ದಾಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ!

ಸ ಲಂಘಿಯತ್ವ ಪ್ರಕಾರಂ ಪದ್ಭಾಂ ಪರವತಸಂನಿಭಃ ॥

- ಯುದ್ಧ ಈಃಽಖಿ

ಅತ್ಯನ್ತತಶರೀರನಾದ ಕುಂಭಕರ್ನನ ಬಾಯಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅವನು ಅಭ್ಯರಿಸುತ್ತ ರಣಭೂಮಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡವು ಗುಡುಗಿದಂತಾಯಿತು! ಕಪಿಗಳು ಚಲ್ಲಾಟಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಒಡಿಮೋಡರು.

ಕುಂಭಕರ್ನನ ಯುದ್ಧದ ಧಾಟಿಯೇ ಬೇರೆ. ಅವನು ಕಟಿಗಳನ್ನು ಬಡಿದು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಿಂತ ತಿಂದುಬಿಡುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು! ಕಡೆ ಕಡೆಗೆ ಕ್ರೋಧಾವೇಶದಲ್ಲಿ ಕಪಿಗಳನ್ನು ಬರಗಿ ನುಂಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ಕಪಿಗಳು ಅವನ ಕಿವಿಗಳಿಂದಲೂ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಹಾರಿಹಾರಿ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ಕುಂಭಕರ್ನನ ಯುದ್ಧ ಮಾರ್ಗವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಾಲ್ಯೋಕ್ಮನಿಗಳು ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರಾವಣನೂ ನಗುವುದುಂಟು! ಅವನ ನಗುವಿನಲ್ಲಿ ವಿನೋದಕ್ಕಿಂತ ಭೀಷಣತೆ ಹೆಚ್ಚು! ಅವನ ನಗುವದರೆ ಏಕಟಹಾಸ್ಯ! ಯಾವ ಪ್ರಚೋದನೆಗೂ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಜಗ್ಗಿದೆ ರಾವಣನನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದಾಗ, ರಾವಣನು ಕೋಷಾವಿಷ್ಣುನಾದನು. ಆಗ ಧಾಸ್ಯಮಾಲಿನಿಯೆಂಬ ರಾವಣನ ಭಾಯೆಯು ಮುಂದೆ ಬಂದು ರಾವಣನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು “ಮಹಾರಾಜ, ಈ ಸೀತೆಯಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ್ದೇನು? ನನ್ನೊಡನೆ ವಿಹರಿಸು! ಕಾಮವಿಲ್ಲದವರಳನ್ನು ಕಾಮಿಸುವವನಿಗೆ ಶರೀರ ಶ್ರಮವೇ ಹೊರತು ಸುಖವಿಲ್ಲ! ಕಾಮಿಸಿ ಬಂದವರಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವನಿಗೆ ಬಹಳ ಸುಖವುಂಟು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ರಾವಣನನ್ನು ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗದಂತೆ

ಜಗ್ಗಿದಳು. ಆಗ ರಾವಣನು ‘ಹೋ’ ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಗುತ್ತ ಅರಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನಂತೆ! (ಸುಂದರಕಾಂಡ, ೨೨:೬೨, ೬೩)

ಉದ್ದಿನ ಕಾಳನ ರಾಶಿ

ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ, ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ, ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಾಲ್ಯೋ ಮುನಿಗಳು ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಏನುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹನುಮಂತನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ರಾವಣನ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಪರ್ಯಂಕದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ರಾವಣನನ್ನು ಕಂಡನು. ಕವ್ವಿ ಬಣ್ಣಿದ ಬೃಹದಾಕೃತಿಯ ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರನು, ಪೇರಿಸಿದ ಉದ್ದಿನ ಕಾಳನ ರಾಶಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದನಂತೆ! ‘ಮಾಷರಾಶಿ ಪ್ರತೀಕಾಶಮಾ’. ರತ್ನಶಿಂಚಿತವಾದ ಸುವರ್ಣದೀಪಸ್ತಂಭಗಳು ನಿದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಾಣಿಸಿತು! ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ದೀಪಗಳು ಮಂದಪ್ರಕಾಶವಾಗಿದ್ದವು. ದೂರತದಲ್ಲಿ ಸೋತೆ ಜೋಲಿ ಮೋರೆ ಹಾಕಿರುವ ಜೂಜು ಹೋರಿರಂತೆ ಅವು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು! ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಅಂಗದಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಕಿರಿಂಟವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಿದಿಸುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ‘ಕಾಂಚನಾಂಗದನಧ್ವಂಗಂ ಕಿರಿಂಟಿನಮರಿಂದಮುಮಾ’. ಕುಂಭಕರ್ಣನು ಆ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ-ಗಳನ್ನು ತಿನ್ನತೊಡಗಿದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಜಗತ್ತು ಶೂನ್ಯವಾಗುವುದೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಚಿಂತೆಯಾಯಿತಂತೆ! ‘ಅಚಿರೇಷ್ಯವ ಕಾಲೇನ ಶೂನ್ಯೋ ಲೋಕೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ’ ಪಂಪಾತೀರದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಯಂಕಾಲದ ಹೊತ್ತು ಕಚಿಗಳು ಬಳಿಗಳನ್ನು ಹೂಮಾಲೆಗಳಂತೆ ಕೊರಳಿಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ತಿರುಗಾಡಲು ಹೊರಡುತ್ತವೆಯಂತೆ! ‘ಎಟಿಂ ಮಾಲ್ಯಧಾರಣಾ’ ಪಂಪಾ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಹರೆದುಪ್ಪ (ಗಟ್ಟಿಯಾದ ತುಪ್ಪ)ದಂತಿರುವ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆಯಂತೆ! ‘ಫ್ರೈತ ಪಿಂಡೋಪಮಾನಾ ಸ್ಥಾಲಾನ್.’ ರಾವಣ ಸುಗ್ರೀವರು

ಮಲ್ಲಯದ್ದ ಮಾಡುವಾಗ ತಿಂಡಿಗಾಗಿ ಕಚ್ಚೆಡುವ ಬೆಕ್ಕೆಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದರಂತೆ! 'ಮಾಜಾರ ರಾವಿವ ಭಕ್ತಾಧೇ!'

ಯಾದವು ಮುಗಿಯಿತು. ಲಂಕೆಯು ಸ್ವಾಧೀನವಾಯಿತು. ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿಜಯವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಹನುಮಂತನು ಜಾನಕಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದನು. ದೇವಿಯ ಅನಂದಕ್ಕೆ ಪಾರವುಂಟೆ? "ಸೌಮ್ಯ-ಹನುಮಂತ, ಈ ಅನಂದದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಂದ ನಿನಗೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಅಮೂಲ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಸಾಲದು" ಎಂದಳು. ಹನುಮಂತ ಯಾವ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಬಯಸಿಯಾನು? ಜಾನಕಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ನಿಂತಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸಿಯರನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಇಚ್ಛೆ ಉಂಟಾಯಿತು. "ದೇವಿ, ನನಗೆ ಒಂದು ಬಯಕೆ ಇದೆ. ಒಂದು ವರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸು. ಈ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ನಿನಗೆ ಹಿಂಸೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿ-ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ! ಇವರ ಕಿವಿ ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚೆ ಕೊಡಲನ್ನು ಕಿತ್ತು ಚತ್ರಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಕೊಡು!" ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಹಂತುಮಿಷ್ಣಮ್ಯಹಂ ಸವಾರ ಯಾಭಿಸ್ತ್ವಂ ತದ್ವಿತಾ ಪ್ರರಾ ।

ಕ್ಷಿಷ್ಯಂತಿಂ ಪತಿದೇವಾಂ ತ್ವಾಮಶೋಕವನಿಕಾಂ ಗತಾಮ್ರಾ ॥

ಫೋರರೂಪಸಮಾಚಾರಾಃ ಕೂರಾಃ ಕೂರತರೀಕ್ಷಣಾಃ ।

ರಾಕ್ಷಸ್ಮೋ ದಾರುಣಕಥಾ ವರಮೇತತ್ತಾ ಪ್ರಯಂಭ ಮೇ ॥

ಮುಷ್ಟಿಭಿಃ ಪಾಣಿಭಿಃ ಸವಾರ್ಶಿರಣೈಶ್ವರ ಶೋಭನೇ ।

ಇಚ್ಛಾಮಿ ವಿವಧೀಫಾರ ತೈಹರಂತಮೇತಾಃ ಸುದಾರುಣಾಃ ॥

ಫಾತ್ತೇಜಾರಮಪ್ರಹಾರ್ಯಿತ್ತ ದಶನಾನಾಂ ಚ ಪಾತನೇ ।

ಭಕ್ತಸ್ಯಃ ಕರ್ಣನಾಸಾನಾಂ ಕೇಶಾನಾಂ ಲುಂಭನೈಸ್ತಧಾ ॥

ನವ್ಯೇ: ಕುಷ್ಟಮುಖೀಶೈವ ದಾರುಣ್ಯೇಲ್ಂಫಂಫ್ಯೇಹ್ಯೇ: ।
ನಿಪಾತ್ಯ ಹಂತುಮಿಚ್ಯಾಮಿ ತವ ಏಪ್ರಯಕಾರಿಣಿಃ: ॥

- ಯುದ್ಧ ಗಣ: ೫೭-೫೮

ಲಂಕಾಭಯಂಕರನೆನಿಸಿದ ಹನುಮಂತನಿಗೂ ರಾಕ್ಷಸಿಯರಮೇಲೆ ಸೇಡು
ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಬಿ ಚಾಪಲ್!

ಹನುಮನ ವಿವಾಹ

ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯಾಭಿಮುಖನಾಗಿ ಹೊರಟು ಭರದ್ವಾಜಾ-
ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಆನಂದದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಭರತನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ
ಭಾಗ್ಯವೂ ಹನುಮಂತನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಅವನು ಮಾನುಷವೇಷದಲ್ಲಿ
ನಂದಿಗೂ ಮಕ್ಕೆ ಬಂದು “ಭರತ, ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಿಂತಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ಇರ್ಮೊಡನೆ
ಹುತಲದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಭರತನು
ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೊದನು. ‘ಪಪಾತ ಸಹಸ್ರ ಹೃಷ್ಣೋ ಹಷಣ-
ನೋಹಂ ಜಗಾಮ ಹ’. ಅವನು ಹಷಣತಿರೇಕದಿಂದ ಹನುಮಂತನಿಗೆ
‘ಅಪ್ಯಾ-ಪುಣ್ಯಾತ್ಯ, ಎಪ್ಸ್ಯಾ ಆನಂದದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ! ಇಂಥ
ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಂದ ನಿನಗೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಗೋಪುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆನು.
ನೂರು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡುವೆನು. ಹದಿನಾರು ಮಂದಿ
ಹುಡುಗಿಯರನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆಮಾಡಿಸುವೆನು!’ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ:

ದೇವೋ ವಾ ಮಾನುಮೋ ವಾ ತ್ವಮನುಕ್ರಿಣಾದಿಹಾಗತಃ: ।
ಪ್ರಿಯಾಖ್ಯಾಸಸ್ಯ ತೇ ಸೌಮ್ಯ ದದಾಮಿ ಬ್ರಿವತಃ: ಪ್ರಿಯಮ್ |

ಗವಾಂ ಶತಸಹಸ್ರಂ ಚ ಗ್ರಾಮಾಣಾಂ ಚ ಶತಂ ಪರಮ್ |

ಸುಕುಂಡಲಾ: ತುಭಾಚಾರಾ ಭಾಯಾಃ ಕನ್ಯಾಕ್ಷಾ ಮೋಡತ ||

- ಯುದ್ಧ ಗಣ: ೫೭-೫೮

ಎಭಾವ್ಯ ಚಾರುತಾಹೇತುಂ ವಾಲ್ಯುಕಿಮುರನಿಪುಂಗವಃ ।
 ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯನೇ ಕಾವ್ಯೇ ಹಾಸ್ಯಮೇವಮಪ್ರೋಷಯತ್ ॥
 ರಾಮಾಯನೇ ಏವಿಧಭಾವರಸಾಯನೇಯನ್ನಿನ್ನಾನ್
 ಕಾವ್ಯಾಜ್ಞ ಯೋಽಕಹ್ಯದಯಸ್ವಾಶಿ ಭವ್ಯಕಾವ್ಯೇ ।
 ವಾಲ್ಯುಕಿರಾದಿಕವಿರಾದ್ ರಸತತ್ತ್ವದರ್ಶೀ
 ಹಾಸ್ಯಂ ನ್ಯಾವೇಶಯದನಫ್ರೆಮಿವೈಲಚೊಣಿಮ್ ॥

ಶ್ರೀರಾಮಕಣಾರ್ಥಮೃತಮ್

ಶ್ರೀರಾಘವಂ ದಶರಥಾಳ್ವಿಡಮಪ್ರಮೇಯಂ
 ಸೀತಾಪತಿಂ ರಘುವರಾನ್ಯಯರತ್ಸದೀಪಮ್ |
 ಆಜಾನುಬಾಹುಮರವಿಂದದಲಾಯತಾಕ್ಷಂ
 ರಾಮಂ ನಿಶಾಚರವಿನಾಶಕರಂ ನಮಾಮಿ || ೧ ||.

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರೇ ರಮತಾಂ ಮನೋ ಮೇ
 ರಮಾಂಗವಾಮೇ ವಿಪದಾಂ ವಿರಾಮೇ |
 ಜತಾರಿರಾಮೇ ಪ್ರಣತಾರಿರಾಮೇ
 ಗುಣಾಭಿರಾಮೇ ಭುವನೈಕರಾಮೇ || ೨ ||

 ರಾಮಂ ರತ್ನಕಿರೀಟಹುಂಡಲಧರಂ ಕೇಯೂರಹಾರಾನ್ನಿತಂ
 ಸೀತಾಲಂಕೃತವಾಮಭಾಗಮತುಲಂ ಸಿಂಹಾಸನಸ್ತಂ ಪ್ರಭುಮ್ |
 ಸುಗ್ರೀವಾದಿಸಮಸ್ತವಾನರಗಣಃ ಸಂಸೇವ್ಯಮಾನಂ ಸದಾ
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಪರಾಶರಾದಿಮುನಿಭಿಃ ಸಂಸೂರ್ಯಮಾನಂ ಭಜೇ ||

 ವಾಮೇ ಭೂಮಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರರಸ್ತ ಹಸುಮಾನ್ ಪಶ್ಚಾತ್
 ಸುಮಿತ್ರಾಸುತ್ತಃ
 ಶತ್ರುಘ್ನೋ ಭರತಶ್ಚ ಪಾಶ್ಚದಲಯೋವಾಯ್ಯಾದಿ
 ಕೋಕೋಪ್ಪಾಪ್ |
 ಸುಗ್ರೀವಶ್ಚ ಏಭಿಷಣಶ್ಚ ಯುವರಾಟ್ ತಾರಾಸುತ್ತೋ
 ಜಾಂಬವಾನ್
 ಮಧ್ಯೇ ನೀಲಸರೋಜಕೋಮಲರುಚಂ ರಾಮಂ ಭಜೇ
 ಶ್ಯಾಮಲಮ್ ||

 ವ್ಯಾದೇಹೀಸಹಿತಂ ಸುರದ್ಯಮತಲೇ ಹೈಮೇ ಮಹಾಮಂಟಪೇ
 ಮಧ್ಯೇಪ್ರಪ್ಣಕಮಾಸನೇ ಮಣಮಯೇ ವೀರಾಸನೇ ಸುಸ್ಥಿತಮ್ |

ಅಗ್ರೇ ವಾಚಯತಿ ಪ್ರಭಂಜನಸುತೇ ತತ್ತ್ವಂ ಮುನಿಭ್ಯಃ ಪರಂ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾಂತಂ ಭರತಾದಿಭಿಃ ಪರಿಪ್ರತಂ ದಾಮಂ ಭಜೇ
ಶಾಮಲಮ್

ವಂದಾಮಹೇ ಮಹೇಶಾನಚಂಡಕೋದಂಡಬಿಂಡನಮ್ |

ಜಾನಂಹೈಹೈದಯಾನಂದಚಂದನಂ ರಘುನಂದನಮ್ || ೬ ||

ಜಾನಾತಿ ರಾಮ ತವ ನಾಮರುಭಿಂ ಮಹೇಶೋ |

ಜಾನಾತಿ ಗೌತಮಸತೀ ಚರಣಪ್ರಭಾವಮ್ |

ಜಾನಾತಿ ದೋಬ್ರಲಪರಾಕ್ರಮಮಾತ್ರಾಭಾವೋ |

ಜಾನಾತ್ಯಮೋಽಪಟುಬಾಣಗತಿಂ ಷಯೋಧಿಃ || ೭ ||

ಶ್ರಂಗಾರಂ ಕ್ಷಿತಿಸಂದಿನಿಎಹರಣೇ ಏರಂ ಧಸುಭರಂಜನೇ |

ಕಾರುಣ್ಯಂ ಬಲಭೋಜಸೇದದ್ವತರಸಂ ಸಿಂಧೌ ಗಿರಿಸ್ಥಾಪನೇ |

ಹಾಸ್ಯಂ ಶೂರಣಾಶಾಮುಖೀ ಭಯಮಭೋ ಬೀಭತ್ಸಮನ್ಯಾಮುಖೀ |

ರೌದ್ರಂ ರಾವಣಮರ್ದನೇ ಮುನಿಜನೇ ಶಾಂತಂ ವಪ್ತಃ

ಪಾತು ನಃ || ೮ ||

ಮಾತಾ ರಾಮೋ ಮಷ್ಟಿತಾ ರಾಮಚಂದ್ರೋ |

ಭೃತಾ ರಾಮೋ ಮತ್ತಿಷ್ಮೋ ರಾಘವೇಂದ್ರಃ |

ಸರ್ವಸ್ಯಂ ಮೇ ರಾಮಚಂದ್ರೋ ದಯಾಲುಃ |

ನಾನ್ಯಂ ದೈವಂ ಸೈವ ಜಾನೇ ನ ಜಾನೇ || ೯ ||

ಭೂಕಂಪಂ ಜನಯನ್ಧಿಂ ವಿದಲಯನ್ಧಿಂಭೋನಿಧಿಂ ಕ್ಷೋಭಯನ್ |

ದೃತೀಯಾಂಶ್ಚ ವಿಮರ್ಧಯನ್ ಗಿರಿವರಾನ್ ಭಿಂದನ್ |

ದಿತಃ ಪೂರಯನ್ |

ವೈದೇಹಿಮಥ ಮೋದಯನ್ ಸಕಲಗೀವಾಣಾನ್ |

ಶಿರಃ ಕಂಪಯನ್ |

ಪಾಯಾನ್ಮೋ ರಘುವೀರಬಾಣವಿಲಸತ್ಮೋ-

ದಂಡಚಂಡಧ್ನಿಃ || ೧೦ ||

ವಿಮಲಕಮಲನೇತ್ರಂ ವಿಸ್ಥರಣೀಲಗಾತ್ರಂ
 ತಪಸಕುಲಪವಿತ್ರಂ ದಾನವಧ್ವಾಂತಮಿತ್ರಮ್ |
 ಭುವನಶುಭಚರಿತ್ರಂ ಭೂಮಿಪ್ರತೀಕಲತ್ತಂ
 ದಶರಥವರಪ್ರತ್ರಂ ನೌಮಿ ರಾಮಾಖ್ಯಮಿತ್ರಮ್ || ೧೦ ||

ಜಗತಿ ವಿಶದಮಂತೋ ಜಾನಕೀಪ್ರಾಣಮಂತೋ
 ವಿಬುಧವಿನುತಮಂತೋ ವಶ್ವಾಂತಮಂತ್ರಃ |
 ದಶರಥನುತಮಂತೋ ದೃತ್ಯಸಂಹಾರಮಂತೋ
 ರಘುಪತಿನಿಜಮಂತೋ ರಾಮರಾಮೇತಿ ಮಂತ್ರಃ || ೧೧ ||

ಕನಕನಿಕಷಭಾಸಾ ಸೀತೆಯಾಲಿಂಗಿತಾಂಗೋ
 ನವಕುವಲಯದಾಮಶ್ವಾಮವಣಾಭಿರಾಮಃ |
 ಅಭಿನವ ಇವ ವಿದ್ಯಾನ್ವಂಡಿತೋ ಮೇಷಾಂವಿಂಡಃ
 ತಮಯತು ಮಮ ತಾಪಂ ಸರ್ವದಾ ರಾಮಚಂದ್ರಃ || ೧೨ ||

ಕದಾ ವಾ ಸಾಕೇತೇ ವಿಮಲಸರಯೂತೀರಪ್ಯಲನೇ
 ಸಮಾಸಿನಃ ಶ್ರೀಮದ್ರಘುಪತಿಪದಾಭ್ಯಂ ಹೃದಿ ಭಜನ್ |
 ಅಯೋ ರಾಮ ಸ್ವಾಮಿನ್ ಜನಕತನಯಾವಲ್ಲಭ ಎಭೋ
 ಪ್ರಸೀದೇತಿ ಕೋಶನ್ ನಿಮಿಷಮಿವ ನೇಪ್ಯಾಮಿ
 ದಿವಸಾನ್ || ೧೩ ||

ಲೋಕತ್ರಾಣಾನುಕಾರೀ ದಶವದನಶಿರಃಪಂಕ್ತಿವಿಚ್ಛೀದಕಾರೀ
 ಲಂಕಾಲಂಕಾರಹಾರೀ ಭೃಗುತನಯಮನಸಸರ್ವಗವಾಂಪಹಾರೀ |
 ಸೀತಾಸೀಮಂತಕಾರೀ ಮಣಿಮಯಮಹಟೋ ದಿವ್ಯಕೋದಂಡಧಾರೀ
 ಶ್ರೀರಾಮಃ ಪಾಪಹಾರೀ ಶಮಯತು ದುರಿತಂ
 ಭೂಮಿಭಾರಾಪಹಾರೀ || ೧೪ ||

ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಯೋಗಿಮುನಿಪೂಜತೆಸಿದ್ಧಮಂತ್ರಂ
 ದಾರಿದ್ರ್ಯದಃಖಿಭವರೋಗವಿನಾಶಮಂತ್ರಮ್ |

ಸಂಸಾರಸಾಗರಸಮುತ್ತರಣ್ಯಕಮಂತ್ರಂ
 ವಂದೇ ಮಹಾಭಯಹರಂ ರಘುರಾಮಮಂತ್ರಮಾ ॥ ೧೬ ॥

ವ್ಯಾಮೋಹಪ್ರಶರೌಪಧಂ ಮನಿಮನೋವೃತ್ಪ್ರವೃತ್ತಾಪಧಂ
 ದೈತ್ಯೋನ್ಯಾಲಕರೌಪಧಂ ಭವಭಯಪ್ರಧಂಸನ್ಯಕೌಪಧಮಾ ।
 ಭಕ್ತಾನಂದಕರೌಪಧಂ ಶ್ರಿಭುವನೇ ಸಂజೀವನ್ಯಕೌಪಧಂ
 ಶ್ರೀಯಃಪ್ರಾಪ್ತಿಕರೌಪಧಂ ಸಿಬ ಮನಃ ಶ್ರೀರಾಮನಾಮೌಪಧಮಾ
 ರಾಮಾಭಿರಾಮಂ ನಯನಾಭಿರಾಮಂ
 ವಾಚಾಭಿರಾಮಂ ವದನಾಭಿರಾಮಮಾ ।

ಸರ್ವಾಭಿರಾಮಂ ಚ ಸದಾಭಿರಾಮಂ
 ವಂದೇ ಸದಾ ದಾಶರಥಿಂ ಚ ರಾಮಮಾ ॥ ೧೭ ॥

ಜಯ ಜಯ ರಘುರಾಮ ಶ್ರೀಮುಖಾಂಧೋಜಭಾನೋ
 ಜಯಜಯ ರಘುವೀರ ಶ್ರೀಮದಂಧೋಜನೇತ್ತ ।
 ಜಯ ಜಯ ರಘುನಾಥ ಶ್ರೀಕರಾಭ್ಯಚ್ಚಿತಾಂಘ್ರೀ
 ಜಯ ಜಯ ರಘುವಯ್ರ ಶ್ರೀಶ ಕಾರ್ಯಾಂಧೋ ॥ ೧೮ ॥

ವೇದವೇದ್ಯೇ ಪರೇ ಪುಂಸಿ ಜಾತೇ ದಶರಥಾತ್ಮಜೇ ।
 ವೇದಃ ಪ್ರಾಚೀತಸಾದಾಸಿತ್ತೋ ಸಾಕ್ಷಾದ್ರಾಮಾಯಣಾತ್ತನಾ ॥೨೦॥
 ಶ್ರೀರಾಮಾಯಣಮಾದಿಕಾವ್ಯಮೃಷಿಣಾ ವಾಲ್ಯಾಂತಿನಾ ನಿರ್ಮಿತಂ
 ವೇದಾಂತಾರ್ಥವಿಶಾರದ್ವರನುದಿನಂ ಸುತ್ಯಂ ಸುರ್ಯಿರಚ್ಚಿತಮಾ ।
 ಶೋತ್ಮೂಣಾಮಫನಾಶನಂ ಸುರತಯೋಸ್ತಲ್ಯಂ ತು ಮುಕ್ತಪ್ರದಂ
 ಯೀ ಶೈಖಾಂತಿ ಪರಂತಿ ರಾಮಚರಿತಂ ತೇ ಯಾಂತಿ ವಿಷ್ಣೋ:
 ಪದಮಾ ॥ ೨೧ ॥

ವಂದೇ ನೀಲಸರೋಜಕೋಮಲರುಚಿಂ ವಂದೇ ಜಗದ್ವಂದಿತಂ
 ವಂದೇ ಸೂರ್ಯಕುಲಾಭಿಕೌಸ್ತಭಮಣಂ ವಂದೇ
 ಸುರಾರಾಧಿತಮಾ ।

ವಂದೇ ಪಾತಕಪಂಚಕಪ್ರಹರಣಂ ವಂದೇ ಜಗತ್ತಾರಣಂ
 ವಂದೇ ವಿಂಶತಿಪಂಚತತ್ತ್ವ ರಹಿತಂ ವಂದೇ ಸದಾ
 ರಾಘವಮ್ ॥ ೨೧ ॥

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶಾನ್ವಯಜಾತರತ್ಸಂ
 ಸೀತಾಂಗನಾಯೌವನಭಾಗ್ಯರತ್ಸಮ್ ।
 ವೃಕುಂಠರತ್ಸಂ ಮಘ ಭಾಗ್ಯರತ್ಸಂ
 ಶ್ರೀರಾಮರತ್ಸಂ ಶಿರಸಾ ನಮಾಮಿ ॥ ೨೨ ॥

ರಾಮಂ ಕೋಮಲನೀಲಮೇಘವಿಲಸದ್ವಾತ್ರಂ ಪಯೋಜಾನನಂ
 ಕಾಕುತ್ಸಂ ದರಕಂಲಬಾಹುವಿದಲತ್ತೋದಂಡಬಾಣಾನಿತಮ್ ।
 ಪಾಪಫ್ಲಂ ವಿಶದಾಯತಾಕ್ಷಿಯುಗಲಂ ಸೌಮಿತ್ರಿಸಂಸೇವಿತಂ
 ಭಕ್ತಾನಾಂ ಪರಮೌಪಧಂ ಮುನಿವರ್ಯೇಃ ಸಂಸ್ಥಾಯಮಾನಂ
 ಭಜೇ ॥ ೨೩ ॥

ಜಲನಿಧಿಕೃತಸೇತುಂ ದೇವತಾನಂದಹೇತುಂ
 ದರಮುಖಮುಖರಕೊಡಾರವೈಧವ್ಯಹೇತುಮ್ ।
 ಮುನಿಜನನಿವಹಾನಾಂ ಮುಕ್ತಿಸೌಖ್ಯಾದಿಹೇತುಂ
 ರಘುವರಹುಲಕೇತುಂ ಕೀರ್ತಯೇ ಧರ್ಮಹೇತುಮ್ ॥ ೨೪ ॥

ಸಕಲಭುವನರತ್ಸಂ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರತ್ಸಂ
 ಸಕಲಹೃದಯರತ್ಸಂ ಸೂರ್ಯಾಭಿಂಬಾಂತರತ್ಸಮ್ ।
 ಏಮಲಸುಕೃತರತ್ಸಂ ವೇದವೇದಾಂತರತ್ಸಂ
 ಪುರಾಜಪರಿತ್ಸಂ ಪಾತು ಮಾಂ ರಾಮರತ್ಸಮ್ ॥ ೨೫ ॥

ದರರಘಸುತಮುಂತ್ರಂ ದೃತ್ಯಸಂಹಾರಮುಂತ್ರಂ
 ಏಬುಧವಿಸುತಮುಂತ್ರಂ ಏಶ್ವರಿಖ್ಯಾತಮುಂತ್ರಮ್ ।
 ಮುನಿಗಣಸುತಮುಂತ್ರಂ ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗಕಮುಂತ್ರಂ
 ರಘಃಪಃಜಮುಂತ್ರಃ ರಾಮರಾಮೇತಿ ಮಂತ್ರಮ್ ॥ ೨೬ ॥

ರಾಮಂ ಪುರಾಣಪುರುಷಂ ರಮೇಯವೇಷಂ
 ರಾಜಾಧಿರಾಜಮಹತ್ಪಾಚಿರತ್ಪಾದಪೀಠಮ್ |
 ಸೀತಾಪತಿಂ ರಘುವರಂ ಜಗದೇಕವೀರಂ
 ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಮನಿಶಂ ಕಲಯಾಮಿ ಚತ್ತೇ ॥ ೨೫ ॥
 ಯಃ ಪ್ರಭ್ರಿಂಭರವಾರಣಾಯ ದಿವಿಜ್ಯಃ ಸಂಪೂರ್ಣತ್ವಿನ್ಯಯಃ
 ಸಂಜಾತಃ ಪ್ರಭೀತಲೇ ರಘುಕುಲೇ ಮಾಯಾಮನಮ್ಯೋವ್ಯಯಃ।
 ನಿಶ್ಚಕ್ರಂ ಹತರಾಕ್ಷಸಃ ಪುನರಗಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಮಾಧ್ಯಂ ಸ್ವಿರಾಂ
 ಶೀರ್ಣಂ ಪಾಪಹರಾಂ ವಿಧಾಯ ಜಗತಾಂ ತಂ ಜಾನಕಿತಂ
 ಭಜೇ ॥ ೨೬ ॥

ಏಮ್ಮೋದ್ವವಸ್ಥಿತಿಲಯಾದಿಷು ಹೇತುಮೇಳಂ
 ಮಾಯಾಶ್ರಯಂ ವಿಗತಮಾಯಮಚಿಂತ್ಯಮೂರ್ತಿರ್ಮಾ ।
 ಆನಂದಸಾಂದ್ರಮಮಲಂ ನಿಜಮೋಧರೂಪಂ
 ಸೀತಾಪತಿಂ ವಿದಿತತತ್ತ್ವಮಹಂ ನಮಾಮಿ ॥ ೨೭ ॥

ರಾಮಚಂದ್ರಚರಣಾರವಿಂದಯೋ-
 ರಂತರಂಗ ಚರ ಭೃಂಗಲೀಲಯಾ ।
 ತತ್ತ್ವ ಸಂತಿ ಚ ರಸಾಶತ್ತಮಿರ್ವಿಧಾ:
 ಮಾಕರಂದರಸ ಏವ ವಂಕಜೇ ॥ ೨೮ ॥

ಕಲ್ಯಾಣಾನಾಂ ನಿದಾನಂ ಕಲಮಲಮಧನಂ ಪಾವನಂ ಪಾವನಾನಾಂ
 ವಾಧೀಯಂ ತನ್ನಮಹಿಳ್ಳಾಃ ಪರಮಸುಖಿಪದಪೂರ್ಪಯೇ
 ಪ್ರಸ್ತಿತಸ್ಯ ।

ಎಶ್ವರಸ್ಥಾನಮೇಳಂ ಕವಿಪರವಚಸಾಂ ಜೀವನಂ ಜೀವಭಾಜಾಂ
 ಬೀಜಂ ಧರ್ಮದ್ರಮಸ್ಯ ಪ್ರಭವತು ಭವತಾಂ ಭೂತಯೇ
 ರಾಮನಾಮ ॥ ೨೯ ॥

ಜಯತು ಜಯತು ಹಾರಿ ಜಾನಕೀಮೋದಕಾರಿ
 ತದನಕುಲಿಹಿಕಾರಿ ದಂಡಕಾರಗ್ರಜಾರಿ ।

ದಶವದನಕುರಾರೀ ದೃಕ್ತೈಷ್ಟೇದಕಾರೀ
ಮಣಿಮಹಂಕವಿಧಾರೀ ಚಂಡಕೋದಂಡಧಾರೀ ॥ ೨೨ ॥

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಃ ಶ್ರಿತಪಾರಿಜಾತಃ
ಸಮಸ್ತಕಲ್ಯಾಙಗಸ್ತಾಭಿರಾಮಃ ।
ಸೀತಾಮುಖಿಂಭೋರುಹಚಂಚರೀಕೋ
ನಿರಂತರಂ ಮಂಗಲಮಾತನೋತು ॥ ೨೩ ॥

ಯತ್ನಾದಪಂಕಢರಜಃ ಶ್ರುತಿಭಿರ್ವಿಮೃಗ್ಯಂ
ಯನ್ನಾಭಿಪಂಕಢಭವಃ ಕಮಲಾಸನಃ ಸ್ವಾತ್ ।
ಯನ್ನಾಮಸಾರಸಿಕೋ ಭಗವಾನ್ ಪುರಾರಿ:
ತಂ ರಾಮಚಂದ್ರಮನಿತಂ ಹೃದಿ ಭಾವಯಾಮಿ ॥ ೨೪ ॥

ಜಾನಾತಿ ರಾಮ ತವ ತತ್ತ್ವಗತಿಂ ಹನೂಮಾನ್
ಜಾನಾತಿ ರಾಮ ತವ ಸಮೃಗತಿಂ ಕಪೀಂದ್ರಃ ।
ಜಾನಾತಿ ರಾಮ ತವ ಯದ್ವಗತಿಂ ದಶಾಸ್ಯೋ
ಜಾನಾತಿ ರಾಮ ಗಿರಿಜಾಪತಿರೇವ ಸತ್ಯಮ್ ॥ ೨೫ ॥

ಇದಂ ಶರೀರಂ ಶತಸಂಧಿಜಜರಂ
ಪತತ್ಯವತ್ಯಂ ಪರಿಣಾಮದುಭರ್ಗಮ್ ।
ಹರ್ಷಾಪಧಂ ಪೃಚ್ಛಸಿ ಮೂಡ ದುರ್ಮತೇ
ನಿರಾಮಯಂ ರಾಮಕಥಾಮೃತಂ ಪಿಬ ॥ ೨೬ ॥

ಜನ್ಮಾದೌ ಕ್ರಮರಕ್ಷಣಂ ಮುನಿಪತೇಃ ಸ್ಥಾಸೋಧನುಭರಂಜನಂ
ವೈದೇಹಿಗ್ರಹಣಂ ಪಿತುಶ್ಚ ವಚನಾದ್ವೋರಾಟವೀಗಾಹನಮ್ ।
ಕೋದಂಡಗ್ರಹಣಂ ಖರಾದಿಮಾಧನಂ ಮಾಯಾಮೃಗಂಭೀದನಂ
ಬದ್ಧಾಭಿಕ್ರಮಣಂ ದಶಾಸ್ಯಹನನಂ ಚೈತದ್ಧಿ ರಾಮಾಯಣಮ್ ॥

ಶ್ರೀರಾಮಃ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷೋ ಮೇ ವಿರಾಮಃ ಸಕಲಾಪದಾಮ್ ।
ಅಭಿರಾಮಸ್ತೀರೋಕಾನಾಂ ಕ್ಷೇಮಂ ರಾಮಃ ಕರೋತು ನಃ ॥ ೨೭ ॥

ಪ್ರಾತ್ ಸ್ನೇಹಾಮಿ ರಥುನಾಥಮುಖಾರವಿಂದಂ
ಮಂದಸ್ಯಿತಂ ಮಥುರಭಾಸಿ ವಶಾಲಭಾಲಮ್ |
ಕರ್ಕಾರವಲಂಬಿ ಚಲಕುಂಡಲಗಂಡಭಾಗಂ
ಕರ್ಕಾರತದಿಷ್ಟನಯನಂ ನಯನಾಭಿರಾಮಮ್ || ೪೦ ||

ಪ್ರಾತ್ಭರಜಾಮಿ ರಥುನಾಥಪದಾರವಿಂದಂ
ರಕ್ಷೋಗಣಾಯ ಭಯದಂ ವರದಂ ನಿಜೀಭ್ಯಃ |
ಯದ್ ರಾಜಸಂಸದಿ ವಿಭಿಧ್ಯ ಮಹೇಶಚಾಪಂ
ಸಿತಾಕರಗ್ರಹಣಮಂಗಲಮಾಪ ಸದ್ಯಃ || ೪೧ ||

ಪ್ರಾತ್ನರಮಾಮಿ ರಥುನಾಥಪದಾರವಿಂದಂ
ಪದ್ಮಾಂತುಶಾದಿತಭರೇಶಿಮುಪಾತ್ತಿಂಭಮ್ |
ಯೋಗೀಂದ್ರಮಾನಸಮಧುವತಸೇವ್ಯಮಾನಂ
ಶಾಪಾಪಹಂ ಸಪದಿ ಗೌತಮಧಮರಪತ್ರಾಃ || ೪೨ ||

ಪ್ರಾತ್ನರಮಾಮಿ ವಚಸಾ ರಥುನಾಥನಾಮ
ವಾಗ್ನೋಪಹಾರಿ ಸಕಲಂ ಕಲುಪಂ ನಿಹತ್ಯ |
ಯತ್ ಪಾರ್ವತೀ ಸ್ವಪತಿನಾ ಸಹ ಶುದ್ಧಚಿತ್ತ
ಪ್ರಿತ್ಯಾ ಸಹಸ್ರಹರಿನಾಮಜಪಂ ಜಜಾಪ || ೪೩ ||

ತಂ ಮಂತ್ರೈಬಹುಭಿಷ್ಠ ದುಷ್ಪರಫಲ್ಯಾರಾಯಾಸದ್ಯಸ್ತದಿಷ್ಟಿದಾಂ
ತಂಚಿಲ್ಲೋಪವಿಧಾನಮಾತ್ರವಫಲ್ಯಃ ಸಂಸಾರದುಃಖಾವಹ್ಯಃ |
ಏಕ: ಸನ್ನಪಿ ಸರ್ವಮಂತ್ರಫಲಮೋ ದೋಮೋಜ್ಞಿತಃ ಸರ್ವದಾ
ಶ್ರೀರಾಮ: ಶರಣಂ ಮಮೇತಿ ಪರಮೋ
ಮಂತ್ರೋರಯಮಷ್ಟಾಕರಃ || ೪೪ ||

ನದೀರಮಣಿಬಂಧನಂ ಮತಿಮತಾಮುದಾರಂ ಧನಂ
ಜಗದ್ವಿಹಿತರಂಜನಂ ಸಕಲಕಾಮನಿಷ್ಟಂದನಮ್ |
ವಿಲಿಪ್ತಹರಿಷಂದನಂ ವಿನಯನಮಸಂಕ್ಷಂದನಂ
ಭಜಾಮಿ ರಥುನಂದನಂ ಪವನನಂದನಸ್ಯಂದನಮ್ || ೪೫ ||

ದಶರಥವರಪುತ್ರಂ ಜಾನಕೀಸತ್ಯಲತ್ರಂ
 ದಶಮುಖಹರದಕ್ಷಂ ಪದ್ಧಪತ್ರಯತಾಕ್ಷಮ್ |
 ಕರಧೃತಶರಚಾಪಂ ಚಾರುಮುಕ್ತಾಕಲಾಪಂ
 ರಘುಕುಲನ್ವವರೇಣ್ಯಂ ರಾಮಮೀಡೇ ಶರಣಮ್ || ೪೬ ||
 ದಯಾರೂಪೇ ಭೂಪೇ ರಘುಕುಲಕಲಾಪೇ ಸುಹೃದಯೀ
 ಭುಜಸ್ತಂಭೀ ದಂಭೀತರವಿಜಯಗುಂಭೀ ವಿಹರತಾಮ್ |
 ಮಹಾರೀರೀ ಧೀರೀ ದಶರಥಕುಮಾರೀ ಪರಿಲಸದ್ರೋ-
 ಗುಣಾರಾಮೀ ರಾಮೀ ದಶಮುಖವಿರಾಮೀ ಮಮ ಮನಃ ||
 ಕಂ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಃ ತಮಶೀಪವಿದ್ಯಯಾ
 ಕಂ ಯಾಗಗಂಗಾದಿವಶೀಪತೀಧೈರ್ಣಃ |
 ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಚಯಾಶ್ರಮಸಂಶ್ರಯೀಣ
 ಭಕ್ತಿನ್ ಚಿತ್ತೀ ಯದಿ ರಾಮಚಂದ್ರೀ || ೪೭ ||
 ರಾಮ ರಾಮ ದಯಾಸಂಧೋ ರಾವಣಾರೀ ಜಗತ್ತತೀ |
 ತ್ವಾದಕಮಲಾಸಕ್ತಿಭರವೇಜ್ಞನ್ನಾನಿ ಜನ್ಮನಿ || ೪೮ ||
 ಇಂದೀವರದಲಶ್ಯಾಮಃ ಪ್ರಂಡರೀಕನಿಭೀಕ್ಷಣಃ |
 ಧೃತಕೋದಂಡತೋಣೀರೋ ರಾಮ ಏವ ಗತಿಮುಖ || ೪೯ ||

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಸುಪ್ರಭಾತಮ್

ವಿದ್ವಾನ್

ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮ

ಅನುಪ್ರಪ್ರೋ

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರದಯಿತೇ ಸೀತೇ ಜನಕನಂದಿನಿ ।

ಉತ್ತಮೇ ಸರ್ವನಾರೀಣಾಂ ಸುಪ್ರಭಾತಂ ಮದಂಬ ತೇ ॥ ೧ ॥

ಕೌಸಲ್ಯಾ ಸುಪ್ರಜಾ ರಾಮ ಪೂರ್ವಾ ಸಂಧ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತತೇ ।

ಉತ್ತಿಷ್ಠ ನರಶಾದೂಲ ಕರ್ತವ್ಯಂ ವಿಶ್ವಮಂಗಲಮ್ ॥ ೨ ॥

ವಸಂತತಿಲಕಾ

ಆಜಾನುಬಾಹುರರವಿಂದದಲಾಯತಾಕ್ಷಃ

ಕೋದಂಡಪಾಣಿರಸುಜಾವನಿಜಾಸಹಾಯಃ ।

ಧ್ಯೇಯಃ ಸದಾ ಸಕಲಲೋಕಹೃದಂತರಾತ್ಮಾ

ರಾಮ ತ್ವಮೇವ ಶರಣಂ ತವ ಸುಪ್ರಭಾತಮ್ ॥ ೩ ॥

ವಾಕ್ಯಂ ಗುರೋರನುಸರನ್ ಕುಶಿಕಾತ್ಮಜಸ್ಯ

ಹತ್ಯಾ ಸುಕೈತುತನಯಾಮನಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾಮ್ ।

ಧರ್ಮಸ್ಯ ಏರ ಜಯಮಾದ್ಯಮದರ್ಶಯಸ್ತಾಂ

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ರಘುಪುಂಗವ ಸುಪ್ರಭಾತಮ್ ॥ ೪ ॥

ಯಜ್ಞಸ್ಯ ರಕ್ಷಣಾವಿಧಾವಧಿ ಗಾಧಿಸೂನೋಃ

ಅಸ್ತ್ರೋ ತೇ ಸದಹಿತೋ ನಿಹತಃ ಸುಬಾಹುಃ ।

ದ್ವಿತ್ಯಃ ಪರೋಽಪ್ಯಹೃತ ಪರ್ಣಮಾವಾಣವಾಂತಃ

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ರಘುನಂದನ ಸುಪ್ರಭಾತಮ್ ॥ ೫ ॥

ಗತ್ವಾ ವಿದೇಹನಗರೀಮಮರೈರನಮ್ಯಂ
 ರೌದ್ರಂ ಧನುರ್ಜಲಯತಾ ಜಯತಾಕಯತಾಕ್ಷಿಮ್ಯಾ |
 ಕಾಕುತ್ಸಂ ಕೀರ್ತಿವನಿತಾಪ್ಯಮಾಲಾ ತ್ವಯಾಪಾತ್ರ
 ಸಿತಾಪತೇ ರಘುಪತೇ ನೃಪತೇ ಪ್ರಭಾತಮ್ | ೬ ||

ಫೋರಂ ಪ್ರಗ್ರಹ್ಯ ಪರಶುಂ ಪರುಷಂ ಬ್ರಿವಾಷೋ
 ಧೀರ ತ್ವಯಾ ಧೃತಶರೇಣ ಸ ರ್ಯಾಣಕೇಯಃ |
 ನಿಃತಃ ಶಮಂ ಏಪಿನವಹ್ಂ ರಿವಾಂಬುದೇನ
 ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಜಯ ಸಂಪ್ರತಿ ಸುಪ್ರಭಾತಮ್ | ೭ ||

ಸೌವರ್ಯವರ್ಣವಪುಷಾ ತವ ಕರ್ಮಾಮಿಭ್ಯಾನ್
 ಮಾಯಾವನಿಮಿತ್ತಜಗತ್ತಿತಯಸ್ಯ ಮೋಹಮ್ |
 ಮೂರ್ಖೋದಸುರಃ ಶಕಲಿತಃ ಶಿತಸಾಯಕೇನ
 ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಜಯ ರಾಘವ ಸುಪ್ರಭಾತಮ್ | ೮ ||

ಉಗೋರಗಾವಿವ ನಿಕೃತ್ಯ ಕರಾಲಬಾಹೂ
 ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ಭೀಷ್ಣವಪುಷಂ ಸುಪಿರೇ ಕಬಂಧಮ್ |
 ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಸಹ ಮದೀಶ ಯಯಾಧ ಪಂಪಾಂ
 ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ರಘುವೀರ ಜಯ ಪ್ರಭಾತಮ್ | ೯ ||

ಸುಗ್ರೀವಸೆಖ್ಯಬಹುಲೀಕೃತಕಾಯ್ ಶೀಘ್ರಂ
 ಸೂನುಂ ನಿಷ್ಮಾದ್ಯ ಭವತಾ ಬಲಿನಂ ಬಲಾರೇಃ |
 ಧರ್ಮಸ್ಯ ಸೂಕ್ತ ತಮತಾ ವಿವೃತಾವತಾ ನಃ
 ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಮನುಜೀಂದ್ರ ಜಯ ಪ್ರಭಾತಮ್ | ೧೦ ||

ಮಾಲಿನೀ

ಅಫ ವಿರಹಸಮುತ್ತಂ ಶೋಕವಹ್ಂ ಪ್ರಿಯಾಯಾಃ
 ರಘುವರ ಶಮಯಿಷ್ಯಾನ್ ಸ್ತಂಭಯನ್ಯಂಬುರಾಶಮ್ |

ಶ್ರೀಭುವನಜಯಕೇತುಂ ಸೇತಮಾಬಧ್ಯ ಪಾರಂ
ಪ್ಲವಗಬಲಮನೈಟಿಃ ರಾಮ ತೇ ಸುಪ್ರಭಾತಮ್ || ೧೦ ||

ಪವನತನಯಮೇರೋಃ ಶ್ರುಂಗಮಾರುಹ್ಯ ತುಂಗಂ
ರವಿರಿವ ಕಿರಣೌಷ್ಣಿಃ ಕೀರ್ಣಮಂಧಂ ತಮಿಸ್ತಮ್ |
ಸಮದಿ ದನುಜವ್ಯಂದಂ ಘೋರಮಸ್ತೈ ರುದಸ್ಯನ್
ಜಯಿಸ ಮಹಿತತೇಜಾ ದೇವ ತೇ ಸುಪ್ರಭಾತಮ್ || ೧೧ ||

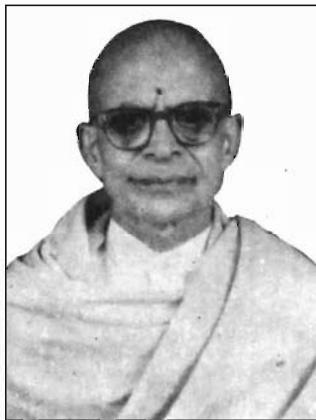
ಗಿರಿಮಿವ ಗುರುಕಾಯಂ ಭೀಷಣಂ ಕುಂಭಕರ್ಣಂ
ಕವಲಮಿವ ಕಪೀನಾಂ ಯೂಥಮಾಚಾಮಯಂತಮ್ |
ಮದಗಜಮಿವ ಸಿಂಹಃ ಸಂಹರನ್ ಜಹ್ನಗ್ರಿಸ್ತ್ವಂ
ಜಯಿಸ ವಿಬುಧಸಂಘ್ಯಃ ಸ್ಮಾಯಮಾನಃ ಪ್ರಭಾತಮ್ || ೧೨ ||

ಶ್ರೀಭುರಿಣಿ

ಯದಭ್ರಂ ಜನ್ಮಾಭೂತ್ ಪ್ರಭವ ಜಗತಾಂ ತೇ ರಘುಕುಲೇ
ಯದಭೋರ್ ವಾಸಸ್ತೇ ನಿಖಿಲಜಗದಾವಾಸ ವಿಷನೇ |
ಸ ಧರ್ಮಃ ಸಂಸಿದ್ಭೋ ದಶವದನಸಂಹಾರವಿಧಿನಾ
ಪ್ರಭಾತಂ ಸಂಜಾತಂ ಕಫಯತಿ ಖಗಾನಾಂ ಕಲರುತಮ್ ||೧೩||

ಮಂದಾಕ್ರಾಂತಾ

ಲಂಕಾಯಾಂ ತ್ವಂ ನಿಶಿಚರಪತಿಂ ಸಾಂಪರಾಯೀ ಮಧಿತ್ವಾ
ಭಕ್ತಂ ಸಾಧುಂ ತದನುಜಮಧ ಸ್ವಾಪಯಿತ್ವಾ ಸ್ವರಾಜ್ಯೇ |
ದೇವಾಃ ಯಸ್ತಃ ಕನಕನಿಭಯಾ ವಿದ್ಯತೇವಾಂಬುವಾಹಃ
ಪ್ರಾಪ್ತೋರ್ಯೋಧ್ಯಾಂ ಭರತವರದೋ ರಾಮ ತೇ
ಸುಪ್ರಭಾತಮ್ || ೧೪ ||

ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಮರ್

ಶಿವಮೋಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೊರಬದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ನಡಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ತ. ೧-೪-೮೯೧೬ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಪ್ರಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವಾದ ಮೇಲೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಶ್ರೀಜಮದಾಬ್ದೀಂದ್ರ ಸಂಸ್ಕತ ಮಹಾವಾರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಪೌರ್ಣಾಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಮೇಲ್ಮೈ ಸಂಸ್ಕೃತಮಹಾವಾರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತರಾದರು. ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾರ್ಥ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀರಂಗನಾಥಮರ್ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಮೂರೂರಿನ ಕನ್ನಡ ಪಂಡಿತಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾಲ್ಯೋಚಿ ರಾಮಾಯಣ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಭಾಗವತದ ೧೦-೧೦-೧೨ನಯ ಸ್ವಂಧಾಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೪೫ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಳಗೆನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳ ಅನುವಾದಕ ಮಂಡಿಲಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೂರಾರು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರಿದು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಮಗ್ರವಾದ ವಾಲ್ಯೋಚಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಶ್ರೀಯುತ್ರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಸಂಪ್ರಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಕಾಲೋನಿಯ ಶ್ರೀ ರಾಮ ಮಂದಿರದವರು ಪ್ರಕಟ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಸ್ತರ್ವಂಧಗಳದ ಶ್ರೀ ಹೋಟಕಾಚಾರ್ಯರ 'ಶ್ರುತಿಸಾರಸಮುದ್ರರಜಂ' ಇಯ್ಯಣ್ಣ ದೀಕ್ಷಿತರ 'ವ್ಯಾಸತತ್ಯಾಯ ನಿಣಾಯ' 'ಶ್ರೀ ಮಾಧವೀಯ ಶಂಕರ ದಿಗ್ವಿಜಯ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಯುತ್ರು ಮಾಡಿರುವ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಂದ ಸನ್ನಾನಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.